

A KÜLÖNÍTMÉNYESEK NYOMÁBAN

**TANULMÁNY ÉS FORRÁSOK
HÉJJAS IVÁN PARAMILITÁRIS
VEZETŐ ÉS KÜLÖNÍTMÉNYE
TEVÉKENYSÉGÉRŐL, 1919–1923**

**SZERKESZTETTE:
KÁNTÁS BALÁZS**

**A KÜLÖNÍTMÉNYESEK NYOMÁBAN
TANULMÁNY ÉS FORRÁSOK HÉJJAS IVÁN
PARAMILITÁRIS VEZETŐ ÉS KÜLÖNÍTMÉNYE
TEVÉKENYSÉGÉRŐL, 1919–1923**

**A forrásokat sajtó alá rendezte, jegyzetekkel ellátta,
a bevezető tanulmányt írta és az életrajzi adattárat
összeállította:
Kántás Balázs**

**A forráskiadvány a
Horthy Korszak Kutatásáért Társaság
támogatásával valósult meg.**

ISBN 978-615-81598-8-3

**MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR
BUDAPEST, 2020.**

Héjjas Iván paramilitáris vezető különítményének tevékenysége és az ellenük lefolytatott ügyészi vizsgálat

Bevezetés

Az első világháború utáni forradalmak kora, majd a Tanácsköztársaság bukása utáni zavaros, polgárháborús időkben, 1919 nyaratól kezdve a szegedi ellenforradalmi kormányt támogató katonai és félkatonai fegyveres erők, elsősorban a Horthy Miklós későbbi államfő által vezetett úgynevezett Nemzeti Hadsereg¹ és hozzá csatlakozó milíciák országszerte követtek el súlyos atrocitásokat. Ez a paramilitáris erőszakhullám² részben talán válasz volt a tanácskormány hasonlóan erőszakos, opresszív intézkedéseire, részben az egyes egyéni eseteket csupán a személyes bosszú, a vesztes háború miatti bűnbakképzés pszichózisa, illetve nem egyszer pusztán az anyagi haszonszerzés lehetősége motiválta.³ A vörös-

¹ Az amúgy nem csupán a fehérterror nyomán hírhedtté vált tiszti különítményekből álló Nemzeti Hadsereg történetéről lásd például Jankovich Arisztid ezredes, György Sándor szerkesztésében igen részletes forráskritikai apparátussal is közreadott visszaemlékezését: JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.

² Az első világháború ideje alatt és az azt követő időszakban Európa szerte megjelenő paramilitáris erőszakhullámról szinte a teljesség igényével lásd az alábbi tanulmánykötetet: *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

³ Váry Albert koronaügyész-helyettes a Duna-Tisza közí események kapcsán pontosan ugyanezt állapította meg összefoglaló jelentésében. Vö. HU-BFL-VII-

terrort felváltó fehérterror⁴ 1919-től egészen 1921-ig tartott, illetve utóhatásai súlyos, politikai indíttatásból elkövetett bűncselekmények formájában még 1922 és 1923 folyamán is érezhetőek voltak,⁵ a terror tehát a Horthy kormányzóvá választását, a trianoni békeszerződés aláírását és a magyar állam közjogi rekonstrukcióját követő időszakra is áthúzódott. Az új magyar kormányzat a konszolidáció első éveiben csak lassan, vonakodva lépett fel a különböző fegyveres csoportok önkényes garázdálkodása ellen.

A főként frontról hazatért, túlfűtött nacionalista érzelmektől hajtott katonák kegyetlenkedését eredményező, elsősorban a Prónay Pál, Ostenburg-Moravek Gyula és Héjjas Iván különítményparancsnokok nevével fémjelezhető fehérterror eseményei közül is kiemelkedik a Duna-Tisza közén 1919 és 1921 között zajló cselekménysorozat, melyet elsősorban Héjjas Iván főhadnagy és helyettese, Francia Kiss Mihály tiszthelyettes személyével lehet összekapcsolni.

Ahhoz, hogy megértsük a fehérterror Duna-Tisza közén zajló hullámát⁶ és annak jelentőségét – melyről a kommunista

5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbíróági pere – Vádlottakra vonatkozó iratok – Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna-Tisza közén zajlott eseményeiről, Budapest, 1922. június 20.

⁴ A fehérterror történetéről és a magyarországi paramilitáris erőszakhullámról lásd többek között Bodó Béla nemrégiben megjelent angol nyelvű monográfiáját: BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

⁵ Ilyenek voltak például az 1922. április 2-ai nyolc halálos áldozatot követelő erzsébetvárosi, vagy az 1923. december 26-ai csongrádi bombamerénylet.

⁶ A fehérterror legsúlyosabb atrocitásairól kronologikus sorrendben jó összefoglalót nyújt Kádár Gábor és Vági Zoltán tanulmánya is: KÁDÁR Gábor–VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában*, ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpont, 2012.

népbiztosok perében is a vádat képviselő és a vörösteror áldozatait nevesítő adattárat összeállító dr. Váry Albert⁷ koronaügyész-helyettes ugyancsak összefoglaló nyomozati jelentést írt – érdemes részletesebben szólnunk a Héjjas Iván paramilitáris vezetőhöz köthető fegyveresek alföldi működéséről és ennek hátteréről.

Héjjas Iván különítményének tevékenysége a Duna-Tisza-közén a fehérterror idején

Héjjas Iván, a viszonylag jómódú parasztcsaládból származó, első világháborúból hazatért fiatal repülő főhadnagy kétségtelenül hamar a tanácsköztársaság bukása utáni ellenforradalmi megtorlás egyik hírhedt különítményparancsnokává vált, akinek nevéhez talán a legtöbb önkényesen elkövetett gyilkosság köthető.⁸ Héjjas frontot járt katonaként 1919 tavaszán kezdte meg különítménye megszervezését gazdálkodással foglalkozó családja birtokának közelében, Kecskemét környékén a tanácsköztársaság megdöntésére.⁹ Különítménye magát a háborúból vele együtt hazatért repülőszázadának tagjai alkották, akikhez a környék paraszti származású, több-

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek

⁷ Dr. Váry Albert pályájáról részletesebben lásd Nánási László monográfiáját: NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.

⁸ Héjjas Iván életrajzáról és tevékenységéről bővebben lásd többek között: BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10.

⁹ ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018, 108–109.

nyire katonaviselt fiataljai is csatlakoztak.¹⁰ A fiatal tartalékos főhadnagy igen hamar, 1919 áprilisában a tanácskormány ellen kitört egyik komolyabb felkelés vezetőjévé emelkedett.¹¹

Héjjas emellett az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik alapítója és korai vezetője is volt, így ez a – ekkoriban egyre inkább paramilitáris elvek szerint szerveződő – nacionalista társadalmi egyesület sem maradhatott ki a lázadásból, sőt, a jelentős személyi átfedések okán korai tevékenysége gyakorlatilag elválaszthatatlan a Héjjas-különítmény működésétől. Egy elvesztett kecskeméti csata után Héjjas és fegyveres társai – köztük például Francia Kiss Mihály vagy Liszka Béla későbbi kecskeméti polgármester – végül csatlakoztak a Szegeden szerveződő ellenforradalmi kormányhoz.¹² Horthy Miklós, a szegedi kormányhoz hű fegyveres erők parancsnoka, a Nemzeti Hadsereg későbbi fővezére és Magyarország későbbi államfője 1919 áprilisában állítólag személyesen fogadta Héjjas Ivánt, és megbízta azzal, hogy különítményét a Nemzeti Hadsereg karhatalmi segédcsapataként működtetve szűkebb pátriájában, az Alföldön tegyen rendet, és számolja fel a még megmaradt kommunista csoportokat.¹³

¹⁰ A fehérterror társadalmi kontextusban való vizsgálatára Paksa Rudolf teoretikus tanulmánya tesz kísérletet, ld. PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918-1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER ROLF, TAKÁCS TIBOR, TULIPÁN ÉVA, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.; valamint ugyanerről lásd: BODÓ Béla, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, *Austrian History Yearbook*, 2011/42, 133–163.

¹¹ Vö. ROMSICS Ignác, *A Duna-Tisza köze hatalmi-politikai viszonyai 1918-19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

¹² BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*.

¹³ BODÓ, i. m.

Az ország jelentős részét megszállva tartó román hadsereg amúgy igen hamar felszámolta a tanácskormány maradványait, és 1919 nyarán Héjjas alakulatai is engedélyt kaptak a megszálló hadsereg katonai hatóságaitól, hogy Kecskemét környékén a felbomlott társadalmi rend helyreállítása céljából segédrendőri szolgálatot lássanak el. Héjjas Kecskeméten – ugyancsak a román hadsereg és a szegedi ellenkormány körül csoportosuló magyar fegyveres erők jóváhagyásával – városparancsnokká, lényegében de facto helyi rendőrkapitánnyá nyilvánította magát, és ezzel megkezdődött azon személyek internálása és önkényes kivégzése, akik a tanácsköztársaság alatt állítólag pozíciót viseltek, vagy akár csak szimpatizáltak a rövid életű kommunista kormányzattal.¹⁴

1919 október-novemberében a román hadsereg még mindig megszállva tartotta az Alföldet, Héjjas segédrendőri alakulatai pedig körülbelül száz olyan embert gyilkoltak meg (és persze vették el ingóságaikat), akiknek többségében amúgy semmi köze nem volt a tanácsköztársasághoz és a vörösterrorhoz. Az áldozatok többnyire olyan elszigetelt településekről származtak, mint pl. Páhi, Kiskunfélegyháza, Kerekegyháza, Soltvadkert, Bugac, Csengőd, Akasztó, Köncsög, Kiskőrös, Móricgát, stb., melyet a román hadsereg alakulatai sem tudtak rendesen megvédeni, ezért a magyar paramilitáris alakulatok által alkalmazott erőszak mindenféle kontroll nélkül szabadulhatott el.¹⁵

¹⁴ BODÓ, i. m

¹⁵ Vö. például Drozdy Győző 1924. január 22-ei parlamenti felszólalásával Héjjas Iván és különítménye bűneiről, amelyben az elkövetőket és az áldozatokat is igen részletesen számba veszi a rendelkezésre álló adatok alapján. A felszólalást Drozdy emlékiratainak legújabb kiadása is közli. Vö. DROZDY Győző, *Elhett*

Héjjas Iván, amennyiben lehet hinni a forrásoknak, 1919–1920 folyamán valóságos kiskirályságot, szinte különálló magán-államot működtetett Kecskeméten és környékén a saját de facto vezetése alatt, melynek sajátos rendjét a hozzá hű fegyveresek, mint formálisan a Nemzeti Hadsereg karhatalmi osztagai tartották fenn. Héjjas menyasszonya és későbbi felesége dr. Papp György kecskeméti rendőrkapitány lánya, Papp Sarolta volt, ő pedig fegyvereseivel városparancsnokként az egész várost és környékét a kezében tartotta, mindössze bizonyos Jánossy és Dornbach rendőrfelügyelők mertek vele szembeszállni. Apja, idősebb Héjjas Mihály a Kecskeméti Pinceszövetkezet igazgatója, a környék egyik befolyásos személyisége volt, és ebben az időben teljesen nyíltan egy fia fegyveresei által elkövetett rablásból származó autóval közlekedett. A Héjjas családnak pedig már a fehérterror előtt is kiterjedt kapcsolatai voltak Kecskeméten és környékén, a paramilitáris fegyveres csoport megszervezésével viszont a szinte anarchisztikus állapotokat kihasználva leginkább közönséges, haszonszerzésre berendezkedett bűnözőkként kezdtek el viselkedni. Arra is mutatnak adatok, hogy a Belügyminisztérium és a fővárosi rendőrség igen sok részletet tudott az izsáki és az orgoványi gyilkosságokról, valamint a Héjjas-különítmény tagjainak egyéb egyéni rablógyilkosságairól is, ám egy ideig halogatták az ellenük való fellépést.¹⁶

illúziók. Drozdy Győző emlékiratai, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007, 408–416.

¹⁶ Állítólag született egy 17699/920 iktatószámú, 1920-as belügyminisztériumi jelentés Héjjas Iván és paramilitáris csoportja alföldi tevékenységéről, melyet a korabeli sajtó is idéz, illetve kivonata megjelent a *Magyar pokol* című, a Kádár-korszak alatt született, erősen propagandisztikus hangvételű forráskiadványban is. Mivel azonban az eredeti irat tudomásunk szerint nem maradt fenn levéltári

Az bizonyos, hogy a Héjjas-különítmény tagjai által elkövetett gyilkosságokról a kecskeméti rendőrség már 1919 végén tudott, ugyanis a kecskeméti rendőrfőkapitány egy körülbelül 40 eltűnt személy névsorát továbbította gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak, aki ugyanezt az iratot másolatban a Nemzeti Hadsereg Fővezérségéhez is továbbküldte.¹⁷ Nagyjából hasonló állapotokról és ugyanezen eseményekről számol be a Kecskeméti Királyi Államügyészség vezetőjének a főállamügyészhez címzett jelentése 1919 novemberéből, kiemelve, hogy Héjjas Iván karhatalmi különítménye viszonylag nagy létszámú és jól felfegyverzett alakulat, éppen ezért az atrocitások elkövetői felelősségre vonására tett kísérletek adott esetben akár fegyveres összecsapást is vonhatnak maguk után.¹⁸ Egyáltalán nem állíthatjuk tehát, hogy a hatóságok ne tudtak volna Héjjas Iván különítményének a Duna–Tisza közén elkövetett atrocitásairól.

őrizetben, ezt a közvetett forrást mindenképpen kellő kritikával kell kezelnünk. Vö. HALMI József, *17699/920 belügyminiszteri akta Héjjas Ivánról. A Bécsi Magyar Újság munkatársától*, in *Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében*, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 50–53.

¹⁷ A kecskeméti főkapitány jelentése gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak a Héjjas-különítmény vérengzéseiről, az elhurcolt kommunisták legyilkolásáról és a lakosság megfélemlítéséről, Kecskemét, 1919. november 27. In *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, forráskiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 221–223.

¹⁸ A Kecskeméti Államügyészség vezetőjének jelentése a főállamügyésznek a Héjjas-különítmény vérengzéseiről, 1919. november 27., in *Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna-Tisza közj történetéhez*, szerk. ROMSICS Ignác, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976, 677–685.

Héjjas és emberei cselekedeteiben tehát a túlhajtott nemzeti érzelmeken, a megrögzött antikommunizmuson és az antiszemitizmuson túl feltehetőleg a nyereségvágy, és talán a gyors társadalmi mobilitás lehetőségébe vetett hit is igen nagy szerepet játszott, hiszen meggyilkolt áldozataikat gyakorlatilag kivétel nélkül kirabolták, elorzott javaikat pedig a maguk hasznára fordították.¹⁹ Ténykedésüket nemcsak gyilkosságok, hanem egyéb erőszakos cselekmények is kísérték, pl. számos, akár több száz kisebb-nagyobb zsidóverés és halálos áldozatokkal többnyire nem, de súlyos sérülésekkel járó pogrom is kísérte – elég, ha például az 1919. november 17-ei izsáki pogromra gondolunk.²⁰

Teljesen pontos számok és névsorok²¹ persze nem állnak a kutatók rendelkezésére máig sem, de miután a Tiszától keletre eső

¹⁹ Az első világháború után a közép-európában tevékenykedő nacionalista milíciák, így többek között a magyar fehérterrort megvalósító alakulatok tagjainak motivációiról és társadalmi háttéréről lásd bővebben: Robert GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erőszak Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 71–92.

²⁰ BODÓ, i. m.

²¹ Vö. Bödők Gergely hiánypótló PhD-értekezése a vörös- és fehérterror témájában rendkívül részletes adattárat tartalmaz, mely táblázatszerűen a fehérterror 583 önálló eseményét és több száz halálos áldozatát dokumentálja (többségében név nélkül). BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018, 292–431. Továbbá a közelmúltban Kóródi Máté adott közre egy részletes adattárat a fehérterrorról, melyben összesen 680 gyilkosságot dokumentál. Vö. KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio Kötetek 2., 2020.

területekről 1920 áprilisában kivonult a román hadsereg, a Héjjas-különítmény az általa úgymond felszabadított területeket is megtisztította. 1920 decembere és 1922 decembere között Héjjas emberei, az úgynevezett Alföldi Brigád tagjai valószínűleg körülbelül 400 embert gyilkolhattak meg.²²

A Kettőskereszt Vérszövetség megalakulása is valamikor erre az időszakra, az ellenforradalom első hónapjaira tehető, és a szervezet kezdetben bizonyosan szoros átfedésben volt Héjjas Iván különítményével és az Alföldi Brigáddal is.²³ Mint azt már említettük, Héjjas, amennyiben hihetünk az erről szóló forrásoknak, az 1920-as években a Kettőskereszt Vérszövetség helyettes katonai parancsnoka volt, így a különítménye és a KKVSz közötti átfedések igen egyértelműnek tűnnek.²⁴

A Héjjas-különítmény / Alföldi Brigád tagjai esküt is tettek, mégpedig magára vezérükre, Héjjas Iván különítményparancsnokra, az eskü szövege nem meglepő módon meglehetősen hasonló a Kettőskereszt Vérszövetség fennmaradt esküjének szövegéhez is:

²² BODÓ, i. m.

²³ Prónay Pál feljegyzéseiben azt írja, hogy 1919-1920 során maga szervezte-szerveztette meg a nemzetvédelmi milíciákat és a Kettőskereszt Vérszövetséget. Vö. PRÓNAY Pál, *A batárban a halál kaszája. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963, 163.

²⁴ GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012, 256. Gyurgyák János más szerzőkhöz hasonlóan nem ad meg forrást arra vonatkozóan, honnan veszi, hogy Héjjas Iván a KKVSz helyettes katonai parancsnoka volt. Az információ mindenesetre a vonatkozó szakirodalomban igen elterjedt.

„Én, XY, a Héjjas-brigád tagja, esküszöm és fogadom, hogy a szervezet tagjai között a legnagyobb testvéri egyetértés megeremtésén fogok dolgozni minden erőmmel. Esküszöm és fogadom, hogy a Héjjas-brigád, illetve a Héjjas vezér által kinevezett fellebbvalóim parancsait minden körülmények között lehetőség szerint teljesítem. Esküszöm s fogadom, hogy minden az alakulattal kapcsolatos titkokat megtartok, az alakulat tagjait, annak parancsnokait senkinek soha el nem árulom. Titoktartási kötelezettségem még az alakulat megszűnésével is érvényben marad. Esküszöm, hogy minden erőmmel arra fogok törekedni, hogy szervezetünk értékét és közmegebecsülését tehetséggel és munkámmal előbbre segítsem. Esküszöm, hogy semmiféle titkos, vagy nyílt destruktív irányú egyesület tagja nem vagyok, s nem leszek. Esküszöm és fogadom, hogy míg a Héjjas-brigád tagja vagyok, politikával és a királykérdéssel nem foglalkozom. Esküszöm, hogy a Héjjas-brigád tagjai között a legnagyobb fegyelmet meg fogom tartani és megtartatom. Fogadom, hogy sem nyílt, sem titkos ellenségeinkkel soha összeköttetésbe nem leszek. Bajtársamat semmi körülmények között, sem élve, sem sebesülve, de még meghalva sem fogom elhagyni, rajta minden körülmények között segíteni tartozom. Alávetem magam a Héjjas-brigád tagjai által választandó fegyelmi és büntető bizottság bármilyen büntetésének. Isten engem úgy segítjen!”²⁵

Héjjas Ivánt felesküdtött emberei részéről tehát személyi kultusz övezte, a paramilitáris vezető akarata pedig számukra a törvénnyel volt egyenlő. Komoly titoktartási kötelezettség terhelte őket, melynek megszegése, vagy a parancsoknak való ellenszegülés esetén súlyos, akár halálbüntetéssel is számolhattak – éppen úgy,

²⁵ Az eskü szövege ugyancsak Dr. Kiss Gábor Jenő büntetőperének iratai között maradt fenn, akit az 1920-as években bűnpártolással vádoltak, 1940-ben perének újrafelvételét kérte. 1940-ben Héjjas Iván egykori különítményes tisztára mellett tanúskodott. HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Idézi: ZINNER, i. m. 568–569.

mint a KKV Sz tagjaiként letett eskü értelmében. Az Alföldi Brigád – mely amúgy a Kettőskereszt Vérszövetség egyik önálló egységként működött²⁶ – pedig kétségtelenül súlyos bűncselekményeket követtek el a fehérterror idején 1919 és 1921 között. Héjjas Iván és emberei egy része ezután – részben talán az Alföldön elkövetett tetteik megtorlásától való félelemtől hajtva – csatlakozott a nyugat-magyarországi felkeléshez,²⁷ melynek során az aktív állományú, tartalékos és leszerelt katonákból, egyetemistákból és paraszti származású fiatalokból szerveződő, Rongyos Gárda elnevezésű paramilitáris diverzáns alakulat tagjaiként kétségtelenül tevékeny szerepet vállaltak többek között a soproni népszavazás kikényszerítésében, melynek eredményeképpen Sopron, a húség városa a mai napi Magyarországhoz, nem pedig Ausztriához tartozik.²⁸

Az események háttere – az Ébredő Magyarok Egyesülete és a hozzá kötődő paramilitáris alakulatok szerepe a fehérterrorban

Az Ébredő Magyarok Egyesülete, röviden az ÉME egy volt a történelmi Magyarország összeomlásakor alakult számos, önmagát hazafiasként definiáló, nacionalista társadalmi egyesület közül, mely az 1920-as években a legbefolyásosabb ilyen szervezetek közé

²⁶ SERFÓZÓ, i. m. 36.

²⁷ SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142, 136.; valamint: G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918-1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971, 140–141.

²⁸ A nyugat-magyarországi felkelésről jó összefoglalót nyújt Botlik József tanulmánya. Lásd: BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés . 1921. augusztus 28.-október 4.*, Valóság, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58.

tartozott a Magyar Országos Véderő Egylettel (MOVE),²⁹ illetve az Etelközi Szövetség (EX) nevű titkos társasággal együtt, melyek tagsága és vezetősége között egyébként igen jelentős személyi átfedések figyelhetők meg.³⁰ E szervezetek – főként az ÉME és a MOVE, valamint az EX (fél)katonai szárnyaként működő Kettőskereszt Vérszövetség (KKV vagy KKV Sz) – jórészt leszerelt és aktív katonákból álló paramilitáris, illetve sokszor önkényes módon rendvédelmi szolgálatot ellátó karhatalmi alakulatokat működtettek 1919–1922 között, és tagjaik jócskán kivették részüket a fehérterrorból is. Az ÉME alapításának pontos dátuma nem ismert, de valamikor az 1918-as év végére tehető. Alapvetően a kezdetektől fogva antiszemita, bünbakképző, történelmi traumákból, sérelmekből táplálkozó politikai szemlélet jellemezte, mely a zsidóságot hibáztatta Magyarország megoldatlan társadalmi

²⁹ A Magyar Országos Véderő Egylet 1918 novemberében, félkatonai-ellenforradalmi egyesületeként alakult, és fokozatosan vált a Horthy-rendszer a rendszer egyik legnagyobb tömegbázisú szervezetévé, tagsága nagy részét katonatisztek adták. Egyik alapítója Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök volt. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesületével együtt korszak egyik meghatározó antiszemita-revizionista egyesülete, a vezetésben az 1930-as évek második felétől kezdve a nyilasok és más szélsőjobboldali pártok képviselő kerültek többségbe (pl. Bánkúti László, Baross Gábor, Endre László, Feilitzsch Berthold, stb.). 1942-től vezetősége a magyar szélsőjobboldali szervezetek összefogására mozgósított, tagjai pedig nagy arányban adták a Nyilaskeresztes Párt párthadseregét. 1944 elején 144 fiókegyesülettel rendelkezett, melyek egyenként átlagosan 200 tagot számláltak. Csaknem mindegyikhez tartoztak fiatalokat tömörítő lövészklubok. A német megszállás után belügyminiszteri rendelettel a kisebb fasiszta jellegű egyesületeket is a MOVE-be olvasztották. Az egyesület töredékesen fennmaradt iratanyaga kutatható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 1360.

³⁰ PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 49–59.

konfliktusaiért és az első világháborúért is.³¹ Alapítói között neves közéleti személyiségeket és katonatiszteket találni, mint például Bárdossy Ernő MÁV-titkárt és újságíró, Ilosvay Gusztáv államtitkárt, Mádl J. Géza újságíró, Fodor Gyula OTI-titkárt, Sármezey Endre MÁV-igazgatót, de olyan frontról hazatért, később, a fehérterror idején atrocitásaik nyomán ismertté vált radikális katonákat is, mint Héjjas Iván, Raád Árpád, Francia Kiss Mihály vagy Prónay Pál.³²

A radikális jobboldali szervezet már az első világháború vége előtt igen nagy politikai aktivitást fejtett ki, és nem volt ez másként a Tanácsköztársaság 133 napja alatt sem. Az ÉME vezetősége 1919. március 21-én, egy választmányi ülésen értesült a kommunista hatalomátvételtől, és ezek után – illegálisan működve – aktívan részt vett az antibolsevista ellenforradalomban, embereket toborzott és fegyverzett fel az ellenforradalmi erők számára. A tanácskormány bukása és Magyarország román megszállása után folytatta politikai tevékenységét, és utcai plakátok elhelyezésével valóságos propagandaháborút vívott. Az egyesület tagjait ilyenkor igen gyakran zaklatták a románokkal együttműködő átmeneti magyar kormány hatóságai.³³

Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlásával rengeteg volt katona és közszerológati alkalmazott deklasszáldott, ez a társadalmi helyzet pedig jelentős tömegbázist teremtett a radikális egyesület számára. 1919-ben felmerült az ÉME politikai párttá szervezésének gondolata is, azonban az egyesület vezetése úgy

³¹ ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989, 13–15.

³² ZINNER, i. m. 16.

³³ ZINNER, i. m. 32–33.

döntött, hogy „minden politikától mentesen, csak társadalmi téren küzdenek tovább.”³⁴ 1919. augusztus 14-én az ÉME küldöttségét Horthy Miklós, ekkor még a Nemzeti Hadsereg fővezéréként maga fogadta Siófokon.³⁵ Horthy 1919. november 16-ai Budapestre történő bevonulása után az ÉME a fővárosban kiterjedt antiszemita propagandát folytatott, és a zsidók jogait komolyan korlátozó törvények bevezetését követelte.³⁶ Lapjában, az Ébredő Magyarországon az egyesület saját 830 000 ezer fős tagságára utalt, azt a benyomást keltve, hogy a lakosság jelentős részének támogatását élvezi.³⁷ A tagság létszáma persze túlzó és megbízhatatlan adat, ám azt mindenképp ki kell emelnünk, hogy az egyesület ebben az időszakban valóban jelentős társadalmi bázissal rendelkezett és a háború utáni politikai helyzet egyik alakítója volt, tagjainak valós száma pedig így is százezres nagyságrendűre tehető.³⁸

³⁴ ZINNER, i. m. 34.

³⁵ ZINNER, i. m. 35.

³⁶ PAKSA, i. m. 57–59.

³⁷ ZINNER, i. m. 37.

³⁸ A titkos és féltitkos antiszemita szervezetekről, politikai befolyásukról és már a kezdet kezdetén, 1919–1920 körül megjelenő zsidóellenes jogszabály-tervezeteikről kiváló összefoglalót nyújt korszak-monográfiájában Ungváry Krisztián is. Az antiszemita társaságok közül az Ébredő Magyarok Egyesületét, a Magyar Országos Véderő Egyletet, az Etelközi Szövetséget és a Kettőskereszt Vérszövetséget emeli ki, melyeknek alapítói és tagsága között egyébként jelentős átfedések voltak. A Kettőskereszt Vérszövetség tagjai elsősorban volt és aktív állományú katonák voltak, forrásbázisa viszont a mai napig meglehetősen szórványos és feltáratlan. Vö. UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012, 97–100.

Az ÉME 1919. november 30-án tartotta budapesti nagygyűlését, ahol dr. Zákány Gyula alelnök a zsidókérdésről adott elő, melynek nyomán újabb antiszemita, a zsidók jogait súlyosan korlátozó intézkedések bevezetését kérvényező határozatot juttattak el az – államfői hatalmat ekkor még csak de facto gyakorló – Horthy Miklóshoz, mint a Nemzeti Hadsereg fővezéréhez.³⁹ A nagygyűlést több ezres tömegtüntetések követték, de minden napossá váltak az utcai összetűzések, spontán zsidóverések is a fővárosban és vidéken egyaránt. Zinner Tibor, az egyesület monográfusa is felhívja rá a figyelmet, hogy az ÉME társadalmi bázisa ebben az időszakban meglehetősen széles és heterogén volt, a tagok között ugyanúgy megtalálhatók voltak az első világháborút megjárt veterán katonák, mint az úri osztály hazafias eszméket valló tagjai, de a kispolgárság és a háború nyomán mérhetetlen szegénységben élő vidéki agrárproletariátus képviselői is.⁴⁰ A háborús szegénység és bizonytalanság lényegében az egész társadalmat radikalizálta, a politikai szélsőségek megjelenése és a társadalom erőszakossá válása tehát ebben az időszakban szinte törvényszerű folyamat volt.

Szmrecsányi Györgyöt, az ÉME első országos elnökét ugyanazon a napon választották meg, mint Horthy Miklós kormányzót, 1920. március 1-jén. A Horthy antiszemitizmusát nem támogató Huszár Károly miniszterelnök ugyanezen a napon mondott le, a március 15-én megalakult Simonyi-Semadam Sándor vezette kormányból pedig kimaradtak a liberális politikusok. A kormányváltást az ÉME vezetősége örömmel fogadta, a román

³⁹ ZINNER, i. m. 45.

⁴⁰ ZINNER, i. m. 53.

csapatok kivonulásában pedig ugyancsak a politikai élet feletti egyre nagyobb befolyás megszerzésének lehetőségét látta. Az ÉME gyakorlatilag a stabilizálódó Horthy-rezsim afféle lojális ellenzékévé vált, az államfőség kérdésében pedig szabad királyválasztó álláspontot fogalmazott meg. 1920 tavaszán az ÉME – Eckhardt Tibor későbbi ÉME-vezető, Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök és Prónay Pál képviseletével – már a külföldi, elsősorban osztrák és német (bajor) szélsőjobboldali pártokkal, szervezetekkel is kereste az esetleges nemzetközi antibolsevista együttműködés lehetőségét.⁴¹

Az ÉME más nacionalista szervezetekhez hasonlóan ebben az időben a kormány jóváhagyásával fegyveres segédrendőri alakulatokat tartott fenn egy esetleges újabb kommunista hatalomátvételi kísérlet megakadályozására. Az egyre hangosabb és egyre nagyobb társadalmi feszültségeket generáló antiszemita propaganda, az egyre több erőszakos cselekmény hatására, valamint a konszolidációs törekvések okán Rubinek Gyula földművelésügyi miniszter 1920. április 4-én javasolta az ÉME felosztatását.⁴² A kormány azonban az instabil politikai helyzet miatt többszöri próbálkozás után sem merte felosztatni a szervezetet.⁴³ Ebben az időben csalt az ÉME budapesti központja körülbelül 300 000 főt tömöríthetett, és az egyesületnek volt még országszerte 98 – félig-

⁴¹ ZINNER, i. m. 60–61.

⁴² A földművelésügyi miniszter ezt követően az 1920. május 13-ai minisztertanácsi ülésen is annak adott hangot, hogy főként vidéken egyre kontrollálhatatlannabb az ébredők által alkalmazott erőszak. HU-MNL-OL-K 27-1920. 05. 13/5. napirendi pont – Az Ébredő Magyarok Egyesülete magatartása elleni panasz.

⁴³ ZINNER, i. m. 66–67.

meddig önállóan működő – fiókegylete is.⁴⁴ A trianoni békeszerződés 1920. június 4-ei aláírása érthető módon csak tovább fokozta az országban a feszültségeket, az antiszemitizmus mellett pedig az irredentizmus, a történelmi Magyar Királyság területi revíziója lett a vezető eszme, ezzel összefüggésben az ÉME számos tagja, köztük sok leszerelt vagy még akkor is aktív állományú katona – habár a monarchia és annak reguláris hadseregének felbomlása miatt az állományviszonyokat és jogosultságokat is igen nehéz volt nyomon követni – jelentős szerepet játszott a fehérterrorban. Az erőszakos atrocitások, önkényes politikai gyilkosságok mögött számos konkrét esetben felsejlik Héjjas Iván és Prónay Pál⁴⁵ különítményparancsnokok neve.⁴⁶

1920. szeptember 19-én az egyesület újabb országos nagygyűlést tartott, melyen 25 pontos „ébredő programot” ismertettek, melyet aztán Szmrecsányi György magának Teleki Pál miniszterelnöknek is átnyújtott, hangsúlyozva az ÉME hatalmi tényező mivoltát. Ez lényegében egy kiáltvány volt az ország teljes zsidótlanítására, zsidóellenes kulturális és gazdasági követelésekkel, ám

⁴⁴ ZINNER, i. m. 69.

⁴⁵ Prónay Pál életrajzáról és tevékenységéről lásd Bodó Béla írt angol nyelven kismonográfiát. Lásd: BODÓ Béla, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011. Valamint lásd Gyurgyák János PhD-értekezésént megvédett monográfiáját: GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők. Eszme- és politikatörténeti tanulmány*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 2012, 170–189.

⁴⁶ Serfőző Lajos is felhívja rá a figyelmet, hogy például az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni merénylet mögött is jó eséllyel Prónay Pál és/vagy Héjjas Iván állhattak annak közvetett vagy közvetlen értelmi szerzőiként. Vö. SERFŐZŐ, i. m. 30–33.

együttal szociálpolitikai javaslatokat is tartalmazott, és miként arra Zinner Tibor is felhívja a figyelmet, e követelések a magyar szélsőjobboldali radikalizmus egyik első szellemi és gyakorlati megnyilatkozásának tekinthetők.⁴⁷

A kormányzat igyekezett ugyan a radikális szélsőjobboldalt valamilyen módon pacifikálni és visszafogni, ám annak széles társadalmi bázisa okán nem volt könnyű dolga. A helyzetet nehezítette továbbá, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületével szimpatizáló személyek ekkora már beépültek a belügyminisztérium, a honvédelmi minisztérium és több korabeli fegyveres testület tagjai közé is, ezért az állami alkalmazottak között is igen jelentős volt a mozgalom támogatottsága. A felosztatás helyett így a kormány leginkább belülről igyekezett az ÉME-t bomlasztani, vagy legalábbis konszolidálni, és különböző politikai manipulációk és alkuk révén a vezetői székekbe próbált valamivel mérsékeltebb személyeket juttatni.⁴⁸

Az egyre véresebb és kontrollálhatatlanabb atrocitások, az ÉME-hez köthető paramilitáris csoportok, különítményesek garázdálkodásai, különösen a Club Kávéház elleni akciók⁴⁹ nyomán a kormány végül elérkezettnek látta az időt a határozottabb fel-

⁴⁷ ZINNER, i. m. 88–89.

⁴⁸ ZINNER, i. m. 88.

⁴⁹ A belvárosi Club Kávéházat az ÉME-hez köthető személyek többször is megtámadták, a zsidónak, hazafiatlannak kikiáltott vendégeket bántalmazták, a berendezést szétverték. Az egyik ilyen atrocitás kettős gyilkosságba torkollott, 1920. július 27-én Verebélyi Artúr bankigazgatót egy bajonettel szíven szúrták, Varsányi Géza ügyvédet pedig agyonlőtték. Vö. ZINNER, i. m., 72–73., valamint Vö. KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendszertének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 64–92, 87–91.

lépésre. Felosztatni még továbbra sem merte az egyesületet, mert úgy vélte, radikális jobboldali eszméket valló, sok esetben felfegyverzett tagok még mindig a kormány hasznára lehetnek egy esetleges baloldali hatalomátvételi kísérlet elfojtásában, ám mindenképpen korlátozni igyekezett a szervezet működését. Az 1920. november 10-ei minisztertanácsi ülésen döntöttek arról, hogy az 1918 októbere óta alakult egyesületeket vizsgálat alá vonják,⁵⁰ a gyülekezési jogot pedig erősen korlátozni fogják.⁵¹ November 11-én a belügyminiszter felfüggesztette az ÉME budapesti központjának működését, mégpedig azzal az indoklással, hogy az egyesület saját nyomozószervet állított fel, amely hatósági jogkört bitorolt, és ezzel súlyosan veszélyeztette a fennálló államrendet. A Teleki-kormány egyre jobban féltette a világháború után konszolidálódó politikai és gazdasági külkapcsolatokat az egyre nagyobb teret nyerő szélsőjobboldaltól, ezért radikális tisztújítást követelt az ÉME-n belül. Weiss Konrád kénytelen volt lemondani alelnöki tisztéről, helyére a kormány törekvéseit inkább támogató Zákány Gyula került, egyúttal pedig megtiltották az egyetemi diákság belépését az egyesületbe, ezzel pedig tömegbázisa egyik jelentős elemétől fosztották meg.⁵²

Soltra József szolgálat közben – katonaruhás egyének által – Budapesten agyonlőtt rendőr halála, mely 1920. november 10-én következett be, és amelyért ugyancsak Héjjas Ivánnal és különítményével szoros kapcsolatban álló katonák voltak a felelősek, jó indokot szolgáltatott a kormánynak arra is, hogy az ébredőkkel

⁵⁰ HU-MNL-OL-K 27-1920. 11. 19/6. napirendi pont – Az Ébredő Magyarok Egyesülete ellen folyamatba tett vizsgálat eredményeinek ismertetése.

⁵¹ ZINNER, i. m. 96.

⁵² ZINNER, i. m. 97.

szoros átfedésben lévő tiszti különítményeket is igyekezzen fokozatosan felszámolni. Némelyik katonai alakulat tevékenysége már lassan kifejezetten az ellen az államrend ellen irányult, amelynek helyreállítását és megvédését a működése eredetileg célozta volna.⁵³ Ezek közül az egyik leghírhedtebb csoport a budapesti, Nyugati Pályaudvar melletti Britannia Szállóban berendezkedő különítmény volt, mely formálisan a Prónay Pál alezredes vezetése alatt álló, I. szegedi vadászszászlóalj nyomozócsoportjaként definiálta magát. Az alakulat azonban nem csupán a jobboldali és radikális jobboldali, úgynevezett fehér katonákból állt, hanem a könnyű zsákmányszerzés lehetőségét megsejtő köztörvényes bűnözők is egyre nagyobb számban csatlakoztak hozzá, bár többnyire valóban olyan emberek alkották, akik katonaként harcoltak az első világháborúban.⁵⁴ A még igen gyenge kormányzat csak korlátozottan tudta ellenőrizni a nemrégiben felbomlott Monarchia hatalmas hadseregétől leszerelt katonákat tömörítő alakulatok állományviszonyait, ennek köszönhetően a Nemzeti Hadsereg számos alakulata is irreguláris és / vagy paramilitáris keretek között. Ebből kifolyólag sokszor egy-egy befolyásos, a kormányzóval is jó személyes kapcsolatot ápoló különítményparancsnok, többek között Héjjas Iván, Prónay Pál vagy Ostenburg-Moravek Gyula szava is elégséges lehetett ahhoz, hogy az adott alakulatba beálló személy a számára a parancsnok által kiosztott, korábbi katonai szolgálatából „magával hozott”, esetleg ad absurdum önkényesen önmagának adományozott rendfokozattal rendelkező katonának számítson. Lényegben minden a különböző paramilitáris parancsnokok döntésén és befolyásán

⁵³ Vö. ZINNER, i. m. passim.

⁵⁴ ZINNER, i. m. 103.

múlt.⁵⁵ Így volt ez még akkor is, ha utólag bizonyos büntető-eljárás alá vont fegyveresekről a katonai hatóságok, jórészt a Nemzeti Hadsereg becsületét mentendő, igyekeztek megállapítani, hogy miért is nem számítanak katonai személyeknek, és büntető-ügyüket a polgári bíróságok hatáskörébe utalták. A pesti köznyelvben csak *britanniasok*nak nevezett egység tagjai hónapokon keresztül járták a fővárost éjszakánként, a számlájukon pedig zsarolás, fosztogatás, rablás, súlyos testi sértések és politikai motivációból elkövetett gyilkosságok sorozata szerepeltek.⁵⁶ Az alakulat működése igen hasonló volt az ugyanebben az időszakban Németországban és Ausztriában működő *Freikorps*⁵⁷ típusú, első világháborús veteránokból álló szabadcsapatokéhoz. E felfegyverzett alakulatok kihasználták a háborús és polgárháborús összeomlásból éppen csak kilábalni készülő, fiatal független magyar állam kormányzatának gyengeségét, és a professzionális állami fegyveres szervekhez képest kifejezetten ütőképes egységeknak számítottak. Az igen zavaros jogi-társadalmi helyzetben – a kérészéletű kommunista kormányzat bukása után a rend helyreállításának jelszava alatt egy ideig a katonai hatóságoknak is volt intézkedési jogkörük a polgári személyekkel szemben – párhuzamos rendvédelmi apparátust

⁵⁵ BARTHA, i. m. 29.

⁵⁶ A britanniás tisztek köztörvényes bűncselekményeinek egy jó része, így többek között a Soltra József rendőrjárőr sérelmére elkövetett emberölés eseményei is leginkább Kmetty Károly főhadnagy büntetőperének fennmaradt iratanyagából ismerhető meg. Kmetty Károly ellen 1920-ban is folyt egy büntető-eljárás, melynek legfontosabb iratait egy későbbi, 1925-ös büntetőperének irataihoz is csatolták. HU-BFL-VII-18-d-8963/1925.

⁵⁷ A német Freikorps szabadcsapatok korszakbeli történetéről lásd bővebben: Nigel H. JONES, *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble, 1995.

építettek ki, és törvénytelen cselekményeiket a legtöbbször hatósági intézkedés látszatát keltve, annak álcája alatt követték el az állampolgárok ellen.⁵⁸ Noha a miniszterelnök 4710/1920. ME számú, 1920. június 12-én kelt rendelete egyértelműen kimondta, hogy az összes katonai alakulat (az ún. védelmi szervezeteket és különítményeket, tehát az irreguláris keretek között működő katonai egységeket is beleértve) és ezek nyomozóinak működése polgári személyekkel szemben megszüntetendő, a nyomozó alakulatokat pedig a katonai igazságügyi szervezetbe kell beolvasztani, a de facto helyzet egy ideig még nem sokat változott. 1920. november 10-én, szerdán hajnalban, 2 óra 30 perc körül az Oktogon környékén szolgálatot teljesítő Miklós József rendőrellenőr⁵⁹ segélykiáltásokat hallott. A tér egyik oldalán katonatiszti egyenruhát viselő fiatal emberek egy csoportját vette észre, akik éppen egy hazafelé tartó nyomdászt bántalmaztak. A rendőrellenőr láttán a csoport ekkor még abbahagyta a férfi ütlegetését, és az egyenruhások a Nyugati Pályaudvar irányába távoztak. A Nyugati felől érkező a segélykiáltásokra szintén felfigyelt Soltra József gyalogos rendőrrjárőr, aki az Aradi utca és a Teréz körút sarkán szembetalálkozott ugyanazzal a csoporttal. A rendőr és a különítményes tisztek között szóváltás alakult ki, Miklós rendőrellenőr pedig Soltra segítségére sietett, és igyekezett rábírní, hogy vele együtt távozzon a helyszínről, és ne konfrontálódjon a túlerőben lévő különítményesekkel egyedül. Ekkor a katonák közül azonban kivált egy, állítólag három fős csoport, akik fegyvert rántottak, és Soltra Józsefre több lövést

⁵⁸ ZINNER, i. m. 66.

⁵⁹ A rendőrellenőr az utcai rendőrrjárőröket, szolgálatuk ellátását ellenőrző rendőrtisztviselő volt.

adtak le, majd elfutottak. Soltrát a rendőrellenőr fölemelte és az Edison kávéház előtt álló szállítótargoncára fektette, majd a tettesek után futott. Miklós József a menekülő katonák után lőtt, ám ők visszafordultak és rá is tüzet nyitottak, a rendőrellenőr pedig ugyancsak súlyos sérüléseket szenvedett, bár végül túlélte a lövöldözést. Az esetnek több szemtanúja is volt, akik az elkövetőket a Britannia Szállóban megtelepedett katonai alakulat tagjaiként azonosították.⁶⁰ Horthy és köre pedig a rendőr halála után halasztathatlannak látta a különböző szélsőjobboldali tiszti alakulatok lefegyverzését. Nádasy Imre budapesti, nem sokkal később már országos rendőrfőkapitány határozott lépéseket tett az ügyben, a budapesti államrendőrség pedig nagy erőkkkel kezdett a tettesek után nyomozni.⁶¹ Héjjas Iván, aki kecskeméti tevékenységét és Horthy budapesti bevonulását követően részben a fővárosba helyezte át székhelyét, és akit nem meglepő módon a Britanniában székelő, összesen egyébként négy, egymástól persze nehezen elhatárolható különítmény tagjai is a vezetőjüknek ismertek el – ebben az időben maga is gyakran a szállóban lakott – ingerülten vette tudomásul, hogy emberei meggyilkoltak egy rendőrt, és felkészült akár az alakulatai által birtokolt épületek fegyveres védelmére is. A szálloda kapuit elbarikádozták, géppuskákat állítottak fel mögöttük, a tiszteknek pedig lőszert és gránátokat

⁶⁰ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 12. Valamint uo: Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 13.

⁶¹ BARTHA, i. m. 29–30.

osztottak ki. A Britannia előtt még másnap felsorakoztak a kormányzathoz hű Nemzeti Hadsereg reguláris egységei és jelentős rendőri karhatalom. Összecsapásra végül nem került sor, mert a helyszínen megjelent a különböző szabadcsapatok szervezésében kulcsszerepet játszó, tagjaik által igen tisztelt Prónay Pál alezredes is, aki utasította Héjjast és egységeit a hatóságokkal való együttműködésre.⁶² A rendőrök a Nemzeti Hadsereg reguláris katonáival együtt nyomultak be a szállodába, ahol megkezdődött a rendőrgyilkosságban részes személyek azonosítása. Ez azonban csak részlegesen volt lehetséges, mert a tettesek egy része még közvetlenül az események után megszökött, és a szökésben feltehetőleg magasabb beosztású katonai vezetők is segítették őket. A detektívek végül azonban nem csak a Soltra-gyilkosságban részes fegyvereseket válogatták ki, hanem régóta húzódó rablási, kínzási, testi sértési és emberrablási ügyek gyanúsítottjait is kézre kerítették.⁶³ Héjjas az ügyben maga is tanúvallomást tett, és mind a Soltra Józsefet meggyilkoló fegyveresektől, mind pedig a Babarczy Jenő által vezetett különítménytől élesen elhatárolódott. Azt ugyan elismerte, hogy a Tanácsköztársaság idején jobboldali milíciát szervezett a kommunista kormányzat megdöntésére, de azt már kategorikusan tagadta, hogy jelenleg saját különítmény felett rendelkezne.⁶⁴ A

⁶²HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 16.

⁶³ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 18.

⁶⁴ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Héjjas Iván főhadnagy vallomása, 1920. november 18.

Britanniában állomásozó csapatok személyi összetételét mindenestre jól mutatja, hogy az őrizetbe vett személyek túlnyomó többsége – legalábbis a hatóságok korabeli értelmezése szerint – ekkor már nem volt tényleges állományú katona, hanem katonai egyenruhát öltött civil személy volt, köztük igen sokan olyanok, akik az első világháború után a katonai szolgálatból leszereltek, de lényegében önkényesen, esetleg valamelyik paramilitáris vezető engedélyével, valamelyik különítményhez csatlakozva tovább szolgáltak.⁶⁵

Ugyan a rendőrrel összetűzésbe kerülő csoport személyi összetételére vonatkozó információk a különböző nyomozati adatok fényében ellentmondásosak, a nyomozók a sebesült rendőr-ellenőrt később megverő három fős csoport tagjaiként végül Mészáros Imre leszerelt tiszthelyetttest, Sesevics László hadnagyot és egy Zólyomi vezetéknevű katonát azonosítottak, aki azonos volt a korszak egyik regényes életű, egyébként civilben színészként és költőként tevékenykedő, ismert különítményes tisztjével, Zsabka Kálmán alhadnaggal. Zsabka egyébként Zólyom településen született, innen vette akkoriban használatos álnévét.⁶⁶ A délvidéki születésű, szerb származású Sesevicset nem sikerült elfogni, ő elhagyta az országot, és hazatért szülőföldjére, akkoriban már a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba.⁶⁷ Noha Miklós József rendőr-

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ ZINNER, i. m. 101. Valamint: HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 17.

⁶⁷ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában

ellenőr egyértelműen felismerte Zsabka Kálmánban az egyik tisztet, aki Soltrára és rá is tüzet nyitott,⁶⁸ a gyilkosság elkövetésével végül Mészáros Imrét vádolták meg, akiről a katonai hatóságok úgy ítélték meg, hogy immár nem tényleges állományú katona, pusztán leszerelt, de továbbra is egyenruhát hordó civil, polgári szakmájára nézve egyébként bádogos, és ügyében ezért polgári statáriális bíróság járt el. Mészáros először tagadott, majd végül beismerte, hogy két lövést adott le Soltra Józsefre, illetve azt is bevallotta, hogy a sebesült rendőrellenőrt is bántalmazta. Ugyanakkor azzal védekezett, hogy lövései nem találtak, így valószínűleg az a személy Soltra gyilkosa, aki nála valamivel előbb lőtt.⁶⁹ Mészárost ügyében a rögtönítélő polgári bíróság az 1920. december 18-án megtartott főtárgyaláson halálra ítélte, egy nappal később pedig a budapesti gyűjtőfogházban főlakasztották.⁷⁰ Nem kizárható persze az sem, hogy Mészáros az ügyben csupán egyfajta bűnbak volt, még ha köze is volt a Soltra-gyilkossághoz, hiszen Soltra haláláért semmiképpen sem egyetlen személyt terhelte a felelősség. Meglehet, hogy bizonyos politikai-katonai körök itt is igyekeztek menteni a menthetőt, és a rendőrgyilkosságban részes fegyveresek közül a

folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 16. Sesevics László egyébként a forrásban Sesevics Vladiszláv néven szerepel. Később egyébként Szerbiából Törökországba szökött, ahol huzamosabb ideig élt, végül a második világháború alatt hazatért, és a katonai titkosszolgálat, a VKF-2 tisztjeként tevékenykedett. Vö. HU-ÁBTL-V-84089. Sesevich László. Idézi: Bartha, i. m. 44.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Mattyasovszky Tibor rendőrkapitány jelentése a belügyminiszternek a Soltra József meggyilkolása ügyében lefolytatott nyomozásról, 1920. november 22.

⁷⁰ ZINNER, i. m. 103. A polgári statáriális bíróság Mészáros Imre ügyében hozott ítélete mai ismereteink szerint nem maradt fenn levéltári őrizetben.

lehető legkevesebbet, csupán egyetlen személyt áldoztak fel. Meglehetősen gyanús körülmény ugyanakkor, hogy Mészáros Imre büntetőperének iratai eltűntek, legalábbis Budapest Főváros Levéltárának őrizetében, ahol lenniük kellene, nem találhatók meg, a vádlott gyors kivégzésének tényéről pedig csupán a korabeli sajtóorgánumokból, illetve az elítélt fogolytörzskönyvéből tudunk.⁷¹ Némí malíciával akár még az állítólagos rendőrgyilkos kivégzésének ténye is kétségbe vonható, a korabeli Budapesten ugyanis felröppent a pletyka, hogy kivégzése után Mészáros Imrét „vígán látták sétálni” a főváros utcáin. Mindez persze már a legendák világába tartozik, valóságtartalma pedig ma már aligha ellenőrizhető, mindazonáltal visszaemlékezéseiben maga Prónay Pál, aki az egyes különítményesek által elkövetett bűncselekményekről nem csupán sok mindent tudhatott, de akár bizonyos esetekben az igazságszolgáltatásba is beavatkozhatott, ad hangot ez ügyben a kételyeinek...⁷²

Prónay a rendőrgyilkosság után mindenestre felfogta a helyzet komolyságát, és eszében sem volt vállalni a Horthyval és a kormánnyal való nyílt konfrontációt, ezért néhány tisztért, többek között magáért Héjjasért is személyes felelősséget vállalt, de a többieket a rendőrök lefegyverezték, és egy részüket le is tartóztatták.⁷³ A következő napokban a rendőrség folytatta a razziákat, a tiszti alakulatok által megszállt szállodákat átkutatták, körülbelül ötven különítményes tisztet letartóztattak, és rengeteg fegyvert elkoboztak. Budapesten ezzel párhuzamosan a főbb útkereszte-

⁷¹ ZINNER, i. m. 103. Idézi, BARTHA, i. m. 42.

⁷² PRÓRAY, i. m. 214–215.

⁷³ Prónay a naplójában is beszámol röviden az eseményekről, persze a saját felelősségét kategorikusan tagadja. PRÓRAY, i. m. 315.

zódéseket és közlekedési csomópontokat a rendőrség és Nemzeti Hadsereg reguláris egységei szállták meg, és utcai igazoltatásokkal szűrték az egyenruhásokat. A rendőrök a különítményesek után kutatva átfésülték a fővárosi szórakozóhelyeket is, ahonnet ugyan-csak számos embert állítottak elő. Az erélyes hatósági fellépésnek köszönhetően Héjjas Iván paramiltárius alakulatai elkezdtek bomladozni, a különítményesek közül pedig többen polgári ruhát öltöttek, és igyekeztek minél gyorsabban elhagyni Budapestet.⁷⁴ A fehérterror időszaka után ez volt a különböző, olykor törvényen kívüli tevékenységet folytató, irreguláris katonai alakulatok felszámolásának első hulláma, amellyel a kormányzó és a kormány két fontos politikai célkitűzését is elérte: egyrészt egyértelműen visszaállította az állam és az általa ellenőrzött szervezetek erőszak-monopóliumát, másrészt minden valószínűség szerint sikerült megakadályoznia, hogy az Ébredő Magyarok Egyesülete lassanként egy katonai erővel kiegészített, modern radikális jobboldali politikai párttá válhasson, amely akár a hivatalban lévő kormányzat hatalmát is veszélyeztetheti.⁷⁵ Soltra József rendőrfőnök ezután hősi halottá nyilvánították és a Mosonyi utcai rendőrkaszánya udvarán ravatalolták fel. Ravatalára számos állami szervezet és magánvállalat koszorút küldött. A rendőrt kiemelt állami tiszteletadással temették el 1920. november 16-án a Kerepesi úti temetőben, a fővárosi törvényhatóság által adományozott díszsírhelyre. A szertartáson részt vett maga a kormányzó is, aki személyesen nyilvánította részvételét Soltra szüleinek és menyasszonyának.⁷⁶

⁷⁴ ZINNER, i. m. 98–101.

⁷⁵ ZINNER, i. m. 99.

⁷⁶ ZINNER, i. m. 105.

Ferdinandy Gyula belügyminiszter nem sokkal később bejelentette, hogy tudomása van róla, hogy az ÉME a hatalom puccsszerű átvételére készült, Rubinek Gyula kereskedelemügyi miniszter pedig ezzel párhuzamosan rendeletben tiltotta el a vasúti és postai alkalmazottakat az ÉME-tagságtól, ezzel tömegbázisa egyik újabb jelentős elemétől fosztotta meg a szervezetet. A meggyilkolt rendőr ügyéből kiindulva több más, a különítményekhez köthető gyilkosság és egyéb önkényes atrocitás kapcsán komoly vizsgálat folyt még Héjjas és Prónay, valamint a hozzájuk köthető irreguláris fegyveres csoportok ellen is, ám a kormányzóhoz és más politikusokhoz való személyes viszonyuk okán az ekkor már egyre inkább befolyásos radikális jobboldali politikusokként is funkcionáló különítményparancsnokoknak nem esett bántódásuk.⁷⁷

Az ÉME új vezetőséggel és nagy reményekkel vágott neki az 1921-es évnek. Az egyesület életében szakadást vetített elő a Habsburg-párti legitimisták és a szabad királyválasztók vitája. IV. Károly trónra való visszatérési kísérlete kiélezte az ellentéteket. Az antanthatalmak nyilván nem engedtek volna Magyarországon egy Habsburg-restaurációt, ezért a stabilitás érdekében leginkább Horthy Miklós kormányzó hosszú távú régens államfősége tűnt a legjobb megoldásnak. Horthy és körének hatalma az 1921. március 27-ei és október 20-ai, egyébként komolytalan királypuccsok megghiúsulása után még jobban megszilárdulni látszott. Szmrecsányi György legitimistaként exponálta magát, ezzel pedig a pozíciójával fizetett. 1921 áprilisában az ÉME úgynevezett csoportközi értekezletén Pálóczi Horváth István, az ÉME vidéki

⁷⁷ ZINNER, i. m. 106–107.

főosztályának vezetője nyilvánosan kijelentette, hogy a pártpolitika és a királykérdés az ÉME-től független kérdések, az ébredők pedig továbbra is csak társadalmi tevékenységet kívánnak folytatni a nemzet javára, pártpolitikai ügyekbe pedig lehetőleg nem ártják bele magukat.⁷⁸

1921. április 14-én Bethlen István került a miniszterelnöki székre, ezzel pedig megkezdődött a háború és a forradalmak utáni konszolidáció időszaka. Az ÉME egyesületi lapja is örömmel köszöntette az új kormányfőt. A szervezet Országos Központi Választmányából a királypuccs következményeként kivált Taszler Béla és Fangler Béla, illetve üressé vált az országos elnök pozíciója. Helyükre Hir György nemzetgyűlési képviselő, egykori különítményparancsnok és a magyar irredenta mozgalmak egyik fő szervezője, illetve Kmoskó Mihály egyetemi tanár és Budaváry László nemzetgyűlési képviselő, jobboldali radikális újságíró kerültek.⁷⁹ 1921. július 1-jével a Bethlen-kormány feloszlatta a különböző polgári nemzetvédelmi milíciákat, így elvileg az ÉME felfegyverzett nemzetvédelmi osztályait is. 1921 áprilisában az ÉME Országos Központi Intézőbizottsága is elfogadta az egyesület új alapszabályának tervezetét, melyet a belügyminiszter 87101/1921–VII. a. számú határozatával jóváhagyott.⁸⁰ Az új alapszabály ekképpen fogalmazta meg az ÉME alapeszméjét: „az egyesület célja a keresztény-nemzeti közszellem felébresztése, állandó ébrentartása és a fajiság társadalmi, kulturális és gazdasági téren. Az egyesület

⁷⁸ ZINNER, i. m. 112.

⁷⁹ ZINNER, i. m. 118.

⁸⁰ A korszakban az egyesületek igen szigorú kormányzati kontroll alatt működtek, alapszabályaikat és azok módosítását a belügyminiszternek kellett jóváhagynia.

célját mint tisztán társadalmi alakulat mindennapi pártpolitikától mentesen kívánja elérni olyanképpen, hogy az egész keresztény társadalmat lakóhely, illetve foglalkozás szerint erős és fegyelmezett szervezetekbe csoportosítja, hogy ezáltal a keresztény, magyar faj társadalmi, kulturális és gazdasági érvényesülését, uralmát a törvényes rend keretén belül teljessé tegye és állandóan hathatósan biztosítsa”, valamint az egyesület tagja lehetett mindenki, „kinek felmenői között zsidó fajú nincsen, és semmiféle titkos, szabadkőműves vagy destruktív társaságnak nem tagja.”⁸¹ (Az ÉME egyébként destruktívnak tekintett gyakorlatilag mindenféle liberalizmust.) Az egyesület vezetőtestületei ekkor az országos közgyűlés, az Országos Elnökség, az Országos Központi Választmány, az Országos Központi Igazgatóság és az Országos Központi Felügyelőbizottság voltak. A fő végrehajtó szerv az OKI volt, feladata pedig a határozathozatal mindazon ügyekben, amelyeket az alapszabályok a közgyűlésnek, illetve a választmánynak fenn nem tartottak. A tisztikar mellett megválasztotta az igazgatóság és a főosztályok vezetőit is. Az egyesület további központi szervei az úgynevezett főosztályok voltak, ezek közül a Propaganda és a Nemzetvédelmi Főosztályok, valamint a Sportosztály váltak politikai tevékenységük révén a későbbiekben a leghírhedtebbé.⁸² A Nemzetvédelmi Főosztály hatáskörébe például a társadalmi mozgalmak ellenőrzése tartozott, különös tekintettel a felforgató és

⁸¹ Az alapszabály többek között fennmaradt az ÉME Magyar Nemzeti Levéltára Országos Levéltárában őrzött fondtörékében is. HU-MNL-OL-P 2249–7. sorozat. Idézi: ZINNER, i. m. 119.

⁸² ZINNER, i. m. 120., valamint az ÉME szervezeti felépítéséről lásd bővebben: CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918-1920*, Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia, 1991/20, 51–67.

nemzetellenes törekvések figyelésére és ellensúlyozására – ebből is látszik, hogy a szervezet még ekkor sem mondott le igazán a Tanácsköztársaság bukása után és a fehérterror ideje alatt magának vindikált katonai-karhatalmi-hatósági jogkörökről.⁸³

Az ÉME továbbra is fennálló katonai jellegét erősítette az ébredők igen markáns jelenléte a nyugat-magyarországi felkelésben is.⁸⁴ 1921 őszén, a Monarchia felbomlását követően jelentős feszültségeket okozott Ausztria és Magyarország kapcsolatában Burgenland hovatartozásának kérdése. Bár a Párizs környéki békeszerződések a területet Ausztriának ítélték, a magyar kormány megtagadta e területek átadását. Az ÉME-n belül szervezkedés indult ismét Prónay Pál, Héjjas Iván, Dániel Sándor és más egykori különítményes katonatisztek vezetésével, melyet a kormány hallgatólagosan támogatott. Bár az egykori tiszti különítményeket formálisan már feloszlatták, 1921-ben még mindig működtek az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának alárendelt nemzetvédelmi osztályok. Ezek lényegében a kormány által továbbra is hallgatólagosan megtűrt, irreguláris/félreguláris katonai-segédrendőri alakulatok voltak, melyeknek a belső rend fenntartásában jutott volna szerep, és a honvédelmi tárcától kaptak bizonyos mértékű kiképzést és anyagi támogatást is.⁸⁵ A Bethlen-kormány intenciói ellenére az ébredő milicisták tevékeny szerepet vállaltak a nyugat-

⁸³ Többek között Kovács Tamás hívja fel rá a figyelmet, hogy az Ébredő Magyarok Egyesülete önálló hírszerző osztályt is működtetett, mely már a Horthy-korszak elején a magyar állami szervekkel, ti. a politikai rendőri és titkoszolgálatokkal is igen szoros kapcsolatban állt. Vö. KOVÁCS Tamás, i. m. 86–90.

⁸⁴ A nyugat-magyarországi felkelés eseményeit jól összefoglalja például Botlik József már idézett tanulmánya: BOTLIK, i. m.

⁸⁵ ZINNER, i. m. 124–126.

magyarországi felkelésben is, a Prónay, Héjjas, Hir György és más paramilitáris vezetők által szervezett, mintegy 2000 főnyi, Rongyos Gárda névre keresztelt irreguláris katonai egység bevonult Burgenland területére. A felkelés maga 1921. augusztus 28-án kezdődött meg a mai Burgenland és Sopron környékének területén. A felek Ágfalvánál ütköztek meg, ahol Héjjas körülbelül 120 embere, az Alföldi Brigád fegyveresei keveredtek tűzharcba az osztrák csendőrökkel. A rongyosok eredményes gerillaharcot folytattak az osztrákokkal, így lehetetlenné vált, hogy Ausztria birtokába vegye a neki ítélt területet. Soprontól keletre szinte minden faluban jelen voltak a felkelők. 1921. október 4-én Prónay Pál felkelőcsapata kikiáltotta Lajtabánság de facto államot,⁸⁶ az államfői tisztséget betöltő lajtai bán pedig maga Prónay lett. Horthy Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt, a MOVE elnökét, aki ekkoriban ugyancsak az ÉME vezetőségi tagja is volt, küldte Nyugat-Magyarországra kormány megbízottként az események kézben tartása céljából. A források szerint Gömbös tárgyalni, egyeztetni próbált volna Héjjas Ivánnal, a radikális gerillaparancsnok azonban leginkább a saját feje után ment, figyelmen kívül hagyva a kormányzat bármiféle akaratát.⁸⁷ Bethlen István és kormánya a nyilvánosság

⁸⁶ Lajtabánság rövid történetéről legfrissebben lásd: TÓTH Imre, *Lajtabánság. Felkelőállam a nyugati végeken*, Rubicon, 2020/4, 8–17.

⁸⁷ Érdekes és ellentmondásos tény, hogy bár a Kettős kereszt Vérszövetséget Siménfalvy Tihamér tábornok mellett Prónay Pál és Héjjas Iván nevéhez szokás kötni, és a köztudatban róla elterjedt információk szerint tagjai a nyugat-magyarországi felkelésben is aktívan részt vettek, a Nyugat-Magyarországon tevékenykedő irreguláris alakulatok pacifikálására, vagy legalábbis tevékenységük kormányzati kontroll alá vonására a térségbe küldött Gömbös Gyula hátrahagyott egy Bethlen István miniszterelnöknek címzett, 1921. szeptember 30-ai keltezésű levelet. Gömbös ebben arra kéri Bethlent, hogy ha lehetséges, bocsássa a rendel-

előtt elhatárolta magát a Burgenlandot ellenőrzésük alatt tartó fegyveresektől, akiknek egyébként körülbelül 70%-a lehetett tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének.⁸⁸ Az 1921. október 11-ei velencei konferencián Bethlen olyan alkut tudott kötni az antant-hatalmakkal, mely szerint, ha az irreguláris magyar csapatok kivonulnak Burgenlandból, Sopron lakossága népszavazáson maga dönthet a város hovatartozásáról. Az 1921. december 14–16-ai soproni népszavazás – részben a városban tartózkodó, ébredő illetőségű magyar fegyveresek jelenléte miatt – Magyarország számára kedvezően alakult. A néhány hétig fennálló Lajtabánság de facto állam ezután megszűnt létezni, a magyar fegyveresek pedig kivonultak a területről.

1921 telére, IV. Károly második sikertelen visszatérési kísérlete után – melyben ugyancsak részt vettek legitimista ÉME-tagok is – sikeresen tűnt az ÉME integrálása a bethleni konszolidáció politikai rendszerébe. Ráday Gedeont 1921 decemberében Klebersberg Kunó váltotta a belügyminiszteri székben, akinek igen

kezésére a „KKV-szervezet”, tehát valószínűleg a Kettőskereszt Vérszövetség 500 jól képzett, géppuskákkal felszerelt emberét, mert nem tud szót érteni és megegyezésre jutni Héjjassal. Ebből a forrásból tehát az olvasható ki, hogy a KKV Sz ebben az időben kormányzati irányítás alatt állt, és fegyvereseit Gömbös szándéka szerint épp azon paramilitáris vezetők ellen kellett volna bevetni, akik nem engedelmesskednek a Bethlen-kormány akaratának, és akik a szervezetről széles körben elterjedt információk szerint vele együtt ugyancsak annak vezetői közé tartoztak. Vö. Gömbös Gyula levele Bethlen István miniszterelnöknek, melyben a KKV Sz fegyvereseinek segítségét kéri Héjjas Iván ellen, in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924*, forráskiad. KARSAI Elek–NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959, 203–204.

⁸⁸ ZINNER, i. m. 131.

határozott elképzelései voltak a szélsőjobboldali mozgalmak visszaszorítására. Az egyesület elnöke végül az örkényi földbirtokos, a vidéki főosztály korábbi vezetője, Pálóczi Horváth István lett. A társelnöki pozíciókat gróf Széchenyi Viktor és dr. Hegedűs György, az alelnökök Bárczay Ferenc, Bernárd Ágoston, Budaváry László, Darányi Ferenc, Fáy Gyula, Sármezey Endre, Horváth Géza és Prónay Pál lettek. A vezetőségben megszűnt a szélsőségesek túlsúlya, a testület jóval heterogénebb lett, a szervezet vezetői közé kerültek például Balogh Ferenc miniszteri tanácsos, Hír György és Prőhle Vilmos nemzetgyűlési képviselők, Csilléry András és Ereky Károly volt miniszterek, Kőváry Lajos író, Héjjas Iván egykori különítményparancsnok és földbirtokos, vagy Wolff Károly, a fővárosi politikát meghatározó keresztényszocialista politikus, a főudvarnagyi bíróság elnöke. A vezetőségi tagok igen vegyes társadalmi háttere és politikai nézeteik heterogenitása is egyfajta konszolidációra utal, ugyanakkor a vidéki ÉME-vezetők között továbbra is igen sok volt a radikális, antiszemita elveket valló személy. A vezetőség összetétele ugyanakkor összességében a középrétegek dominanciáját mutatja az egyesületben.⁸⁹

Az ÉME a konszolidáció előrehaladtával egyre jobban bekapcsolódott a pártpolitikai küzdelmekbe is, és gyakorlatilag elválaszthatatlanul összekapcsolódott a szociálpolitikai követeléseit egyre hangosabban megfogalmazó keresztényszocialista mozgalommal.⁹⁰ A konszolidáció zálogaként Bethlen István miniszterelnök törekvései és tárgyalásai nyomán az 1920-as választások két legsikeresebb pártja, a Nagyatádi-Szabó István vezette Országos

⁸⁹ ZINNER, i. m. 138–146.

⁹⁰ ZINNER, i. m. 147.

Kisgazda- és Földműves Párt és a kormányon levő Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja 1922. február 2-án Keresztény Földműves-, Kisgazda- és Polgári Párt néven egyesült. Az így létrejött új párt, melyet a korabeli közbeszédben csak Egységes Párt néven emlegettek, agrárpártból széles gyűjtőpárttá válva akarta folytatni konszolidációs politikáját, lehetőleg minél stabilabb parlamenti többséget szerezve az 1922-es nemzetgyűlési választásokon.

A választásokat persze immár az új, 2200/1922. ME. számú rendelet alapján tartották, amely gyakorlatilag csak Budapesten és környékén, illetve a törvényhatósági jogú városokban biztosították a titkos választójogot, a választópolgárok vidéken nyíltan szavaztak. Az Egységes Pártnak a tömegbázis biztosítása céljából szüksége volt az Ébredő Magyarok Egyesületére és a Magyar Országos Véderő Egyletre, a korszak másik emblemikus szélsőjobboldali szervezetére, a választás közeledtével pedig az ébredők politikai aktivitása is egyre nőtt. A szervezet politikai befolyását jól mutatja, hogy a nemzetgyűlés 245 mandátumából 143 helyet foglalt el abszolút többséggel az Egységes Párt mint új kormánypárt, az összesen 245 képviselőből pedig 31 egyúttal az ÉME tagja is volt. Igaz, ezek közül nem minden képviselő volt kormánypárti, hiszen az ÉME-n belül is megvoltak a mérsékelt és a radikális jobboldali szárnyak, az az ellentmondásos helyzet pedig, mely szerint a kormánypárt hol kihasználta az ÉME-t, hol kifejezetten ütköztek a kormány és az egyesület érdekei, az 1920-as évek első felében végig megmaradt. A radikális politikai erők a parlamenten belül mindazonáltal kisebbségben maradtak, így Bethlen és kormánya terve, hogy a konszolidációval és a lehető

legnagyobb parlamenti többséggel a szélsőséges politikai irányzatokat pacifikálják, valamennyire sikeresnek bizonyult.⁹¹

Az 1922. április 2-án, az ÉME IX. kerülete nemzetvédelmi osztályának Márffy József vezette fiatal milicistái által elkövetett erzsébetvárosi bombamerénylet⁹² volt az az esemény, amely választási küzdelmet megzavarva újabb lehetőséget adott az állam kezébe a szélsőségekkel szembeni erőteljesebb fellépésre. Az Ébredő Magyarok Egyesületének fegyveres alakulatait ezek után lefegyverezték, a zavaros, polgárháborús időkre visszavezethető rendvédelmi-katonai jogosítványait megszüntették.⁹³ Létrejött ugyanakkor a Belügyminisztérium irányítása alatt álló Nemzeti Munkavédelem⁹⁴ nevű, elsősorban a sztrájkok és a munkásmozgalmi szervezkedések letörésére szolgáló félkatonai szervezet – kissé anakronisztikusan mondhatnánk, egyfajta *fehér munkásőrség* –,

⁹¹ ZINNER, i. m. 159.

⁹² A nyolc halálos áldozatot követelő erzsébetvárosi bombamerénylet volt a korszak talán egyik legnagyobb sajtónyilvánosságot kapott, antiszemita indítástból elkövetett bűncselekménye. Iratanyaga fennmaradt Budapest Főváros Levéltárában: HU-BFL-VII-5-c-25646/1924 – Márffy József és társai bűnügye.

⁹³ ZINNER, i. m. 161.

⁹⁴ A Nemzeti Munkavédelem megszervezéséről a Minisztertanács 1921. október 28-án hozott határozata alapján a belügyminiszter III-III/VII.a/1921 sz. bizalmas rendelete intézkedett. 1922. augusztus 4-én a belügyminiszter kérte a Nemzeti Munkavédelem állományának növelését (HU-MNL-OL-K 27-1922. 08. 04./33. napirendi pont). A szervezet tagjait részben az állami alkalmazottak közül toborozták, részben egyetemi hallgatókat igyekeztek beszervezni, de tagjai közé kerültek egykori különítményesek és nemzetvédelmi milicisták is. Annyan is hasonló segédrendőri szervezet volt ez a Kádár-korszakbeli kommunista munkásőrséghez, hogy tagjai szolgálatukat többnyire nem főállásban, hivatás-szerűen, hanem a polgári foglalkozásukat megtartva teljesítették, a rendelkezésre állásért és a tényleges szolgálatért pedig díjazásban részesültek.

melynek tagjait kézfegyverekkel szerelték fel, és intézkedési, valamint fegyverhasználati joguk a rendőrségével egyezett meg, ezért ez inkább rendőri, mint katonai alakulatnak volt tekinthető.⁹⁵ A Héjjas Iván vezette Alföldi Brigád, az Állambiztonsági Megbízottak Szervezete,⁹⁶ az ÉME nemzetvédelmi osztályai, illetve a Kettőskereszt Vérszövetség felfegyverzett alakulatai is ebbe a szervezetbe olvadtak be, tehát jóval szorosabb kormányzati kontroll alatt, de lényegében tovább működhettek.⁹⁷ A Kettőskereszt Vérszövetség NMV-ben való továbbéléséről levéltári irat is fennmaradt – egy bizalmas belügyminisztériumi körlevél 1926-ból, mely megtiltja az

⁹⁵ HU-MNL-OL K 26-XXII-6010. Idézi: SERFÖZŐ, i. m. 36.

⁹⁶ Az Állambiztonsági Megbízottak Országos Szervezete 1919 augusztusában alapított, polgári segédrendőri és titkosszolgálati szervezet volt, melynek a tanácsköztársaság bukása után elsődleges feladata a kommunista szervezkedések figyelése és az esetleges munkássztrájkok letörése volt. A belügyminisztérium irányítása alá tartozott, polgári ruhás, fegyvert viselő, segédrendőri munkájuk mellett polgári foglalkozásukat is tovább űző tagjainak jogosítványai nagyjából a rendőrség jogosítványainak feleltek meg. Vezetője dr. Szemere Béla kórházi főorvos volt, aki egyébként ezer szálon kötődött az Ébredő Magyarok Egyesületéhez és más szélsőjobboldali szervezetekhez, és akinek neve összefonódott egy, a német szélsőjobboldali politikai erők, Hitler és Ludendorff tábornok támogatásával tervezett, egyébként komolytalan, 1923-as államcsínykísérlettel, amelyben talán az ÁBM fegyveresei is komoly szerepet játszottak volna. A vádak alól Szemerét és társait, Bobula Titusz építészmérnököt és Ulain Ferenc ügyvédenemzetgyűlési képviselőt, az ÉME egyik vezetőjét végül felmentették (HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610). Az ÁBM 1922 októberében formálisan beolvadt a Nemzeti Munkavédelem szervezetébe, de egy ideig még igyekezett megőrizni önállóságát. Vö. Jegyzőkönyv az ÁBM és a NMV együttműködésére vonatkozó megállapodásról, 1922. október 2. Közli: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II.*, 187–188.

⁹⁷ Vö. DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 151–152.

Nemzeti Munkavédelem tagjainak, hogy az új sztrájktrőő segédrendőri szervet akár egymás között is a Kettőskereszt Vérszövetség névvel illessék, mivel ahhoz a köztudatban – a tagok által a múltban elkövetett súlyos bűncselekmények okán – meglehetősen rossz emlékek fűződtek.⁹⁸

A Bethlen-kormánynak végül sikerült viszonylagos konszolidációt elérnie társadalmi-politikai téren. 1923. január 21-én Magyarország tagja lett a Népszövetségnek, az ország külpolitikai rehabilitációja lényegében megtörtént, az ÉME pedig innentől kezdve stabilan a kormánypárt egyfajta lojális szélsőjobboldali ellenzékét alkotta. A szervezet politikai befolyása, noha társadalmi egyesületként egészen 1944-ig működött, a részben belőle kinövő, új szélsőjobboldali pártok megjelenésével jelentősen lecsökkent.⁹⁹ 1924 és 1945 között a társadalmi egyesületek mozgásteret a hagyományos pártpolitikai élet előtérbe kerülésével jelentősen lecsökkent, a különböző, német-osztrák és olasz mintára szerveződő szélsőjobboldali, fajvédő pártok megjelenése pedig az ÉME vonzerejét is kikezdték, és a tagság létszáma is csökkent, noha természetes módon jelentős személyi átfedések voltak az 1920–30-as évek radikális jobboldali pártjai és az ÉME tagsága között.¹⁰⁰

⁹⁸ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473 – A Nemzeti Munkavédelmi Tartaléknak a megszűnt KKV-vel való kapcsolatba hozása, Budapest, 1926. 03. 05.

⁹⁹ ZINNER, i. m. 184–185.

¹⁰⁰ Az ÉME úgynevezett fénykora után, igen nagyrészt belőle kialakult, nyugati mintára szerveződő szélsőjobboldali pártokról és egyéb szervezetekről részletesen lásd: PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó-MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.

Váry Albert koronaügyész-helyettes nyomozói tevékenysége, illetve az általa hátrahagyott nyomozati jelentés mérélege

1919-ben a különböző fegyveres csoportok által elkövetett, egyre szaporodó önkényes atrocitások hatására a Friedrich István vezette, megkérdőjelezhető legitimitással rendelkező kormány már 1919-ben úgy döntött, hogy mindazokat a személyeket, akik bármiféle politikai tevékenységet fejtettek ki a tanácsköztársaság alatt, felelősségre kell vonni.¹⁰¹ A kormány a büntetőeljárások megindítását Váry Albert koronaügyész-helyettesre bízta. Rengeteg bejelentés érkezett, amelynek eredményeként az 1919 augusztusától decemberéig terjedő időszakban több ezer embert vettek őrizetbe.¹⁰²

Az ügyész a vallomásokból, jelentésekből, beszámolókból, bírói ítéletekből készítette el *A vörös uralom áldozatai Magyarországon* című, először 1922-ben megjelenő könyvét,¹⁰³ amely a vörösterroret atrocitásait, gyilkosságait igyekezett elfogulatlanul dokumentálni. Eszerint bizonyíthatóan 587 halálos áldozata volt a kommunista kormányzat működésének. Horthy Miklós fővezér 1919. november 16-ai budapesti bevonulása után különböző jobboldali katonai alakulatok avatkoztak bele Váry Albert munkájába. Főként az Ostenburg-Moravek Gyula, Héjjas Iván és a Prónay Pál vezette különítmények léptek fel jogtalanul polgári – főleg zsidó

¹⁰¹ ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017, 347.

¹⁰² HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbíróági pere – Tárgyalási jegyzőkönyvek – Váry Albert tanúvallomása, Budapest, 1947. 02. 12., 282–288.

¹⁰³ VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

származású – személyek ellen, és igyekeztek a nyomozati munkát is akadályozni, amennyire csak tudták.

Az fehérterror elleni tiltakozásának az lett az eredménye, hogy Váry Albert 1920. június 12-én elkészített tervezetét a minisztertanács elfogadta, s még aznap a hivatalos lapban közzé is tette. Ez kimondta, hogy minden katonai alakulat és különítmény polgári személyekkel szembeni fellépése azonnal megszüntetendő, a rendelet ellen vétő katonai személyek pedig azonnali hatállyal letartóztatandók. A rendeletet, bár eredményes volt, a jobboldal mégis gyanakvással fogadta azt. Ennek, és az ebből létrejövő folyamatos támadásoknak eredménye az lett, hogy Váryt 1920. október 26-án a Budapesti Királyi Ügyészség vezetése alól felmentették. Helyzetén Bethlen István későbbi miniszterelnök intézkedése változtatott.

Az Ébredő Magyarok Egyesülete felfegyverzett milicistái – akik egyúttal Héjjas Iván paramilitáris különítményének, és persze feltehetőleg a Kettőskereszt Vérszövetségnek is tagjai is voltak – 1921. augusztus 16-án, Solton meggyilkolták Léderer Adolf izraelita vallású lakost. Ez a közvéleményben igen nagy felháborodást váltott ki, a sajtó követelte a gyilkosok bíróság elé állítását. Ekkor jelentette be Bethlen a nemzetgyűlésben, hogy a solti gyilkosság tetteseinek kézre kerítésével Váry Albertet bízta meg. Emellett bejelentette azt is, hogy az 1919-ben 1920-ban és 1921-ben a Duna-Tisza közén elkövetett erőszakoskodások, verések, elhurcolások, rablások, gyilkosságok és zsidóüldözések eseményeinek ki-nyomozására, illetve a hasonló további események megakadályo-

zására Váryt küldi ki az Alföldre jelentős rendőri és csendőrségi kísérettel megerősítve.¹⁰⁴

Héjjas Iván és társai meglehetősen megkésett, 1949-es népbíróági perének iratanyagában maradt fenn gyakorlatilag az egyik legjelentősebb egykorú, 1920-as évekből származó jelentősebb dokumentum a fehérterrorral kapcsolatban folyt vizsgálatokról, ez pedig Váry Albert 1922-es összefoglaló jelentése a Duna-Tisza közén zajlott eseményekről.¹⁰⁵ Az ügyész nagyjából ugyanazt írta le 1922-ben kelt jelentésében, mint amit huszonöt évvel később, 1947-ben, immár idős emberként elmondott a népbíróság előtt Héjjas Iván és társai perében. Tanúvallomása ugyanezen ügyiratban fennmaradt. E levéltári források tanúsága szerint Váry Albert valóban a Léderer Adolf sérelmére 1921. augusztus 16-án, Solton elkövetett gyilkosság kapcsán kapott megbízást a fehérterror atrocitásainak felderítésére a miniszterelnöktől. Váry ekkoriban a Budapesti Királyi Ügyészség elnökeként dolgozott, és a vörösteror elkövetői utáni – jórészt elfogulatlan – nyomozásai fényében a kormány joggal várta tőle a fehérterror súlyos visszaéléseinek eredményes felderítését is.¹⁰⁶ Katonák, vagy legalábbis annak látszó, katonai egyenruhába öltözött személyek Budapesten is hurcoltak el civileket, ezért a budapesti ügyészség beavatkozása is egyre indokoltabbnak tűnt, noha a fővárosban a katonai hatóságok a

¹⁰⁴ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – uo. Váry Albert tanúvallomása, 282.

¹⁰⁵ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbíróági pere – Vádlottakra vonatkozó iratok – Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna-Tisza közén zajlott eseményeiről, Budapest, 1922. június 20.

¹⁰⁶ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 283.

legtöbb elhurcolt embert később szabadon bocsátották.¹⁰⁷ A kormány a katonai hatóságok polgári személyekkel szembeni intézkedési jogkörét végül egyértelműen megszüntette,¹⁰⁸ Váry Albert mellé pedig dr. Kovács Péter ügyészt osztották be a Duna-Tisza közén elkövetett gyilkosságok kinyomozására, illetve a Belügyminisztérium – ekkoriban a Magyar Királyi Államrendőrségtől függetlenül, országos hatáskörű központi bünyügyi rendőrségként működő – nyomozó osztálya számos detektívet bocsátott az ügyészek rendelkezésére.¹⁰⁹

Váry 1921. augusztus 29-én jelent meg jelentős rendőri és csendőri kísérettel Izsákon, a szétszóródó nyomozók azonban nemsokára azt jelentették neki, hogy a különböző súlyos bűncselekményekkel gyanúsítható egyének jó része Nyugat-Magyarországra ment, hogy részt vegyenek a burgenlandi felkelésben. A rendőrök és a csendőrök 20–22 embert állítottak elő, akiket az ügyészek ki is hallgattak Budapesten, azonban egyikük sem volt súlyos bűncselekményekkel gyanúsítható. Váry Albert megítélése szerint Léderer Adolf solti, valamint Pánczél Zoltán, Beck Sándor és Schmiedt Árpád izsáki lakosok megölése egyszerű rablógyilkosság volt, ahol a sértettek állítólagos kommunista szimpátiája vagy zsidó származása csupán ürügy volt az aljas indokból táplálkozó, alapvetően haszonszerzési célú bűncselekmény elkövetésére.¹¹⁰ 1921. október 19-én Váry megkeresést intézett a nyugat-magyarországi főkormánybiztoshoz, gróf Sigray Antalhoz, hogy az oda menekült 50-60, gyilkosságokkal alaposan gyanúsítható személyt

¹⁰⁷ Uo. 284.

¹⁰⁸ Uo. 284.

¹⁰⁹ Uo. 284.

¹¹⁰ Uo. 285.

adja ki az ügyészség részére. Noha Váry Albert választ a főkor-mánybiztostól nem kapott, az alábbi személyek ellen büntető-eljárást indított és elfogatóparancsot bocsátott ki: Francia Kiss Mihály, Danics Mihály, Tóth Ambrus, Nagy Mihály, Bán Sándor, Kállai Gábor, Schmidt Rezső, Korom József, Danics Aladár, Király Gábor, Pataki Nándor, Juhász István, Papp Kálmán, Kenei József, Kállai Gyula, Papp Sándor, Rád Árpád, Korb Géza, Tasi Gergely, Makai Antal, Baski Lajos.¹¹¹ Az ügyész különösen Rád / Raád Árpád főhadnagy neve kapcsán tudta összekapcsolni a Duna-Tisza közén elkövetett gyilkosságokat az Ébredő Magyarok Egye-sületének működésével.¹¹²

Váry Albert nyomozása során elsősorban az izsáki, a lajos-mizsei és a solti gyilkosságokra helyezte a hangsúlyt, ugyanis meg volt róla győződve, hogy ezekben az ügyekben kevésbé állt fenn a politikai indíttatás, mint az anyagi haszonszerzés motivációja.¹¹³ Az ügyész azonban a megkezdett letartóztatásokat, helyszíni kihallga-tásokat nem folytathatta sokáig, hiszen Horthy Miklós kormányzó 1921. november 3-ai amnesztiarendelete¹¹⁴ gyakorlatilag semmissé

¹¹¹ Uo. 285.

¹¹² Uo. 286.

¹¹³ Uo. 287.

¹¹⁴ Horthy Miklós kormányzó 1921. december 25-én kelt rendeltében országos amnesztiában részesített mind a szélsőbal-, mind a szélsőjobboldali atrocitások elkövetőit. Az 1920. december 25-ei amnesztiarendelet kegyelmet hirdetett az 1918–1920 között politikai bűnökért elítéltek számára. A rendelet fontos kitétele volt, hogy a felbujtókra és vezetőkre, illetve a súlyos börtönbüntetésre ítélt sze-mélyekre nem vonatkozott. Azok kaphattak kegyelmet, akiket az 1918. október 31. és 1919. március 21. között elkövetett bűncselekményeik miatt öt évre ítélték, illetve azok, akiket a gyorsított bünvádi eljárás keretében tíz évet meg nem haladó szabadságvesztést kaptak, feltéve, ha a személy egyénisége és

tette, de legalábbis szimbolikussá alacsonyította munkáját. A nyomozás lezárása után elhatározta, hogy a vörös uralom áldozatai névsorának közzététele után a fehérterror áldozatainak névsorát is összegyűjti, ám munkáját nem tudta eredményesen befejezni.¹¹⁵ Noha Francia Kiss Mihályt, Danics Mihályt és társaikat megkísérelte egyszerű, az amnesztiarendelet hatálya alá nem eső köztörvényes bűncselekményekért is letartóztatni, feletteseitől azt az utasítást kapta, hogy letartóztatásukat tartsa függőben.¹¹⁶

Végül az ügyek kivizsgálásának befejezésére dr. Kovács Péter, a Váry Albert mellé korábban kirendelt ügyész kapott megbízást, aki – mivel értelmezése szerint a Kecskemét környékén a Héjjas-brigád tagjaiként karhatalmi szolgálatot teljesített fegyveresek jogi értelemben katonáknak számítottak – az ügyet áttette a katonai hatóságokhoz.¹¹⁷ A nyomozást a legtöbb esetben – feltehetőleg a legmagasabb kormányzati körök támogatásával – a katonai hatóságok, amelyek korábban sem mutattak túl nagy együttműködést Váry Alberttel, aki számos ügyben megkereste őket,¹¹⁸ meg-

gondolkodásmódja távol állt a bolsevizmustól. Emellett az ellenforradalomban részt vevőkre is vonatkozott, akik olyan bűncselekményt követtek el, ami a Tanácsköztársaság elleni „közékeseredésből vagy menthető felháborodásból fakadt.” Vö. CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, Archivnet, 2015/3.

https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezesere_erdekeben.html

¹¹⁵ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – uo. Váry Albert tanúvallomása, 287.

¹¹⁶ Uo. 287.

¹¹⁷ Uo. 288.

¹¹⁸ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert összefoglaló jelentése.

szüntették.¹¹⁹ A gyilkosságokkal alaposan gyanúsítható, karhatalmi szolgálatot ellátó katonák kihallgatásaik alkalmával pedig mindössze egyetlen esetben említették meg parancsnokuk, Héjjas Iván főhadnagy nevét.¹²⁰ Az érdemi felelősségre vonás a végén persze elmaradt,¹²¹ 1922-ben különböző köztörvényes bűncselekmények miatt mindössze Danics Mihály, Zbona János és más, kisebb kaliberű elkövetők kaptak néhány év börtönbüntetést.¹²² Bár különítményét erre az időszakra már elvileg lefegyverezték, Héjjas 1922 nyarán heves sajtóvitát kezdeményezett, és lényegében kikérte magának, hogy az ellenforradalom idején elkövetett cselekményeiért amnesztiában részesítették. Kijelentette továbbá, hogy bár meghajlik a kormány akarata előtt, még nem adta ki az utolsó parancsot, és „ha a magyar ég bármely táján villámlik”, akkor

¹¹⁹ A csendőri ügyészség felmentő határozata a Héjjas-különítmény gyilkos tagjai ügyében, Budapest, 1923. november 27., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, forráskiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 225–228.

¹²⁰ Danics Mihály és Zbona János Váry Albert 1947-es tanúvallomása szerint 1921-es kihallgatásuk során mindössze egyszer említették Héjjas Iván nevét, akkor azonban azt mondták, Héjjas adta a parancsot a gyilkosságokra. HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 287–288.

¹²¹ Horthy Miklós fővezér, majd kormányzó fehérterrorban játszott felelősségének kérdéséről lásd bővebben: UNGVÁRY Krisztián, *Horthy Miklós. A kormányzó és felelőssége 1920–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020. Valamint: GELLÉRT Ádám, *Horthy Miklós és a politikai alapú büntetlenség. Gellért Ádám viszontválasza Máthé Áronnak*, Clio Intézet honlapja, 2020. 04. 13.

<https://www.clioinstitute.hu/single-post/2020/04/13/Horthy-Miklós-és-a-politikai-alapú-büntetlenség-Gellért-Ádám-viszontválasza-Máthé-Áronnak> Letöltés ideje: 2020. 04. 14.

¹²² ZINNER, i. m. 174.

Budapest számára ő lesz az „istennyila”.¹²³ Bethlen miniszterelnök közbenjárására ekkor, 1922. július 20-án – mivel lényegében egy második nyugat-magyarországi felkelést próbált meg szervezni, és ehhez toborzott embereket¹²⁴ – egy rövid időre őrizetbe vette a rendőrség, azonban nemsokára ki is engedték.¹²⁵

Héjjas Iván, a Duna-Tisza közí fehérterror fő felelőse, egy radikális különítményparancsnok utóélete

Az Ébredő Magyarok Egyesületének pacifikálásával párhuzamosan a fehérterror egyik kulcsfigurája és a Duna-Tisza közén elkövetett atrocitások irányítója, a KKVSz-ben vezető szerepet betöltő Héjjas Iván is – látszólag – konszolidálódott és pacifikálódott. A büntetést – elsősorban talán a Horthyval és Gömbös Gyulával való viszonyának köszönhetően – a Horthy-korszakban végig elkerülhette. A fehérterrorban részt vevő egykori különítményparancsnokok közül talán Héjjas volt az, aki társadalmi és politikai értelemben a legmagasabbra jutott.¹²⁶ 1927 és 1931 között a Gömbös Gyula által alapított, a kormányzó Egységes Pártból kivált Magyar Függetlenségi Párt (közkeletű nevén: Fajvédő Párt)¹²⁷ színeiben a kun-

¹²³ [SZERZŐ NÉLKÜL], *Héjjas Iván ügye a nemzetgyűlésben*, Népszava, 1922. július 15. Idézi: ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019, 270.

¹²⁴ ROMSICS, i. m. 270.

¹²⁵ ZINNER, i. m. 173.

¹²⁶ Vö. Bödök Gergely hiánypótló PhD-értekezésével: BÖDÖK, i. m. 220.

¹²⁷ A politikai konszolidáció zálogaként Bethlen István miniszterelnök törekvései és tárgyalásai nyomán az 1920-as választások két legsikeresebb pártja, a Nagyatádi-Szabó István vezette Országos Kisgazda- és Földműves Párt és a kormányon levő Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja 1922. február 2-án Keresztény Földműves-, Kisgazda- és Polgári Párt néven egyesült. Az így létrejött

szentmiklósi választókerület országgyűlési képviselője volt. 1929. június 16-án Horthy Miklós kormányzó a Margitszigeten tartott nagyszabású ünnepség keretében vitézi címet adományozott Héjjas Ivánnak, testvérének, Héjjas Aurélnak, Gömbös Gyulának és még további több tucat egykori és aktív állományú katonának.¹²⁸

Héjjas időközben diplomát, illetve a légi jogról szóló könyvével¹²⁹ jogtudományi doktorátust szerzett, majd mint egykori pilóta és egyébként korántsem inkompetens repülésügyi szakember, az 1930-as években a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium közlekedéspolitikai szakosztályának munkatársaként dolgozott magas rangú köztisztviselőként. 1940-től a közforgalmi repülési ügyek szakosztályvezetője, miniszteri osztálytanácsosa, később címzetes államtitkára,¹³⁰ illetve párhuzamosan a Magyar Légiforgalmi Rt. igazgatótanácsi tagja volt, a kormányzó pedig

új pártot a közbeszédben a korszakban jórészt csak Egységes Párt néven emlegettek, és agrárpártból széles gyűjtőpárttá válva akarta folytatni konszolidációs politikáját, lehetőleg minél stabilabb parlamenti többséget szerezve az 1922-es nemzetgyűlési választásokon. (Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (KNEP)*, in *Magyarországi politikai pártok lexikona*, 1846-2010, főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011, 193–194.) Az Egységes Pártból vált ki 1923 augusztusában a Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök vezette szélső-jobboldali frakció, amelyből 1924. november 14-én hivatalosan is megalakult a Fajvédő Párt néven ismert Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt. (Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt*, in i. m., 213–215.)

¹²⁸ BODÓ, i. m.

¹²⁹ HÉJJAS Iván, *Légi jog*, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt, 1934.

¹³⁰ Héjjas Iván 1944-ben nyugalomba vonult, ennek alkalmából pedig a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter előterjesztésére államtitkári címet kapott. HU-MNL-OL-K 27-1942. 02. 08.-26. napirendi pont.

főhadnagyból századosá is előléptette.¹³¹ Hivatalosan ugyan a polgári repülés felügyeletével és szervezésével foglalkozott, azonban egykori vadászpilótaként valószínűsíthetően szerepe volt a honvéd légierő szervezésében, fejlesztésében is.¹³²

Barátja és protektora, Gömbös Gyula miniszterelnök 1936-ban bekövetkezett halálával Héjjast ugyan politikai értelemben nagy veszteség érte – kormánytaggá pl. sosem válhatott, holott kvalitásai alapján valószínűleg a miniszteri pozíció lehetett volna a legmagasabb szint, amelyet elérhetett volna –, de a kormányzó töretlen híveként pozíciója és befolyása stabil maradt. A politikai aktivitással sem hagyott fel egészen, 1938-ban – az egykori Fajvédő Párt nyomdokain járva – új radikális jobboldali pártot alapított Magyar Fajvédők Országos Szövetsége¹³³ néven, mely azonban szigorúan távol tartotta magát a Nyilaskeresztes Párttól és más, nyugati mintára szerveződő magyar fasiszta-nemzetiszocialista pártoktól, és leginkább az autoriter konzervatív kormányzat lojális ellenzékeként működött, így nem tudott a magyarországi szélső-jobboldal számottevő erejévé válni.¹³⁴

¹³¹ Nem áll rendelkezésre pontos forrás erre vonatkozólag, azonban elérhető egy fénykép az 1930-as évekből, amelyen Héjjas Iván öccsével, Héjjas Auréllal együtt látható a honvéd légierő társasági egyenruhájában. A vállapok alapján egyértelműen megállapítható, hogy Héjjas Iván századosi, míg öccse, Aurél hadnagyi rendfokozatot visel.

¹³² Vö. Horthy Miklós kormányzó feljegyzése a magyar polgári és katonai repülés állapotáról, 1938. október, in *Horthy Miklós titkos iratai*, 194–197.

¹³³ A párt fondtörtédeke, mely elsősorban tagsági igazolványokat és belépési nyilatkozatokat tartalmaz, fennmaradt a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őrzetében: HU-MNL-OL-P 2249-81. sorozat.

¹³⁴ BODÓ, i. m.

A kormány tudtával és beleegyezésével, sőt, annak kifejezett kérésére Héjjas a második világháború idején, Magyarország hadba lépésével és a németek agressziós politikája melletti elköteleződésével egy időre a katonai / paramilitáris tevékenységhez is visszatérhetett. 1938-ban Kozma Miklós volt belügyminiszter (ekkoriban a Magyar Távirati Iroda elnök-vezérigazgatója, későbbi kárpátaljai kormányzói biztos) irányítása alatt az újjászervezett (második) Rongyos Gárda egyik vezetőjeként részt vett a kárpátaljai diverziós hadműveletben, mely az 1920-ban a trianoni békeszerződés értelmében Csehszlovákiához csatolt Kárpátalja német segítséggel történő visszafoglalását készítette elő.¹³⁵ Héjjasnak emellett valószínűleg szerepe volt Horthy Miklós fia, Horthy István kormányzóhelyettségé válassztásának megszervezésében is.¹³⁶

1943 végén Szombathelyi Ferenc, a honvéd vezérkar főnöke Kádár Gyula ezredes egy 5000 fős, irreguláris katonai segéderő megszervezésével bízta meg,¹³⁷ melyben a kormányzó utasítására Héjjas, mint a diverziós hadviselés szakembere ugyan csak részt vett. Ez a csapattest azonban végül nem játszott szerepet Magyarország katonai védelmében, Héjjas pedig 1945-ben az előre nyomuló szovjet csapatok elől Németországba, majd Spanyolországba menekült, ahol a német háborús bűnösöknek és szervezet-seiknek előszeretettel menedéket nyújtó jobboldali diktátor,

¹³⁵ ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, PolgArt Kiadó, Budapest, 2001, 549–571.

¹³⁶ Horthy Miklós kormányzó fiát, Horthy István repülő főhadnagyot 1942. február 19-én választotta kormányzóhelyettségé az országgyűlés. BODÓ, i. m.; valamint részletesebben lásd: OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

¹³⁷ BODÓ, i. m.

Francisco Franco tudtával és beleegyezésével a Galicia tartománybeli Vigóban telepedett le.

Bár Héjjas Ivánt a népbíróság végül – koncepciós pernek korántsem nevezhető, a megszálló szovjetek által befolyásolt magyar bíróságok ítélkezési gyakorlatához képest többé-kevésbé korrekt eljárásban – 1949. augusztus 25-én, elsősorban a fehérterror idején elkövetett orgoványi gyilkosságok miatt távollétében halálra ítélte,¹³⁸ az egykori milíciaparancsnok végül spanyol emigrációban hunyt el 60 éves korában, 1950-ben, feltehetőleg természetes halállal.¹³⁹

¹³⁸ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbírósági pere – Ítélet.

¹³⁹ Héjjas Ivánt már az 1940-es évektől kezdve súlyos gyomorbántalmak gyötörték, halálának oka feltehetőleg gyomorvérzés volt, súlyos, kezeletlen gyomorfekély vagy emésztőrendszeri rákbetegség következtében. Halálának pontos oka nem ismert.

FORRÁSOK

1.

**A kecskeméti rendőrfőkapitány jelentése gróf Ráday
Gedeon kormánybiztosnak a Héjjas Iván főhadnagy
különítménye által elkövetett bűncselekményekről¹⁴⁰
Kecskemét, 1919. november 27.**

Szóbeli felhívásra jelentem, hogy Kecskemét törvényhatósági város lakosai közül a következő egyénen tűntek el:

a) 1919. október 1-re menő éjjelen:

Dózsa Emánuel

Szentgyörgyi Ferenc

Németh Imre

Szverteczy Mátvás

Zöldi János

Seres Ferenc

kommunista magatartásuk miatt elbocsátott rendőrök.

b) Folyó hó 16-án este kihallgatás ürügye alatt lakásaikról elhívta, azután ismeretlen helyre elszállította 2-2 katonaruhás egyén az alábbi kecskeméti lakosokat:

1. dr. Fritz Rezső ügyvéd

2. Hegedűs Rezső tanító

3. Fekete Adolf kereskedő

¹⁴⁰ Az irat már korábban közlésre került az alábbi forráskiadványban: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és remuralkma Magyarországon 1919–1921*, kiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 221–223.

4. Deutsch Imre magánhivatalnok
5. Hajós Juci varrónő
6. Joó Mariska hivatalnoknő
7. Kovács József kőműves
8. Elek Miklós vasesztergályos
9. Énekes László üzemvezető a Schiffer-gyárban
10. Csillag Béla kereskedő
11. Áchim Sándor őrmester
12. Váczi József ácssegéd
13. Bakonyi Antalné
14. Faragó János

c) Folyó hó 19-ről 20-ra menő éjjelen a helybeli ügyészégi fogházban megjelent egy körülbelül 30 főnyi ismeretlen karhatalmi csapat, a fogházőrszemélyzetet egy szobába beszorította, s a fogházból az ott letartóztatott kommunista gyanú alatt álló egyének közül a következőket ismeretlen helyre elhurcolta – éspedig:

1. Neumann Imre magánhivatalnok
2. dr. Stern Zsigmond ügyvédjelölt
3. Villám József napszámos
4. Czigány Lajos molnár
5. Lajos László napszámos
6. Vincze Lajos ács
7. Simon István hírlapíró, jogász
8. Kóka László napszámos
9. Szakovits György magánhivatalnok
10. Hajma József munkabiztosító tisztviselő
11. Vértse Gábor gazdász
12. Bende József matróz

13. Egyeki Mózes rendőr
14. P. Kovács István napszámos
15. Horváth Döme asztalos
16. Kurucz József napszámos
17. dr. Buday Dezső jogakadémiai tanár
18. Kubányi Mihály napszámos
19. Türei László cipőgyári szolga
20. Lugosi István szabó (munkástanács elnöke)
21. Polonyi Gyula vasúti irodai alkalmazott (vádbiztos)
22. Kaufer Arthur nyomdász
23. Pataki István pénzügyőr (detektív)
24. Lazarovits Károly detektív
25. Farkas Sándor vasmunkás (városparancsnok)
26. Szegedi Lajos munkásbiztosító pénzbeszedő
27. Takács György szociáldemokrata párttitkár
28. dr. Halmos Lajos ügyvéd
29. Hrobál János mozdonyfűtő (MÁV)
30. Bakonyi Antal kereskedősegéd
31. Faragó Pál tiszthelyettes
32. Villám István postás (villanyszerelő)
33. Szűcs Lajosné
34. Berényi Pál gazdálkodó
35. Berkes Ferenc újságíró (városparancsnok)
36. Reismann Sándor géplakatos

letartóztatottakat.

- d) Ugyanezen éjjelen a rendőrség által a karhatalmi különítmény részére átadott fogdából két ismeretlen karhatalmi szolgálatot teljesítő egyén ismeretlen helyre elvitte Susa Sándor cipészt.

Az a) alatt felsoroltakat minden valószínűség szerint egy Francia Kiss Mihály nevű, a Héjjas Iván főhadnagy csoportjában karhatalmi szolgálatot teljesítő szakaszvezető és ismeretlen társa hurcolták el ismeretlen helyre.

Ugyanezt jelenthetem a b) alatt felsorolt egyénekre vonatkozólag. A c) és a d) alatt felsorolt egyének elhurcolására vonatkozólag az itteni ideiglenes karhatalmi szervezet parancsnoka, Héjjas Iván főhadnagy azt adja elő, hogy azt a Prónay-féle különítmény Szabó és Székely nevű századosai eszközölték, és pedig egy, a budapesti államrendőrség körbélyegzőjével ellátott parancs alapján.

- e) Folyó hó 21-én délután a fentebb említett Francia Kiss Mihály és egy ismeretlen társa a helybéli Jeney-féle vendéglőből igazoltatás ürügye alatt elvitték Harstein Ignác budapesti képkereskedőt, akit másnap reggel a Halasi út mentén agyonverve és kirabolva találtunk meg.
- f) Folyó hó 22-én hajnalban a Kecskemétről Budapest felé menő vonatról szintén igazoltatás ürügye alatt Pataki Nándor tartalékos főhadnagy (Héjjas-féle csendőrkülönítmény), Francia Kiss Mihály és három ismeretlen karhatalmi csoporthoz tartozó egyén a lajosmizsei vasúti állomáson leszállította Neubauer Izidor kecskeméti gyufagyári igazgatót, Wertheimer Jenő 17 éves kecskeméti tanulót, Fodor Zsigmond lajosmizsei kereskedőt és egy ismeretlen egyént, akiket kocsin a Benei út melletti egyik tanyára szállítottak. Ezen egyének holléte ismeretlen.

Véleményem szerint az összes felsorolt egyének legnagyobb része elhurcolóik által ki lettek végezve.

Tegnap délelőtt Pataki Nándort előzetes letartóztatásba helyeztem, Francia Kiss Mihály és társai kézrekerítése iránt a katonai állomásparancsnoksággal egyetértőleg intézkedtem. A nyomozást felette megnehezíti, hogy a helybeli lakosság annyira meg van félemlítve, hogy a nyomozó hatóság részére adatokat szolgáltatni nem mer, másrésről pedig az amúgy is elég gyenge nyomozó közegeink a fentebbi esetekből kitűnőleg erősen szervezett fehérterrortól való félelmükben erélyes és lelkiismeretes nyomozást aligha mernek eszközölni.

Kecskemét, 1919. évi november hó 27. napján

[olvashatatlan aláírás]

főkapitány

Az irat jelzete: HU-HL-01-89-a-1919-I-a-231-5497/1919. Eredeti, géppel írt, aláírt.

2.

Héjjas Iván főhadnagy jelentése az I. szegedi vadászszászlóalj parancsnokságának Rosner rendőrfelügyelővel történő verekedéséről Budapest, 1920. április 16.

Jelentem, hogy múlt hó 10-e körül az Ostenburg tisztikara látogatónak jött hozzánk a Britanniába. Ez alkalommal jó hangulatban távozott tőlünk 3-4 óra között az Ostenburg-különítmény egyik huszár főhadnagya, kit emberem, Zubornyák Ferenc kispáncs kísért ki. Rövid idő múlva Zubornyák hozzám szaladt s a következőket jelentette: „a főhadnagy urat le akarják tartóztatni, mert véletlenségből egy rendőrfelügyelő kocsiját állította meg.” Mire kimentem, a magánfogat mellett egy egyfogatú állott, melyet a főfelügyelő állított meg azzal, hogy a mellette ülő hölgyet hazavigye s ő a főhadnagyt – dacára annak, hogy magát igazolta – letartóztatja s magával viszi.

Én a felügyelőhöz mentem, megfogtam a kabátját, megráztam s azt mondtam: „az Istenit, kit akar maga letartóztatni? Ha a főhadnagy úr igazolta magát, tegye meg ellene a feljelentést, de a Nemzeti Hadsereg tagját, a mi bajtársunkat nem fogja magával vinni!” Ő erre a zsebéhez kapkodott azzal, hogy lelő – mire én ököllel állkapcsomra vágtam. A hölgy ezt látva azzal, hogy „b...om a Krisztusát az ilyen csirkefogónak”, nekem szaladt. Ezen kijelentéséből ítélve senki sem gondolhatta, hogy úriasszonnyal áll szemben, hanem abban a meggyőződésben voltam, hogy kokottal van dolgom. S mivel nagyon jól tudjuk, hogy egy prostituált milyen veszélyes az ilyen helyzetben, mikor nekem szaladt, pofon vágtam.

Előbbi föltevésém mivolta még jobban megerősített, amennyiben a pofon után újból nekem rontott, mire én végérvényesen meg akarva tőle szabadulni, megrúgtam. Arról igazán nem tehetek, s utólagosan hallottam, hogy nem ott találtam el, ahol szerettem volna. A kocsis ezt látva karddal szaladt nekem, mire őt is állkapcsom rúgtam, hogy a lovaknak esett. A kardot elvéve tőle a főhadnagyot megfogtam és a Britanniába veztettem.

Nemsokára egy teherautó rendőr érkezett, mire a tisztí őrség fegyverbe lépett s megakadályozta a rendőrség belépését a szállóba. Utána kocsin megjött a főfelügyelő is, kit Makay százados[sal] és Kiss főhadnaggal tárgyalt. A főfelügyelő úr azt az állítását, hogy revolver tusával ütöttem meg úgy őt, mint a kocsisát, határozottan tagadom. Határozottan tiltakozom a főfelügyelő úr ama állítása ellen, hogy kezeit tiszték fogták le, amennyiben közvetlen közelemben csak Zubornyák volt. Jóval arrébb tőlünk álltak néhányan, köztük Makay százados, de közülük senki sem avatkozott be az ügybe. Még határozottabban visszautasítom, hogy nem úriemberhez méltón viselkedtem volna, mert tisztában vagyok a társadalmi szabályokkal még abban az esetben is, hogy ha úriasszonyokról van szó. Ellenben igaz az, hogy a főfelügyelő kardja visszaadását kérve elismerte, hogy személyes sértésről van szó, s az ügyet, mint privát ügyet fogja elintézni. Hogy ezen kijelentését tettekben miért nem erősítette meg, nem tudom. Mindenesetre bevártam jóval túl a provokálási idő leteltét, mikor az esetről a zászlóaljnak a jelentést ugyanúgy, mint most írásban, megtettem.

Héjjas Iván
főhadnagy

Az irat jelzete: HU-HL-SZV-1920-338/kt. Eredeti, gépelt, aláírt.

3.

**Héjjas Iván vallomása a Magyar Királyi
Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága előtt a
szolgálat közben katonaruhás egyének által
agyonlőtt Soltra József rendőr ügyében
Budapest, 1920. november 17.**

Budapesti m. kir. államrendőrség főkapitánysága

MÁSOLAT

Jegyzőkönyv

Fölvéve Budapesten, 1920. évi november hónap 17. napján déli ½
órákor.

Jelen vannak: alulírottak.

Idézésre megjelent – az előállított gyanúsított viszonyaira nézve
megkérdeztetvén előadja:

Családi neve: Héjjas

Utóneve: Iván

Atyjának családi és utóneve: Héjjas Iván

Anyjának családi és utóneve: Battlár Teréz

Születés ideje: 1890 év január hó 19 nap.

Születés helye: Kecskemét

Családi állapota: nőtlen

Honossága: magyar

Községi illetősége: Kecskemét

Lakhelye: VII. Damjanich u. 3. és Britannia

Vallása: ref.

Kora: 30 éves

Foglalkozása: földbirtokos

Vagyoni viszonyai: atyja vagyonos

Katonasági viszonyai: leszerelt 1920. július 20. repülő főhadnagy

Szellemi műveltsége: felső keresk. érettségi

Anyanyelve: magyar

Előző büntetések: nem volt

Arra a kérdésre, hogy kíván-e valamit védelmére előadni, terhelt következőleg nyilatkozik:

Még a kommunizmus ideje alatt szerveztem ellenforradalmi csoportot azon célból, hogy a kommünt megdöntsem. Ez a csoport a kommün bukása után és az oláhok kivonulása után is fennmaradt. Az oláh megszállás alatt ez a csoport akadályozta meg azt, hogy a megszállók Kecskemét vidékére kijöjjenek rabolni. Ezen csoport a miniszter rendeletére 1919. november vagy decemberében feloszlott, s mint katonaság megszűnt létezni. E szervezet javarészt tartalékos tisztekből és gazdákból állott. E csoport ma már csak, mint társadalmi szervezet áll fenn és hazafias célokat szolgál /területvédelem/. Körülbelül egy éve vagyok Budapesten, de itt semmiféle különítményem nincs. Csupán négy ember van körülöttem, úgy, mint Kőváry Ottó főhadnagy, jelenleg tényleges főhadnagy a szegedi vadászzászlóalján, Nagy Albert hadnagy, Várkonyi Sándor szakaszvezető és Zubornyak Ferenc járőrvezető, kik valamennyien a szegedi vadászzászlóalja állományába tartoznak. Ezek az irredenta mozgalom idejére szabadságolva lettek, így kerültek hozzám abból azon célból, hogy köztem és a többi irredenta csoportok között az összeköttetést fenntartsák. Vagy 15 irredenta célt szolgáló különítménnyel tartottam fenn összeköttetést, de csak f. évi szeptember hó vége vagy október eleje óta,

mióta azokat a kormány feloszlatta, így kerültem összeköttetésbe Babarczyval, ki már korábban is bejárt a Britanniába, és Hir György nemzetgyűlési képviselővel, ki az a „Adonyi” különítményt szervezte meg. Hirnek helyettese volt Klein /Szekszárdy/, és ő volt megbízva a szervezéssel, parancskiadással, az eskü kivételével, stb. Szekszárdyval nem érintkeztem, s általában Kőváry útján közöltem figyelmeztetéseimet és tilalmaimat, melyek főleg idegen személyek igazoltatására, általában törvényellenes cselekedetek elkövetésére vonatkoztak. Babarczyval mindössze háromszor-négyszer beszéltem. Pénzt adtam néhányszor Babarczynak zsoldfizetésre, mi kitűnik azon pénztárkönyvből, melyek Kőváry kezelt, s amelyet ma este fogok letétbe helyezni a vezérkarnál /Vár/. Ezen összegeket részben atyámtól, részben Battlay Géza volt makói főispántól kaptam /lakik: Britannia Szálló/, mindezekre nézve Battlay és Kőváry tud pontos felvilágosítást adni. Bíró Béláról Babarczy tett nekem említést, azt mondotta, hogy ez a legjobb embere, ő is mutatta be nekem, de egyébként nem érintkeztem vele. Kőváry egy ízben azt nekem, hogy Babarczy pénzt kér tőle zsoldfizetésre, de Kőváry azt felelte, hogy nincs, mire Babarczy egy más alkalommal azt mondotta, hogy nem baj, úgy is kapni fog 250.000 koronát. Midőn Kőváry ezt jelentette nekem, megbíztam azzal kérdezze meg Babarczyt, hogy kitől fog ennyi pénzt kapni? Kőváry meg is kérdezte Babarczyt, ki azt válaszolta, hogy ócskavasat fog eladni, s ezért kap pénzt. Mivel ez előttem hihetetlennek tűnt fel, Kőváry útján azt üzentem Babarczynak, hogy ne merjen semmiféle disznóságot elkövetni! Folyó hó 10-én, hajnali 3 óra tájban lövéseket hallottam az utcáról, s mivel már előzőleg puccskísérletekről hallottam, besiettem a hallba, ahol már alarmírozva voltak az emberek. A hallban ekkor 30-40 tiszt tartózkodott,

kiktől megkérdeztem, hogy mi történt, Hol azt a választ kaptam, hogy lelőttek egy rendőrt. Hogy ezt ki mondta, nem tudom, mert az ott lévők közül név szerint egyet sem ismerek. Megkérdeztem, hogy a mi embereink voltak-e? S mikor azt a választ kaptam, hogy nem innen valók, azt mondtam, hogy menjen ki egy járőr, s értesítse a rendőrséget. Ezután jött csak Kőváry, hogy ő milyen intézkedéseket tett utólag, azt nem tudom, mert én felmentem a szobámba Hir képviselőhöz. Zsabka /Zólyomi/ nem jelentette nekem azt, hogy ők lőttek le egy rendőrt, s én nem mondtam erre azt, hogy rendben van. Azt sem mondta, hogy egy Imre nevű ember lőtt a rendőrre. Imre, Sesevics, Zsabka, Tőkés, Strengé és Stanga nevű egyéneket név szerint nem ismerek, lehet, hogy látásból ismerem őket, de név szerint nem. Bideskuthyt, Osváth főhadnagyot, Kleint /Szekszárdy/ és Bíró Bélát személyesen ismerem, de nem érintkeztem velük. Arra nem emlékszem, hogy Osváthot láttam-e a hallban? A zűrzavar nagy volt, visszaemlékezni nem tudok. Nem felel meg a valóságnak Babarczy azon állítása, hogy én azt mondtam volna neki, hogy bármilyen úton kerítsen pénzt, se ne az ő neve alatt. Az ilyesmi már felfogással is ellenkezik. A Britanniában mindössze egy gépfegyver, néhány kézigránát s 6 puská volt, ezeket Prónay alezredes adta az én kérelmemre. Én ezzel azt akartam elérni, hogy meglepetések ne érjenek bennünket, mivel már egy ízben meglepték a Britanniát. Ezen felszerelés a puccsra való tekintettel történt. A gépfegyvert és a kézigránátokat f. hó 10-én délután visszavittem a Nádor-laktanyába, mert ígéretet kaptam a városparancsnokságtól, hogy a katonaság nem fog kivonulni, csak a rendőrség, és pedig feltűnés nélkül. Én ezt azért akartam, hogy a razzia ne tűnjön úgy felé, hogy mintha a személyem ellen irányulna, kitől erőszakkal kell elvenni a

gazembereket. Én a városparancsnokságon Sávolytábornoknak meg is ígértem, hogy mindenkit kiadunk, aki gyanús. Nekem gázettekről semmiféle tudomásom nem volt. Felolv. hh. aláíratott.

Kmft.

Héjjas Iván s. k.

Felv. Dr. Szrubián s. k. ker. kapitány.

A hivatalos másolat hitelül.

Budapest, 1920. november 18.

[olvashatatlan aláírás]

bűnügyi kiadó

Másolta: Madaczky

Egyeztette: Szemenyey

Az irat jelzete: HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Hiteles másolat, gépelt.

4.

Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna-Tisza közén zajlott eseményeiről

Budapest, 1922. június 20.

Összefoglaló jelentés

a Duna-Tisza közén 1919. év őszén, 1920. év tavaszán és 1921. év nyarán kommunista- és zsidóüldözésekkel kapcsolatban elkövetett, hivatalból tudomásomra jutott vagy előttem panaszolt bűncselekmények nyomozásáról, a tett intézkedésekről s az ügyek jelen állásáról:

Az 1921. augusztus közepén nyert megbízatásom folytán, mint kir. főügyészséghez kirendelt kir. főügyész, felhívtam a kecskeméti, kalocsai, szolnoki és szegedi kir. ügyészségeket, hogy az ilyfajta ügyekben tett följelentéseket s nyomozási iratokat hozzám terjesszék föl. Ez ügyekben ugyanis a bűnvádi eljárástól csak úgy vártam sikert, ha a nyomozást kiveszem azon helyi hatóságok kezéből, kik eredményt elérni nem tudtak, s azt magam irányítom és végeztetem a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya által. Megkerestem továbbá az illetékes katonai hatóságokat, így elsősorban a M. Kir. Csendőrfelügyelő Ügyészét, hogy az ez ügyekben a katonai hatóságok előtt folyamatba tett eljárás iratait közöljék velem részben tájékoztatás, részben annak megállapítása végett, hogy az ott folyó bűnügyekben polgári egyén szerepel-e gyanúsítottként.

Az ily módon hozzám jutott vagy betekintésre megküldött iratokból megállapítottam, hogy a lefolytatott eljárás legtöbbször eredménytelen maradt, s megakadt a följelentésnél, vagy az eredménytelen csendőri vagy rendőri jelentésnél. Egyes esetekben pedig a tettesek kiléte megállapítást nyert ugyan, de azok, bár indokolt lett volna, le nem tartóztattak, s a további eljárás szünetelt.

Ez alapon minden egyes ügyet újra folyamatba tettem, s a nyomozás teljesítése végett a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztályát kerestem meg. Jogom volt erre, mert a Budapesti Kir. Főügyészség impériumát gyakoroltam, s mert ez ügyekben az eljárást rögtönítelő bíróság elé tartozó lázadás büntette címén indítottam meg, mikor az a bíróság illetékes, amelyhez a kir. ügyészség fordul. Jelen esetben egyes ügyeket a Budapesti Kir. Büntetőtörvényszék mint rögtönítelő bíróság elé kívántam vinni, s így az ügyészi funkciókat a Budapesti Kir. Ügyészség által mellém rendelt dr. Kovács Péter kir. ügyész útján teljesítettem.

Az eljárástól gyors sikert úgy vártam, hogy elrendeltem az iratok alapján a bűncselekménnyel gyanúsítható összes gyanúsítottak letartóztatását. Mikor azonban 1921. augusztus 29-én e célból Izsákra mentünk, kiderült, hogy a terheltek egy része elbujdosott, más része Nyugat-Magyarországra ment. Ez a körülmény a nyomozás kilátásait igen rontotta. Addig ugyanis, míg a terheltek letartóztatva nincsenek, sem a sértettek, sem a tanúk nem mertek vallani. A nyomozás tehát nagyon lassan haladt, s igen csekély eredménnyel. Letartóztattunk vagy 20-22 egyént, de ezek mind másod- és harmadrangú egyének voltak, s a bűncselekmények elkövetésénél kisebb szerepet játszottak. A vezérek, az igazi tettesek: Francia Kiss Mihály, Balogh Ferenc, Pataki Nándor, Zbona János, Zana László, a Danics fivérek, főként Danics Mihály, az izsáki

zsidók elkergetésében és általában a zsidók üldözésében és bántalmazásában vezető szerepet játszott Fűvessy fivérek, dr. Rád Árpád, stb., stb. kézrekeríthetők nem voltak. Több mint nyolcvan ember ellen adtam ki elfogatóparancsot, s ezek közül alig került néhány kézre, jelentős alak egy sem. Pedig a letartóztatások iránt nemcsak a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján intézkedtem, hanem megkerestem Nyugat-Magyarország főköormánybiztosát és a szegedi csendőrkerületi parancsnokot. Amíg pedig a terheltek szabadlábon voltak, addig a nyomozástól komoly siker nem volt várható. Mutatja ezt a solti eset is /:Lederer Adolf 1921. augusztus 16-án, Solton történt legyilkolása :/, hol a tettesek kiléte máig sem volt felderíthető. Pedig e tekintetben mindent megtettünk, s akit a bűncselekménnyel kapcsolatba tudtunk hozni, letartóztattuk. Nagyon valószínű, hogy a gyilkosok közt volt Cserna István szabadszállási parasztleány; le volt ez ügyben még tartóztatva hét egyén, s a nyomozás mégsem járt eredménnyel. Mert az igazi vezérek, így elsősorban Balogh Ferenc szabadlábon, illetve távol, szökésben voltak.

Az 1921. évi augusztus hó közepén megindított nyomozásokról általánosságban azt kívánom megjegyezni, hogy az egyes bűncselekményekre vonatkozó tárgyalás – beleértve az elkövetés módját és valamennyi tettes személyét – minden irányban még mindig nem volt megállapítható. Ennek oka nem a nyomozó közegek mulasztásában, vagy lanyha eljárásában, hanem, mint említettem, abban rejlett, hogy a fő tettesek részben megszöktek, részben a volt Prónay- és Héjjas-féle zászlóaljakra önként jelentkezván Nyugat-Magyarországon, a felkelők táborában tartózkodtak, s a beszerzett adatokból tudott tettesek ellen hiába bocsátottam ki elfogatóparancsot, nemcsak hogy a tetteseket letartóztatni

nem tudtam, de még annyit sem érhettem el, hogy legalább kihallgatásuk céljából megjelenjenek. E részben eredménytelenség oka volt az is, hogy az emberek ma is szöknék a tanúskodás elől. Eklatáns példa erre az, hogy a solti, fülöpszállási, izsáki tanyai lakosok a nyomozás során semmiféle tanúidőzésre nem jelentek meg, a detektívek csak úgy tudták e tanúkat megkapni, illetve kihallgatni, hogy éjjel a tanyát körülfogták, mert máskülönben megesett, hogy a detektívek szeme láttára lóháton menekült előlük a kihallgatandó tanú.

Az 1921. november 3-iki magas kormányzói elhatározás folytán ez ügyek legnagyobb része megszűnt. Kétségtelen ugyanis, hogy a tetteseket a cselekmények legnagyobb részének elkövetésénél nem önző egyéni nyereségvágy, hanem részben kommunista-, részben zsidóüldözés és -gyűlölet vezette. A magas kegyelmi elhatározás óta a nyomozásnak az volt a célja, hogy megállapítsa, mi volt a cselekedetek alap indítóoka. Megállapítható, hogy a cselekmények annak idején általában a kommunistaüldözés jegyében indultak, s egy-két esettől eltekintve /: izsáki rablógyilkosság :/ csak később, 1920. év tavaszán fajultak kifejezetten zsidóüldözéssékké. Bizonyos az is, hogy az első elhurcolások /: augusztus, szeptember és október :/ indítóoka az volt, hogy az elhurcoltak kommunisták voltak. November 16-án Kecskeméten, november 17-18 közt Izsákon és november 22-ére virradóra a lajosmizsei vonatról és Lajosmizséről történt elhurcolások és legyilkolásoknál szerepelnek vegyes motívumokként: kommunistagyanús egyének, zsidók elleni gyűlölet és anyagi haszonszerzés. Kétségtelen például, hogy az Izsákról elhurcolt egyénnel szemben közönséges rablógyilkosság követtetett el. 1920. év tavaszán már kifejezetten zsidóüldözés történik. Azonban az Izsákról elkergetett zsidók holmija is

eltűnik, és az 1920. április-júniusban elkövetett gyilkosságoknál is előfordul, hogy értékek is eltűnnek. Sajnos, ez ügyek legnagyobb része még ma is homályban van, s a tettesek kiléte kétségtelenül meg nem állapítható. A nyomozás feladata utóbb már csak az volt, hogy kiderítse, mi lehetett, mi volt a tettesek cselekményének indítóoka.

Természetesen a kegyelmi elhatározás folytán az összes ügyek vesztettek jelentőségükből. Miután a gyilkosságok legnagyobb része kegyelem alá esik – egy-két rablógyilkosság kivételével – a többi rablások, lopások, stb. nagyobb súllyal nem bírnak, s ezek részletes tisztázását feladatommak nem is tekintettem. Feladatom utóbb arra szorítkozott, hogy megállapítsam, fennforognak-e a kegyelem föltételei, s akkor azért, ha pedig, nem, akkor az ügy csekélyebb jelentőségére tekintettel az eljárás folytatása vagy a kegyelmi eljárás megindítása végett az összes iratokat visszaküldöttem az illetékes kir. ügyészségekhez. Azokban az ügyben azonban, melyek rablógyilkosságoknak látszottak, a nyomozás folytattam, s a tényállás tisztázása s a tettesek letartóztatása után az ügyeket az eljárás folytatása – vizsgálat és vizsgálati fogság indítványozása – céljából az illetékes kir. ügyészségekhez eljuttatni. Azokat az ügyeket, hol a tettesek kétségtelenül katonák, az illetékes katonai ügyészséghez, ill. a M. Kir. Csendőrfelügyelő Ügyészhöz küldtem meg.

Az ügyek egy részénél a nyomozás során az volt megállapítható, hogy a kiderített bűncselekmények nem foglalják ugyan magukban a Btk. 153. §-a alá eső lázadás bűntettének alkotóelemeit de más /: rablás, lopás, magánosok elleni erőszak, magánlaksértés, zsarolás büntette, stb. :/ bűncselekmények miatti eljárásra az elkövetési hely szerinti bíróságok, illetve ügyészségek illetékesek;

továbbá mert az említett magas elhatározás alapján a cselekmények túlnyomó részben kegyelem alá esnek, végül, miután arra nézve, hogy a kegyelem alapjául szolgáló feltételek fennforognak-e, esetleg még külön nyomozás szükséges, akként intézkedtem, hogy ezen statáriális eljárás alá nem vonható bűncselekményekre vonatkozó nyomozati iratok legnagyobb részét további megfelelő eljárás végett az illetékes kir. ügyészségekhez visszaküldöttem.

Hasonlóan visszaküldtem az illetékes kir. ügyészségekhez azon bűnügyeket is, amelyekben szereplő tettesek kegyelem alá esnek, valamint azon ügyeket is, amelyekben eddig a tettesek kideríthetők nem voltak.

Alább felsorolom a Budapesti Kir. Ügyészség előtt folyamatban volt bűnügyeket a tett intézkedések feltüntetésével:

I. SOLTI ÜGY

A nyomozás adatai szerint Solton 1921. év augusztus 16. és 17-ike közötti éjjelen négy ismeretlen egyén bemászott Kovács Ignác sértett udvarába, és ott a lakás ablaka alá menve a tettesek egyike beszólt az ablakon: „Kovács úr, nyissa ki az ajtót, sürgőnyt hoztam.” Sértett rosszat sejtve az ajtót nem nyitotta ki, minek következtében a tettesek 20-25 lövést tettek a lakásba. A lövegek senkit sem találtak. Mikor a lövéseket tették, a szemben lévő takarékpénztár épületében kijött Hollós József takarékpénztári szolga, akire a tettesek 2 lövés tettek, mire az visszaszaladt. A lövések után a tettesek Goldner Lajos lakásához mentek, s mint-hogy itt sem nyitottak ajtót, a lakásba az ablakon keresztül néhány lövést tettek. Emberéletben nem esett kár. Innen Bauer Miklós lakásához mentek, hol az ablakot megkopogtatva hasonló módon

az ajtó kinyitására hívták fel a sértettet, és miután nem nyitotta ki, 20-25 lövést tettek a lakásba. A lövések zajára felkeltek és menekültek akartak a szomszéd lakásban lakó Léderer Adolfék. A tettesek azonban eközben odaértek a lakáshoz és az ablakon keresztül azzal fenyegetőztek: „Léderer, elkövetkezett a végórád!”. Léderer az üzleten keresztül kimenekült az utcára, de mintegy 30 lépésnyire, amikor egy kerítésen át akart mászni, a tettesek utolérték és puskatussal agyonverték, és a hulláját az utcán hagyták anélkül, hogy pénzét és értéktárgyait elvették volna. Innen Ráb Jakab lakására mentek. Ott az ablak üvegeit puskatussal bezúrták és az ablakon bekiáltották: „Zsidók, reggelre hurcolkodjatok el valamennyien!”

A tettesek a legszélesebb körű nyomozás dacára kideríthetők nem voltak, miért is a nyomozást 114763/1921. k. ü. számú határozatommal megszüntettem. Ez ügyben a gyanúsítva és előzetes letartóztatásban voltak: Raffay István, Cserna István. Szőke János, ifj. Matern Ferenc, Szántó József, Szántó István, Rác János és Bugyi János.

II. IZSÁKI ÜGYEK

/: kisebb jelentőségűek :/

1./ Haskó Hermann feljelentése szerint 1920. március havában menekült Pestre. Április havában Erzsí és Irma leányát elküldte Izsákra, ottmaradt borának elszállítása végett. Mindjárt másnap éjjel Balogh Ferenc és a két Füvessy felfegyverkezve a lakásba mentek, leányait durva szavakkal támadták és házkutatást tartották. Fia lakkcsizmáját és katonaruháját Balogh Ferenc magához vette, s leányainak megparancsolta, hogy azonnal hagyják el Izsákot, amit

azok akkor éjjel meg is tettek. Másnap Balogh Ferenc és Teischler István a lakásból egy társszekéren minden értékes holmit elvittek. Kára: 300.00 korona.

A nyomozás során a feljelentésben foglaltak legnagyobb részben bizonyítást nyertek. A bútorok egy részével az ÉME izsáki osztályának helyiségeit rendezték be. Egy szekér ingóságot Eördögh Tibor orgoványi főjegyző is elvitetett. Az élelmiszerek egy része az ottani csendőrsnek adatott át 1395 korona ellenében. Több holmi ismeretlen tettesek is elvittek. Sértett lakását a lakáshivatal Birkás Ferencnek, Szegvári Péternek és Petrovics Istvánnak utalta ki, akik a megmaradt bútorok egy részét használták is.

A nyomozati iratokat megfelelő eljárás végett 111579/1921. k. ü. számú határozatommal a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

2./ Rózsa Manó panaszában azt adta elő, hogy miután Izsákról elmenekültek, a lakást Guttenberg Margit házvezetőnőre bízta. Elmenekülésük után lakásokat Balogh Ferenc és társai kirabolták. Kára: 3 millió. Hallotta, hogy Teischler a bezárt ruhaszekrény tartalmát és értékpapírjait kidobálta az utcára. Pincéjéből 30-40 hl. bort és vagy 400 drb. hordót, két kocsiját, két lovát elvitte. Nemzeti hadsereg javára 40.000 koronát vetette ki rá. Befizette, nyugtát nem kapott.

A nyomozás során megállapítást nyert, hogy Balogh Ferenc és Teischler István két csendőrrel egy társszekére rakatott bútorokat és egyéb ingóságokat. Balogh két bőrkabátot is elvitt. A bútorokat Füvessy hadnagy Kecskemétre szállíttatta ott a kecskeméti gazdasági gőzmalommal szemben lévő földszintes

házban helyezték el. A két kocsilovat és kocsit Füvessy hadnagy Kecskemétre vitette, s egy darabig ott használt, majd később Orosz György főhadnagy a fogatot Pestre küldte a szegedi vadászászlóalj címére. Mai napig sem kerültek elő. Az élelmiszerekből Balogh Ferenc többeknek utalt ki. A csendőrség 10-16 q. tengerit kapott. Kállai Gábor és Kállai Gyula egy megrakott szekérrel vitt el tengerit. A csendőrök egy morzsológépet is elvittek, ez nagy borszállító kocsit Kállai Gábor vitt el. A bútorok elszállítása alkalmával a községi elöljáróság 2 tagot küldött ki, hogy az elvitt ingókról leltárt vegyenek fel. Sértett ingóiból ismeretlen egyének is hurcoltak el. A nemzeti hadsereg javára történt gyűjtés eredményéről a községi elöljáróság elszámolni nem tud.

A tényállás még minden irányban tisztázva nincs.

A nyomozati iratokat megfelelő eljárás végett 111561 /1921. k. ü. számú határozatommal a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

Ez ügyben gyanúsítottként Teischler István le volt tartóztatva.

3./ Strommer Béla feljelentésében azt adta elő, hogy 1920 elején menekült Izsákról, április elején hazajött, amikor a Füvessy testvérek meghagyták neki, hogy a községházán jelentkezzen. Ugyanekkor elvitték tőle a vadászfegyvert. Másnap a községházán a két Füvessy megverte, s ezért mindjárt elmenekült. Elmenekülése után Balogh Ferenc és társai a lakását felnyitották, s onnan az összes fehérneműit, vagyis női és férfiruhákat és edényeket elvittek. Az elvitel után megjelent Horky jegyző, és jegyzőkönyvet vett fel, hogy a házkutatás alkalmával semmit sem vittek el. Lakását az ÉME nevében lefoglalta Balogh Ferencnek. 1920. október 20-án

Berta húga lement Izsákra, s Horky ekkor azt mondta neki, hogy a bútorokra szüksége van, nem engedi elszállítani, csak oly feltétel mellett adja ki egy részét, ha annak használatába írásban beleegyeznek. Fatelepéről 150.000 korona értéket és 300 hl. űrtartalmú hordót, két igásszekeret, 5000 drb. szőlőkarót, egy vagon tűzifát vittek el, ez utóbbit Horky vette igénybe az ÉME javára.

A nyomozás során a feljelentésben foglaltak nagy részben bizonyítást nyertek. A lakásból Balogh Ferenc, Teischler István és eddig még ki nem derített társai vitték el az ingóságokat. A tettesek között volt a két Kállay, Bognár István és ifj. Murancsik Sándor is. A faanyagokkal Balogh rendelkezett, ő utalt ki többeknek abból, az árat ugyan megállapították, de senki sem fizetett érte. Hasonlóképpen cselekedett a hordókkal is. Balogh Ferenc az általa elvitt ruha és egyéb ingókból többeknek adott részben ajándékba, részben fizetés fejében. Így például Horváth Józsefnének, Basa Pálnénak, s ezenkívül a felnyitott lakásból ismeretlen egyének is hurcoltak el több ingóságot. Ezen kívül Horváth János, Fekete Ferenc, Kecskés Mihály, Szabó György, Deák László is vittek el különféle ingóságokat.

A nyomozás még ez ügyben is kiegészítésre szorul.

A nyomozati iratokat megfelelő eljárás céljából 111580/921. k. ü. számú határozatommal a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

4./ Weisz Béláné azt panaszolta, hogy az 1920. év április elején déltájban a szülőben lévő lakásán megjelent Balogh Ferenc, Teischler István és Kosztka László, és Baloghnál manlicher fegyver, Teischlernél revolver volt. A szobából Balogh mindenkit kiküldött, majd rárivallt: „mit mondtál, te rohadt zsidó, igaz-e,

hogy azt mondtad, szartok az Ébredő Magyarok Egyesületére?”. Ő tagadta, ekkor behívatta Farkas Endrét és feleségét, akik azt bizonygatták. Ekkor Balogh Ferenc a bajonetszíjjal, Teischler pedig nádpálcával ütlegettek. Teischler a revolvért is ráfogta. Majd arra kényszerítették, hogy az összegyűlt parasztnak csókoljon kezét, sőt, a nála lévő két zsidó borkereskedővel is ugyanezt tették, sőt, mindkettőt Balogh és Teischler megbotozták. Ekkor Balogh és Teischler kihirdette a parasztnak előtt, hogy most már a zsidókat megölni és a zsidók vagyonát széthordani szabad, s ekkor eltávoztak. Távozásuk után az összegyűlt csőcselék a lakásba behatolt, és értékes ingóit és élelmiszereit és 10.000 korona készpénzt szétgurcolták. Kára 200.000 korona. Sérülésével két hétig feküdt, de három hónapig beteg volt.

A nyomozás során a feljelentésében foglaltak bizonyítást nyertek.

Ez ügyben letartóztatásban volt gyanúsítottként Teischler István.

A nyomozati iratokat megfelelő eljárás céljából 111566/921. k. ü. számú határozattal a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

5./ Kovács Ignác feljelentésében azt adta elő, hogy 1920. április 2-án este 10 órakor a Füvessy testvérek a község házára vezették, s ott a két Füvessy őt súlyosan bántalmazta. Másnap elmenekült. Néhány nap múlva lakását feltörték, igen sok ruhaneműt, ékszert és 50-60 ezer korona készpénzt elvittek. Üzletét szintén kifosztották. Kára több mint egymillió korona.

A nyomozás során eddig csak az nyert megállapítást, hogy sértett lakását ismeretlen katona- és civilruhás egyének feltörték, s

onnan igen sok ingóságot elvittek. Ugyancsak nagyobb mennyiségű bort vittek el a pincéből is. Veréb András tanú vallomása szerint a már feltört lakásból Balogh Ferenc ismeretlen társaival egy nagy kosár férfiruhaneműt vitetett el, állítólag saját maga részére.

A nyomozati iratokat megfelelő eljárás végett 111569/921. k. ü. számú határozatommal a Kecskeméti Ügyészséghez visszaküldtem.

Ez ügyben gyanúsítottként Teischler István és Mózes István voltak előzetes letartóztatásban.

6./ Brüll Bertalan feljelentésében azt adta elő, hogy 1919. november 20-án éjjel Papp Kálmán és Felföldi Dezső a kerítésben átmászva az ablakához mentek s követelték, nyissa ki az ajtót, de miután nem nyitotta ki, elmentek. Izsákra érkezvén 1920. március végén Füvessy hadnagy és öccse bekísértették a községházára Mihály fiával együtt, és ott megverték. Ugyanaznap délután Mihály és József fiát bevitték a községházára, és ott összerugdosták. Családjával Pestre menekült. Üzletét, lakását, pincéjét teljesen kifosztották. Szerinte a kifosztásban része volt Felföldi Dezsőnek, Papp Kálmánnak, Teischler Istvánnak és Balogh Ferencnek. Elvittek az üzletéből másfélmillió korona körüli értéket, két lányának kelengyéjét, ruha- és fehérneműket, 4 kocsiszerszámfát, stb.

A nyomozás során megállapítást nyert, hogy sértettet és fiát a két Füvessy és Balogh Ferenc verték meg. A Csuzi Gergely tanú vallomásából pedig az állapítható meg, hogy a sértett lakását Balogh Ferenc és ismeretlen kecskeméti katonák fosztották ki, és szekereken Kecskemét felé szállították. A Damásdi Dezső tanú vallomásából pedig az látszik megállapíthatónak, hogy a sértett pincéjéből mintegy 10 hl. bort Balogh Ferenc és az ismeretlen

kecskeméti katonák vittek el. Megállapítást nyert, hogy a főszolgabíró engedélyével a csendőrsnek sértett fájából 4 kocsi vágott fa kiutaltatott. A vételár pedig még meg nem térítettett.

A nyomozati iratokat megfelelő eljárás végett 111583/1921. k. ü. számú határozatommal a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

Ez ügyben letartóztatásban volt Felföldi Dezső, Horky János.

7./ Gábor Manó és Strelinger Károly feljelentése szerint 1920. év április elején egy éjjel a két Füvessy fegyveresen berontott hozzájuk, s súlyosan bántalmazták és szidalmazták őket. A fenyegetések folytán másnap elmenekültek. Elmenekülésük után Balogh Ferenc, Teischler István és Füvessy hadnagy bezárt lakásukba behatolva bútorokat, ruha-, fehérneműket és 3 kg. ezüst evőeszközt elvittek. Faraktárát is széthurcolták. A nyomozás során megállapítást nyert, hogy a bántalmazók Füvessy hadnagy és társai voltak. A Molnár Sándor és Miskár Mihály tanúk vallomásából megállapítható, hogy sértettek lakásából Balogh Ferenc és Teischler István ismeretlen társaikkal egy társszekérrel bútorokat és egyéb ingóságokat vittek el, de hogy az ingóságok hova kerültek, az megállapítható nem volt. Tény az is, hogy a sértettek Wertheim szekrénye, amikor ott az ingók elvitele után Horky János megjelent, nyitva volt, s abban 375 K. 60 fillért találtatott, mely bűnjelül kezeltetik. Megállapítható az is, hogy a sértettek faraktárából Balogh Ferenc idegenek részére nagyobb mennyiségeket utalt ki, melyek közül csak kevés került vissza.

Ez ügyben előzetes letartóztatásban volt Teischler István.

A nyomozati iratokat a bűnjelekkel együtt 111585/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán további szabályszerű eljárás végett a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

8./ Fischer Zsigmondné azt panaszolta, hogy 1920. év április havában menekülés után lakását kifosztották.

Megállapítást nyert, hogy sértett lakásából ifj. Horváth József, ifj. Árvai András, Furár Györgyné, Damásdi Imréné, Pintér Gyula izsáki lakosok vittek el egyes ingóságokat, de a tényállás pontosan kiderítve nincs.

A nyomozati iratokat 111564/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán illetékes eljárás céljából a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

9./ Korodi Anna feljelentésében azt adta elő, hogy mint Beck Gyula izsáki lakos házvezetőnője, 1921. június havában lejött Izsákra, hogy a gazdaságban körülnézzon. Az esti órákban Árvai András és Mózes István azért, mert zsidónál szolgál, kutattak utána, hogy elhurcolják. Ő azonban elrejtőzvéen nem tudták megtalálni.

Megállapítást nyert, hogy sértettet Árvai András és Mózes István tényleg keresték fegyveresen, de nem találták meg.

A nyomozati iratokat illetékes eljárás céljából 111565/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

10./ Dombovári Géza feljelentésében azt adta elő, hogy az izsáki zsidótemplomot 1920. év. tavaszán ismeretlen tettesek feltörték, a padokat összetörték, a frigyszekrényt szétzúzták, a tórákat ellopták,

s a kegyzsereket megégeették. A templom udvarába vályogvető cigányokat kvártélyoztak be.

A nyomozás során megállapítást nyert, hogy a zsidó-templomot ismeretlen tettesek feltörték a frigyszekrény ajtajait kifeszítették, annak függőnyeit letépték tóratekerceket, aranyhímzéses takarókat elvitték. Más rongálás nincs. Tettesek kideríthetők nem voltak.

A templom udvarán lévő iskola épületébe az izsáki lakás-hivatal Horváth János kőművest helyezte be. Az iskolafelszereléseket és padokat Horky János részben a polgári iskolába, részben a matyó elemi iskolába vitette. A metsző lakásába Suki Béla és Pintér Ignác zenészeket helyezték be.

A nyomozati iratokat 111568/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán további illetékes eljárás céljából a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

11./ Özv. Schmiedt Árpádné azt panaszolta, hogy elmenekülése után lakása padlásáról 15 q tengerit, 5 ponyvát, 32 drb. zsákot, üzlethelyiségéből is különféle holmikat elvittek. Balogh Ferenc utasítására Weit Józsefné nevű alkalmazottja ismeretleneknek átadta fekete hintóját. Pincéjéből 5 hl. bor és összes hordói hiányoznak. Kára 180 ezer korona.

A nyomozás során csak annyi állapítottatott meg, hogy a hintót Kállai Gábor és Bognár István, egy szekér tengerit pedig Kállai Gábor és Kállai Gyula vittek el.

A nyomozati iratokat további szabályszerű eljárás végett a 111571/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán a Kecskeméti Kir. Ügyészségnek visszaküldtem.

12./ Weisz György azt panaszolta, hogy elmenekülése után bezárt lakásába ismeretlen egyének behatoltak, s onnan ruha- és fehérneműket, ingaórát, ezüst- és acél zsebórát, fényképezőgépet stb. elvittek. Kára: 100.000 korona.

A nyomozás során csak annyi nyert megállapítást, hogy a sértett lakását Kecskemétről oda kijött katonák fosztották ki, de ezeknek kiléte megállapítható nem volt.

A nyomozati iratokat 111572/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán további illetékes eljárás végett a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

12./ Fischer Kálmán azt panaszolta, hogy elmenekülése után 1920. év április havában rőfös rövidáru-üzletét teljesen kifosztották, irományait és üzleti könyveit megsemmisítették.

A nyomozás során tettesek kideríthetők nem voltak.

A nyomozati iratokat 111574/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán megfelelő eljárás céljából a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

14./ Bőhm Lajosné feljelentésében azt adta elő, hogy 1920. év elején két lovát és kocsiját Balogh Ferenc és a Kállai testvérek elvitték. Lakásából ágy- és fehérneműket, a szőlőjéből pedig felszerelési tárgyakat vittek el ismeretlen egyének.

Megállapítottatott a nyomozás során, hogy sértett lakását jóval a zsidóüldözések előtt törték fel ismeretlen tettesek, mert lakásuk lakatlanul állott. A fogatot Balogh és Kállai Gábor rendeletére használták. A lovak megkerültek, de a kocsi nem. Hogy a kocsi kinek a birtokában van, eddig megállapítható nem volt.

A nyomozati iratokat 111575/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán további illetékes eljárás végett a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

15./ Özv. Krausz Samuné azt panaszolta, hogy elmenekülése után ismeretlen tettesek kifosztották. Raktárhelyiségében sok áru maradt, melyet Schmiedt Nándor főhadnagy adott el Adonyi Schmiedt nevű orgoványi kereskedőnek. Schmiedt a főszolgabíró engedelmével költözött be az üzletbe, pedig sohasem volt izsáki lakos. Az árukészletet Schmiedt Nándor árusította ki.

A nyomozás adataiból megállapíthatóan tény az, hogy sértett elhagyott üzletébe Förster főszolgabíró Schmiedt Nándor főhadnagyot helyezte be, aki az ott maradt áruk egy részét kiárusította, a másik részét Adonyi Schmiedt orgoványi kereskedőnek eladta. Az áruk egy része le is foglaltatott.

Megállapítottam az is, hogy 1920. év április elején Balogh Ferenc megjelent sértett lakásán, és különböző fenyegetések mellett ráparancsolt, hogy hagyja el azonnal a községet.

A nyomozati iratokat a 111576/1921. k. ü. számú határozatom céljából a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

16./ Pollák Emil sértett feljelentése szerint 1921. július 17-én Izsákon vásár volt. Délelőtt 11 órakor a kisbíró kidobolta, hogy az ÉME-nek gyűlése lesz, amelyen a zsidóknak is ott kell lenni, mert ha nem, akkor kikapnak. Néhány perc múlva a vásáron megjelenő zsidó kereskedőket 4-5 ember botokkal megtámadta, ütlegelték, áruikat szétdobálták úgy, hogy mindenik zsidó kereskedő tetemes kárt szenvedett, mert a csőcselék az áruk egy részét részben elhordta, részben összetörte.

A nyomozás során a feljelentésben foglaltak legnagyobb része bizonyítást nyert. A tettesek Rád Árpád, Teleki Viktor, Hoblich Károly, Horky János és néhány ismeretlen egyének voltak.

A támadást a csendőrség és a községi eljáróság nem akadályozta meg.

A nyomozati iratokat 111577/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldöttem.

17./ Werkner Árpád feljelentésében azt adta elő, hogy Izsákról elmenekülése után 652 drb. vesszőkosarat, 395 drb. vesszőfedelelet és 101 drb. zsákfedelelet hagyott hátra, melyeket Bárkás Ferenc jogtalanul eltulajdonított.

A nyomozás során megállapítást nyert, hogy sértetteknek a Strommer üzletébe beraktározott vesszőkosarait Balogh Ferenc Birkás Ferencnek adta el 2000 koronáért, mely összeget az ÉME pénztárába fizetett be.

A nyomozati iratokat 111578/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán további illetékes eljárás végett a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

18./ Özv. Neubach Dezsőné panaszában azt adta elő, hogy 1920. július havában ifj. Murancsik Sándor megjelent lakásán, s közölte, hogy Balogh Ferenc azt parancsolta, miszerint azonnal hagyja el a községet, s néhány perc múlva megjelent ott Balogh Ferenc is s megbotoztatással fenyegetve felhívta a község azonnali elhagyására. Ennek következtében elmenekült, s kevés idő múlva lakását feltörték, ingóságait széthurcolták. Panaszolta továbbá, hogy 1920. március havában több értékes ingóságot megőrzés végett átadott Dóka Istvánnénak, ki azonban azokat vissza nem adta.

A nyomozás során megállapítást nyert, hogy sértett lakásából egyes ingók hiányoznak. Bútorai részben a lakásban vannak, részben a lakásba helyezett lakók használják. Egyes gazdasági felszerelési tárgyakat is elvittek ismeretlen tettesek. Két kocsi akác-fát a csendőrőrs vitetett el, mely a főszolgabírónak bejelentetett. Dóka Istvánné a nyomozás során az általa átadott ingóságok legnagyobb részét visszaadta, miért is a sértett bünvádi eljárás megindítását nem kérte.

Ez ügyben előzetes letartóztatásban volt ifj. Murancsik Sándor gyanúsított.

A nyomozati iratokat 111581/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldöttem.

19./ Fehér Izidor azt panaszolta, hogy elmenekülése után Murancsik Sándor az üzletét feltörte, és oda berendezkedett, s nincs kizárva, hogy az áruit is eltulajdonította. Panaszolta továbbá, hogy 1920. október 3-án lement Izsákra, hogy a gazdaságában széjjelnezzzen. A vasúti állomásnál Kállai Gábor, Fekete Árpád és Rankasz János megtámadták, véresre verték és zsebéből 27.000 korona készpénzt elvették.

A nyomozás során nem nyert bizonyítást az, hogy sértett üzletébe ifj. Murancsik Sándor jogtalanul behatolt volna, vagy az árukat eltulajdonította volna.

Megállapítást nyert, hogy a sértettet október 3-án a vasúti állomáson súlyosan megverték és pénzt elvették. Tettesek kideríthetők nem voltak. Az ez ügyben letartóztatva volt Fekete Árpád gyanúsított ellen terhelő adat beszerezhető nem volt.

A nyomozati iratokat további illetékes eljárás céljából a 111582/1921. k. ü. számú határozatom, kapcsán a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldöttem.

20./ Krausz Izidor panaszában azt adta elő, hogy 1920. év augusztus havában Orgoványon egy éjjel Felföldi Dezső, Francia Kiss Mihály és Héjjas Aurél lakásába bementek, s ott őt súlyosan bántalmazták, majd a községházára hurcolták, de másnap elengedték. 1919 októberében Orgoványról Izsákra menekült, lakását és üzletét bezárta. Novemberben ment vissza és látta, hogy lakása és üzlete fel van törve, és abból 80.000 korona érték hiányzik. A megmaradt holmikat Izsákra szállíttatta. Azt átszállítás alkalmával Felföldi Kálmán azzal a fenyegetéssel, hogy a bugaci erdőbe fogja vitetni, arra kényszerítette, hogy az üzleti berendezéseit 1000 koronáért neki adja el.

A nyomozás során megállapítást nyert, hogy sértettet Felföldi Dezső és a feljelentésében megjelölt társai 1919 augusztus havában lakásában súlyosan bántalmazták. Megállapítást nyert, hogy lakásából és üzletéből több dolog hiányzik, de sem a tettesek, sem az, hogy miket vittek el, kideríthető nem volt. Felföldi Kálmán gyanúsított a zsarolásra vonatkozólag eddig kihallgatható nem volt.

A nyomozati iratokat 111584/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán további szabályszerű eljárás végett a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

21./ Veress István feljelentésében azt adta elő, hogy ő évek óta „Az Újság” című lapot járatta, de azt Balogh Ferenc minden nap elkobozta, és őt ezért mint hazafiatlan elemet az ÉME-ből Balogh Ferenc kizárta. 1920. április 1-én délelőtt Füvessy hadnagy és

polgárőrrel a községházára hívatta, s midőn oda gyanútlanul elment, Füvessy és az ott levő Kass János zászlós fejbeverték. 1920. április 16-án két fegyveres polgárőr bekísérte Paál Gyula és Horváth István tanítókat Balogh Ferenc utasítására azért, mert őt /: sértettet :/ rágalmazó tartalmú jegyzőkönyvet nem akartak elárulni. Ugyanekkor Balogh Ferenc kijelentette, hogy még akkor éjjel Héjjas Iván kijön Izsákra, és vele együtt a tanítókat kiviszi Bugacra. Ő ennek következtében Pestre menekült, s néhány hónapig itt tartózkodott. Ez ügyben a kecskeméti járásbíróság előtt is bünvádi eljárás volt folyamatban.

A nyomozás során csupán sértett hallgattatott ki, miért is a nyomozati iratokat 111562/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán további megfelelő eljárás végett a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldöttem.

22./ Warga Imre feljelentésében azt adta elő, hogy 1920 nyarán Izsákról el kellett menekülnie, mert felszólalt a gazdák gyűlésén, a Förster főszolgabíró vezetése alatt működő részvénytársaságnak a szőlősgazdák érdekeire sérelmes erőszakoskodása ellen. Előadta tovább, hogy Révész szolgabíró el akarta rekvirálni a lakását, s mikor ott megjelent, nővérére reákiabált: „Aljas, pizsok zsidóbarát, csendőrökkel vitetem Kunszentmiklóstra és kékre veretem!”

Ugyanezen ügyszámhoz van csatolva Rózsa Manó feljelentése is, mely szerint 1920. október táján Deutsch Mór győri kereskedőnek Förster főszolgabíró megtiltotta, hogy a vásárolt borait elszállíttathassa, összes igazolványait elkobozta, 60.000 ezer korona készpénzt pedig elvette azon a címen, hogy láncos.

1920. év őszén Bogdány Jenő borbizományos lement Kun-szentmiklósról bevásárlás céljából, onnan azonban eredmény nélkül visszatért, mert Förster főszolgabíró a piacon azt mondta a gazdálkodóknak, hogy ne adják el a zsidóknak a borokat, ha pedig már eladták, tagadják meg az átadást.

A nyomozás során a Warga Imre panaszában foglaltak a legnagyobb részben bizonyítást nyertek.

Rózsa Manó feljelentésében foglaltakra nézve a nyomozás eddig foganatosítva nincs.

A nyomozati iratokat 111567/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán további szabályszerű illetékes eljárás végett a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldöttem.

FÜLÖPSZÁLLÁSI ÉS PUSZTASZENTIMREI ESETEK:

23./ Egy névtelen feljelentés szerint Vannay hadnagy 1920. április 3-án Fülöpszálláson megjelent, s a templomba menő zsidókat feltartóztatta, igazoltatta. Egy zsidót a községházára vitetett, ott megverte, pénztárcáját elvette, csak amikor megtudta, hogy a benne levő pénz egy parasztgazdácé, adta azt vissza. Ugyanő április 7-én megalakította az ÉME fülöpszállási osztályát, s kihirdette, hogy akinek zsidóval van baja, az csak forduljon hozzá. Mikor egy gazdának egy zsidó ellen volt panasa, azzal az indoklással, hogy a keresztény mind tisztességes, a zsidó pedig mind gazember, a zsidót irtózatosan felkélte.

A nyomozás során a feljelentésben foglaltak nagy részben bizonyítást nyertek, és megállapították, hogy Grósz Miklós volt az, akit Vannay hadnagy inzultált, és akitől a pénztárcát elvette.

A nyomozati iratokat a 111570/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

24./ Perlmutter József és neje feljelentése szerint Vannay hadnagy Perlmuttert a községházára hívatta, ott volt Balogh Ferenc és Tóti Imre fülöpszállási lakos is. Balogh és Vannay ütlegettek. Elmenekült tőlük a csendőrségre, Balogh és Vannay utánamentek, és követelték az őrstől, hogy tartóztassa le, de az őrs ezt megtagadta.

1920. év május 6-án Balogh Ferenc 6 fegyveres katonával bement a vendéglőjükbe, s az ott talált Kupfler Szidóniát és Panni leányát, valamint őt is szidalmazták, tetteleg bántalmazták, és megparancsolták nekik, hogy azonnal hagyják el a községet, mert különben felakasztják őket.

1921. június 29-én Horky János, Szegvári Péter, Kállai Gábor, Kállai Gyula és Néveri csendőrtiszthelyettes megjelentek este 9 óra után a vendéglőjükben, Perlmuttert kerestél, az egész lakást felkutatták, hogy elvihessék, de a férje nem volt otthon.

A tényállás minden irányban még felderítve nincs, s ezért a nyomozati iratokat további eljárás céljából 111570/1921. k. ü. szám alatt a Kecskeméti Ügyészséghez visszaküldtem.

25./ Kosztovszki Dezső feljelentésében azt adta elő, hogy 1920. április 5-én este az ottan plébános, Lengyel József átízent hozzá, hogy meneküljön, mert az éjjel ki fogják végezni. Minthogy ez az üzenet Erdei Gábor ottani lakosnak is szólt, ketten elmenekültek. Családja otthon maradt. Éjjel 12 órakor megjelent a lakásán Szőts István tiszthelyettes két katonatiszttel, s házkutatást tartottak, de miután őt nem találták meg, kényszerítették nejét, hogy a községházára velük menjen, s ott súlyosan tetteleg bántalmazták.

E feljelentés tárgyában a tényállás még minden irányban nincs felderítve, s ezért a nyomozati iratokat a 111570/1921. k. ü. számú határozatom kapcsán a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez visszaküldtem.

III. EGYÉB ÜGYEK

1./ Friedrich István nemzetgyűlési képviselő panaszolta, hogy özv. Duxler Lajosné előtte azt panaszolta, hogy férjét, Duxler Lajos szentgotthárdi lakost, valamint Koblencz Ignác, Spiegler Leó és Eisenstein Arnold szentgotthárdi lakosokat 1920. évi január hó 26-án este egy alhadnagy és altiszt elhurcolták, s előbb Szombathelyre, onnan a Budapest felé induló vonattal tovább vitték. Nevezetteknek azóta nyoma veszett.

A M. Kir. Csendőrség Felügyelőjének Ügyésze Ü. 173/21. szám alatt megkeresésemre megküldötte az idevonatkozó eredménytelen nyomozás iratait, és ennek alapján megkerestem a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztályát a nyomozás folytatása végett.

Mínthogy a cselekményt az időközben megjelent november 3-ika magas kormányzói kegyelmi elhatározás alá látszott esni, s minthogy a sértettek elhurcolásában gyanús polgári egyének ellen a nyomatékos gyanúok a nyomozás során fel nem merült, az ügyben szereplő Horváth Endre alhadnagy és Jakula Béla főhadnagy ellen folytatandó eljárás céljából 1922. évi február hó 9-én megküldöttem az összes iratokat Dr. Schmitz Rezső M. Kir. Csendőrfelügyelő Ügyészének.

2./ Somló Manó dunaföldvári lakos azt panaszolta, hogy fiát, Somló György 21 éves önkéntes szakaszvezetőt 1920. évi március hó 28-án vagy 30-án katonai egyének Dunaföldváron meggyilkolták.

A M. Kir. székesfehérvári Vegyes Dandárparancsnok Ügyésze Ü. 846/21. szám alatt ez ügyben a nyomozást megszüntette, s illetve Cseresznyés József azon cselekményét, hogy Somló Györgyöt letartóztatta és 30 botbüntetésre ítélte, kegyelmi elhatározás alá esőnek s kegyelemben részesítendőnek jelentette ki.

Nem merült fel adat, hogy ez ügyben polgári egyén ellen nyomatékos gyanú merülne fel, mégis, a Szekszárdi Kir. Ügyészség elnöke utasított, hogy a sértett panasza folytán gyanúba vett polgári egyének ellen nyomatékos gyanúok hiányában vagy megszüntető határozatot hozzon, vagy vegye az ügyet kegyelmi eljárás alá.

3./ Kalmár Vilmosné szegedi lakos azt panaszolta, hogy férjét, Kalmár Vilmost 1920. évi június hó 5-én este Pusztamérgesen valószínűleg Francia Kiss Mihály és ismeretlen társai elhurcolták, és utóbb Szankon meggyilkolták.

A csendőrfelügyelőség ügyésztől ez ügyben Ü. 120/20., Ü. 194/21., Ü. 5741/20. szám alatt megszerzett iratokból megállapítottam, hogy ez ügyben a nyomozás eredménytelenül végződött.

Újból elrendeltem a nyomozás, és azt a M. Kir. Belügy-minisztérium nyomozó osztálya teljesítette is.

A nyomozás igen csekély eredménnyel járt, s arra nem merült fel adat, hogy a cselekményben Francia Kiss Mihály és Zana László szerepelnek.

Az iratokat az eljárás folytatása, illetve a kegyelmi eljárás megindítása végett a Budapesti Kir. Ügyészség megküldötte a Szegedi Kir. Ügyészségnek.

4./ Manheim Sándor, Singer Géza és Kondor Dezső azt panaszolták, hogy Kerekegyházán 1920. évi június hó 2-án őket éjnek idején 8 tagból álló, felfegyverzett társaság megtámadta, elverte, minek következtében menekülni voltak kénytelenek.

Gombos Adolf kerekegyházai lakos panaszolta, hogy 1921. évi augusztus hó 17. és 18. közi éjjel Kerekegyházán ismeretlen tettesek több zsidó lakásába betörték, s ablakaikat beverték.

Özv. Kanitzer Arnoldné kerekegyházai lakos azt panaszolta, hogy őt 1920. évi május hó 19-én Kerekegyházán ismeretlen tettesen életveszélyesen megfenyegették, majd 1920. május hó 23-án állítólag Balogh Ferenc és társai minden ingóságát ellopták.

Ez ügyekben a nyomozást a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján teljesítettem, majd a befejezett nyomozás iratait részben az eljárás folytatása, részben a kegyelmi eljárás folyamatba tétele végett a Kecskeméti M. Kir. Ügyészséghez leküldöttem.

5./ A Szolnoki Kir. Ügyészség 14548/1920. k. ü. számú iratai szerint állítólag a volt Prónay-zászlóaljhoz tartozó katonák, többek között Molnár Endre főhadnagy, Molnár Ferenc hadnagy és mások Szolnokon 1920. évi április hó 26-án több polgárt összeszedtek, elvitték Abonyba, a gróf Vigyázó kastélyba, ott elverték és megkínózták őket.

A szenvedett verések folytán Abonyban meghaltak, és nyilván elásattak Háy Géza és Király Béla. Utóbb odahaza állítólag szintén az elszenvedett verések folytán elhaltak Vanderstein Henrik és Pintér László szolnoki lakosok.

Ugyanezen iratok szerint Szolnokról a fogházból 1920. évi április hó 28-án Abonyba hurcoltatott, és ott kivégeztetett 18 állítólag kommunista egyén.

Ez ügyben beszereztem a M. Kir. Budapesti Katonai Körletparancsnok Ügyésztől az Ü. 2715/20., illetve Ü. 246/21. szám alatti iratokat, s a nyomozást a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya által folyamatba tettem.

Az időközben megjelent magas kormányzói elhatározás folytán a cselekmények kegyelem alá esvén az iratokat a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztályától visszakértem.

Hogy a katonai hatóság előtt Háy Géza, Király Béla és társai meggyilkolása ügyében az eljárás minő eredménnyel végződött, tudomásom nincs. Ez ügyben a csendőrfelügyelőség ügyészéhez intézett megkeresésem válasz nélkül maradt.

Az Ü. 246/21. számú katonai iratok szerint a szolnoki fogházból elhurcolt egyének Abonyban a gróf Vigyázó-féle kastély pincéjében fellázkodtak és felkoncoltattak. Ezen fegyverhasználati ügyben a m. kir. budapesti katonai körletparancsnok mint illetékes parancsnok a feljelentés félretételét rendelte el, mert a fegyverhasználat jogos volt.

A Szolnoki Kir. Ügyészség által felterjesztett iratokat, valamint a M. Kir. Budapesti Katonai Körletparancsnok Ügyészének Ü. 4001/21. szám alatt megküldött iratait, amelyek Háy Gézáné panaszára vonatkozna, és a Szolnokról 1920. évi április hó 20-án és az azt követő napokon elhurcolt egyének elhurcolására vonatkoznak, minthogy a cselekmény az 1921. évi november hó 3-án kiadott magas kormányzói kegyelmi elhatározás alá látszanak esni, visszaküldöttem a Szolnoki Kir. Ügyészségnek.

6./ Részint a Kecskeméti Kir. Ügyézség által felterjesztett iratokból, részint a csendőrfelügyelőség ügyésze által megküldött iratokból megállapítottam, hogy állítólag Francia Kiss Mihály és társai 1919. évi augusztus hó végén vagy szeptember hó elején Kecskemét-Lakitelki tanyáról elcipelték Szijj Józsefet és Kaufmann Albertet. Kaufmann Albert eltűnt.

Ez ügyben a csendőrfelügyelőség ügyésznél Ü. 112/21. szám alatt eljárás folyik. Megkeresésem dacára eddig nem kaptam értesítést arról, hogy ez ügyben polgári egyének szerepelnek-e?

7./ 1919. év szeptember hó 12-én Schmiedt Rezső hadnagy és társai elhurcolták lakásukról Ürögi Lajos és H. Szabó János orgoványi lakosokat és megölték.

Az iratok a csendőrfelügyelőség ügyésznél vannak. A cselekmény kegyelem alá látszik esni. Hogy polgári egyének gyanúsíthatók-e ez ügyben, ez ideig megkeresésemre felvilágosítást nem kaptam.

8./ 1919. évi szeptember hó 23-án délután Schmiedt Rezső hadnagy és társai orgoványi lakásukról elcipelték és megölték Hagyma András és Csákó Mihály orgoványi lakosokat.

Ez ügyben az iratok a csendőrfelügyelőség ügyésznél vannak. A cselekmény kegyelem alá látszik esni. Hogy polgári egyének gyanúsíthatók-e, megkeresésemre ez ideig választ nem kaptam.

9./ 1919. évi október hó 1-re virradóra állítólag Francia Kiss Mihály és társai elcipelték Kecskemétről Dózsa Emánuel rendőrt és öt társát kommunizmus gyanúja miatt és megölték.

Az iratok a csendőrfelügyelőség ügyésznél vannak. A cselekmény kegyelmi elhatározás alá látszik esni. Megkeresésemre, hogy polgári egyének gyanúsíthatók-e, választ ez idáig nem kaptam.

10./ Kecskemétről 1919. évi november hó 16-án elcipelték dr. Fritz Rezső ügyvédet és társait, összesen 14 kecskeméti lakost. Ezek közül 11 egyén nyomtalanul eltűnt. A tettesek állítólag Francia Kiss Mihály és társai. Az adatok szerint a tettesek, mikor az áldozatokat felakasztották, róluk ruhájukat leszedték, és egymás között felosztották.

Az idevonatkozó iratok a csendőrfelügyelőség ügyésznél Ö. 4465/19 szám alatt vannak. Nincs tisztázva, hogy a tettesek a cselekmények indítóoka mi volt. Megkeresésemre, hogy polgári egyének vannak-e gyanúsítva, választ nem kaptam.

11./ Kecskeméten 1919. évi november hó 19-én este állítólag Szabó és Székely nevű századosok a kir. törvényszéki fogházból 33 kommunista foglyot cipeltek el és végeztek ki. November 21-én 3 kommunista foglyot vittek ki a fogházból, és ezt megelőzőleg november 19-én a rendőrségi fogdából vitték el Sutus Sándor állítólag kommunista egyént, majd december 1-jén Nemes József kecskeméti lakost hurcolták el ismeretlen katonai egyének.

Ez ügyben Ü. 4465/19. szám alatt állítólag a budapesti körletparancsnok ügyésznél eljárás folyamatban. A cselekmények kegyelem alá látszanak esni. Megkeresésemre, hogy polgári egyének gyanúsíthatók-e, választ mindez ideig nem kaptam.

Megjegyzem, hogy a most felsorolt 6-11. alatti ügyekben a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya által nyomozást tetjesítettem, a sértettek egy részét és a gyanúsítottak egy részét

kihallgattattam, azonban a nyomozás eredménnyel nem járt. Egyébként a felsorolt cselekmények legnagyobb része az 1921. évi november hó 3-án kelt magas kormányzói kegyelmi elhatározás alá látszik esni, s így a nyomozás tovább folytatása annál kevésbé indokolt, mert hisz ez ügyekben a katonai hatóságtól az az értesítés érkezik, hogy ez ügyben polgári személyek is szerepelnek gyanúsítottként.

12./ A Kecskeméti Kir. Ügyészségtől felküldött iratok és dr. Dombovár Géza ügyvéd feljelentése szerint Abonyban 1920. évi május 8-án Verhovai Lászlóné házába katonaruhás egyének betörték, 1600 korona készpénzét elvitték, majd Deutsch Ignác házába törtek be és tőle pénzt vittek el, Deutsch Ignác leányán és cselédjén erőszakot követtek el, azután Pick Manóhoz törtek be és vittek el különféle árukat.

Ugyancsak Abonyban május 28-án katonaruhás egyének behatoltak Albert Jakab lakásába, azt elverték, majd Rechtschaffer Sámuel lakásába törtek be, s azt agyonverték, s azután Véli Miksa lakásába hatoltak be, onnan pénzt vittek el, s végül Pintér Gyula udvarára törtek be, de annak kiabálására elmenekültek.

Ez ügyben a nyomozást a Belügyminisztérium nyomozó osztálya által folyamatba tétettem, egyben a csendőrfelügyelőség ügyésztől átkértem az ott Ü. 210/21. szám alatt található nyomozási iratokat. Letartóztattam és átkísértettem az egyik tettest: Cseri József volt katonai egyént. Utóbb megállapítottam, hogy a M. Kir. Budapesti Honvéd Törvényszék mint ítéldbíróság ez ügyekben elítélte Váradi Istvánt, Mózes Lászlót és Cseri Józsefet. A csendőrfelügyelőség ügyésze ez ügyben eljárást folytat Stokin Kiss János ősmester és szökésben lévő Vincze Sándor ellen. Megállapítottam

azt is, hogy nincs komoly adat arra, hogy ez ügyekben polgári személyek és szerepelnének gyanúsítottként.

13./ A Kecskeméti Kir. Ügyészség 1920. évi k. ü. 4755 számú iratai szerint Kiskunfélegyházán 1920. évi május hó 28-án éjjel a Kneffel-féle szállodából állítólag katonai egyének elhurcolták és meggyilkolták Ehrenfeld Ignác budapesti utazót és Grósz Henrik makói illetőségű kereskedőt.

A csendőrfelügyelőség ügyésze Ü. 54/21 szám alatt közölte velem a M. Kir. Budapesti Katonai Törvényszék mint ítéldbíróság ítéletét, amely szerint Paksi Ferenc címzetes őrmester ezen gyilkosság vádja alól bizonyítékok hiányában felmentetett. Ezt az ítéletet a M. Kir. Legfelsőbb Honvéd Törvényszék helybenhagyta.

14./ Dr. Dombováry Géza panaszolta, hogy Dunapatajon 1920. évi október hó 31-én az ébredők a zsidók ellen erőszakoskodásokat követtek el.

Ez ügyben a nyomozás a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján teljesítettem, s az iratokat a Kalocsai Kir. Ügyészséghez küldöttem.

15./ Endrei Dezső budapesti lakos azt panaszolta, hogy Kecskeméten 1921. május hó 14-én a Royal Szálló kávéházában őt zsidónak nézték és megpofozták.

Ez ügyben a nyomozást a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya által teljesítettem, és az iratokat a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez küldöttem le.

16./ A M. Kir. Csendőrség Felügyelőjének Ügyésze megküldötte az Ü. 446/21 és Ü. 176/21 számú iratokat, amelyek arra vonatkoznak, hogy több katonaruhába öltözött egyén 1920. évi június hó 4-én Kiskőrösön Schwarz Lipót lakásába behatolt, őt és nővérét elverték, elvittek egy zsebórát, és elhajtották kocsiját és lovát. Ugyanezen iratok szerint Grancsa Lajos, majd Schwarz Sándor tanyájáról elcipeltek ismeretlen tettesek 1920. évi június hó 6-án élelmiszereket, kocsit, lovat.

Ez ügyben a nyomozást a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya által teljesítettem, és azután az összes iratokat leküldöttem a Kalocsai Kir. Ügyészségnek az eljárás folytatása végett. A tettesek Korb Géza és ismeretlen társai.

17./ A Kecskeméti Kir. Ügyészség irataiból feltehetőleg Förster Lajos kiskunszentmiklósi lakos izgatás büntetével volt gyanúsítható. Ezenkívül Bauer József panaszolta, hogy Kunszentmiklóson 1920. évi április hó 11-én a zsidók ellen erőszakoskodások követtek el.

A nyomozást a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján teljesítettem, azután az iratokat leküldöttem az eljárás folytatása végett a Kecskeméti Kir. Ügyészségnek.

18./ A M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján nyomozást folytattam azon gyilkosság ügyében, amelyet Szabadjakabszálláson 1921. évi június hó 8-án Nádasdi László, Reinholcz Imre és Korom József akként követtek el, hogy Ördög Antalt ütlegették, és Reinholcz Imre pisztolyából rálőtt, mely sérülésébe Ördög Antal belehalt.

Ez ügyben az összes iratokat visszaküldtem a Kecskeméti Kir. Ügyészség elnökéhez, mert a terheltek azzal védekeztek, hogy cselekményüket kommunistaüldözéssel kapcsolatban követték el, és így a Kir. Főügyészség útján eldöntendőnek látszik, hogy ez a cselekmény nem esik-e az 1921. évi november hó 3-án kelt magas kormányzói elhatározás alá. Megjegyzem, hogy az ügyben Nádasdi László ellen, aki katona, a csendőrfelügyelőség ügyésznél is van eljárás.

19./ A Kecskeméti Kir. Ügyészség által hozzám felterjesztett iratok szerint Kecskeméten 1921. évi február hó 9-én és 10-én Lakó Lajos és társai, állítólagos katonák, Brachfeld Vilmos és társai főképp zsidó hitfelekezetű kecskeméti polgárokat, de keresztény polgárokat is tettelegesen bántalmaztak.

Megkerestem a szegedi katonai körletparancsnok ügyészét az Ü. 184/21 számú iratok megküldése okán, és a nyomozást a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján teljesítettem. A nyomozás teljesítése után az összes iratokat leküldöttem a Kecskeméti Kir. Ügyészség elnökének, mert az elkövetett cselekmények az 1921. évi november hó 3-án kelt magas kormányzói elhatározás alá látszanak esni.

20./ A Kecskeméti Kir. Ügyészség jelentései szerint Szekulesz Miksa kunszentmiklósi lakos és Kaszás Ernő jászapáti lakos kárára katonai egyének lopást követtek el.

Megkeresésemre a csendőrfelügyelőség ügyésze Ü. 496/21 szám alatt a vonatkozó összes nyomozati iratokat megküldötte. Minthogy polgári egyének és szerepelnek gyanúsítottként, a

vonatkozó iratokat az eljárás folytatása végett megküldöttem a Kecskeméti Kir. Ügyészség elnökének.

21./ Kiskunfélegyházán 1920. évi június hó 1-jén a kir. Járás-bíróság fogházából elcipelték Mártonfi Ernőt, Héderi Antalt, Iványi Sándort és Némédi Gábort. Nevezetteket megölték.

A M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján ez ügyben a nyomozást teljesítettem. Letartóztatták Bakos Józsefet, akit a csendőrfelügyelőség ügyészehez kísértettem át.

Ez ügyben ez idő szerint polgári személyek nem szerepelnek. Az eljárás a csendőrség felügyelőjének ügyésznél Ü. 294/21 szám alatt folyik Hertelendy Vannay László, Bakos József, Messzi István és társai ellen. A cselekmény kegyelmi elhatározás alá látszik esni.

22./ Kiskunfélegyházán meggyilkolták és kirabolták 1920. évi május hó 30-ára virradóra Barta Miklós kiskunfélegyházai lakos, volt fűtőházi főnököt.

Az annak idején teljesített nyomozás eredménnyel nem járt. Újra megindítottam a nyomozást a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján. Ez a nyomozás sem járt eredménnyel. A tettesek minden valószínűség szerint Hertelendy Vannay László és ismeretlen társai, akik a cselekmény elkövetése idején katonák voltak. Ez okból a nyomozás összes iratait megküldöttem az eljárás folytatása végett dr. Schmitz Rezső csendőrfelügyelőség ügyésze-nek.

23./ Kiskunfélegyházai határban, Gátér pusztán 1920. évi május hó 29-én virradóra a vasúti állomáson megölték László Sándor

állomási előljárót és nejét. Az a gyanú, hogy rablógyilkosság forog fenn.

Az annak idején teljesített nyomozás eredménnyel nem járt. Újra folyamatba tettem, s a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján teljesítettem a nyomozást, ami eredménnyel ismét nem járt. Annyi kétségtelen, hogy a cselekményt katonai egyének követték el. Nagyon valószínű, hogy a tettesek Hertelendy Vannay László és ismeretlen társai, kik ez időben Kiskunfélegyházán egyéb gyilkosságokat is követtek el. Az iratokat áttettem a M. Kir. Csendőrfelügyelő Ügyészhéhez.

24./ A Kecskeméti Kir. Ügyészség jelentése szerint Papp Mihály és Stern Simon szabadszállási lakosok kommunista egyének 1920. évi május hó 13-án kiszabadultak a Kunszentmiklósi Kir. Járásbíróság fogházából, azután ismeretlen tettesek által meggyilkoltattak.

Annak idején a nyomozás eredménnyel nem járt. Az általam újra lefolytatott nyomozás szintén eredménytelen maradt. Annyi látszik megállapíthatónak, hogy a tettesek katonai ruhába öltözött egyének voltak. Az iratokat ez okból átküldtem a csendőrfelügyelőség ügyészhéhez.

25./ A Kecskeméti Kir. Ügyészség jelentése szerint Fülöpjakabszálláson 1920. évi április 8-ra virradóra állítólag katonai egyének megölték Gróf Móric fülöpjakabszállási lakost. Gyanú van arra, hogy rablás is történt.

A csendőrfelügyelőség ügyészhéznél Ü. 180/21 szám alatt ez ügyben Csizmadia Rezső, Lakó Lajos és egyéb katonai egyének ellen eljárás folyik. Közöltem a csendőrfelügyelőség ügyészhézel néhány adatot a nyomozás sikere érdekében. Hogy polgári egyének

gyanúsítottként szerepelnek-e ez ügyben, megkeresésemre ez ideig választ nem kaptam.

26./ Dr. Dombovány Géza panasa szerint László Eleket Kecskemétről 1920. évi február hó 6-án ismeretlen tettesek elcipeltek, és azóta nyoma veszett.

Ez ügyben megkerestem a Belügyminisztérium nyomozó osztályát. Nyomozás nem teljesítettett. Állítólag a katonai hatóságnál eljárás van folyamatban. Nem sikerült megállapítanom. Egyéb-ként a cselekmény kegyelem alá látszik esni.

27./ 1920. évi november hó 7-én éjjel katonaruhás egyének Dunavecscén belőttek Rátkai Lipót házába. Ugyanekkor belőttek Szabó Imre házába, ki meg is sérült.

Az annak idején teljesített nyomozás eredménnyel nem járt. A M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján újból folyamatba tettem, majd az iratokat a kegyelmi eljárás lefolytatása végett a Kalocsai Kir. Ügyészséghez küldtem vissza.

28./ A Kalocsai Kir. Ügyészség jelentése szerint Vértés Antal kömpöcpusztai lakost és fiát 1920. évi június hó 3-án két katona és hét polgári egyén lakásáról elcipelte, s az erdőben elverték.

A nyomozás annak idején eredménnyel nem járt. A M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján a nyomozást újból folyamatba tettem, majd a megjelent magas kormányzói kegyelmi elhatározás folytán az iratokat visszaküldtem a Kalocsai Kir. Ügyészséghez.

29./ Szalkaszentmártonban 1920. évi május hó 29-én virradóra ismeretlen katonai egyének elhurcolták Rotter Eleket és megölték. Rottér Eleknétől és leányától az egyik katona 10.000 korona összeget követelt és vett el.

A folyamatban volt nyomozást a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján folytattattam a helyszínen. Mindössze annyit lehetett megállapítani, hogy a tettesek katonai ruhába öltözött egyének voltak. Az összes iratokat áttettem a M. Kir. Csendőrség Felügyelőjének Ügyészhéhez.

30./ Kiskunhalason 1920. évi május hó 13-án éjjel kirabolták és meggyilkolták Schwarz Sándor kiskunhalasi lakost, és kirabolták Hoffmeiszter Mór kiskunhalasi lakost. Az eljárás a Kalocsai Kir. Ügyészségnél folyamatban volt.

Megkerestem a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztályát Tassy Gergely, Farkas Antal és társai tettesek letartóztatása iránt. Megkeresésem eredménnyel nem járt. Ezek után az iratokat visszaküldtem az eljárás folytatása végett a Kalocsai Kir. Ügyészség elnökének. Megjegyeztem, hogy az iratok szerint Tassy Gergely, aki állítólag katona volt, szökésben van, Farkas Antal, a másik tettes, pedig meghalt.

31./ A Kecskeméti Kir. Ügyészség jelentése szerint ismeretlen tettesek Cegléden 1920. évi április hó 28-án este az utcán agyonlőtték dr. Berger Bokor Imre ceglédi orvost.

Az eredménytelen nyomozást újból folyamatba tettem, minthogy azonban a cselekmény magánbosszúból fakadónak látszott, az iratokat visszaküldtem a kecskeméti kir. ügyészség elnökének.

32./ A Szolnoki Kir. Ügyészségtől beszerzett iratok szerint Molitorisz Gyula és társai 1920. évi május havában Fegyverneken a Schwartz-féle kastélyban mint kommunistagyanús egyének állítólag katonák által elverettek. Ugyanezen iratok szerint 1920. év június havában Fegyverneken a Schwarz-féle kastélyban állítólag katonai személyek által megöletetett Kalmár József törökszentmiklósi lakos, további Rosenfeld Jenő 21 éves törökszentmiklósi lakos és két ismeretlen egyén.

Az eredménytelen nyomozást a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján újból folyamatba tettem, azonban az időközben megjelent kormányzói elhatározás folytán beszüntettem, és az iratokat visszaküldtem a Szolnoki Kir. Ügyészséghez azzal, hogy az iratok egy része a csendőrfelügyelőség ügyészevel lesz közlendő, mert az a gyanú, hogy a cselekményeket katonai egyének követték el.

33./ A Pesti Izraelita Hitközség feljelentése és a kecskeméti kir. ügyészségtől, valamint a ceglédi rendőrkapitányságtól beszerzett iratok szerint 1920. évi június havában, valamint őszén és telén Cegléden zsidóüldözések történtek, egyesek lakásukból kikergettek, üzlethelyiségeikről lemondattattak. Ezen kívül Molnár Sándor és társai 1920. évi június hó 4-én zsidó tanulókat ütlegettek.

A nyomozás folytatását a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztályára bízom, majd a megjelent magas kormányzói elhatározás folytán az összes iratokat visszaküldtem a Kecskeméti Kir. Ügyészség elnökéhez.

34./ Panaszolták előttem, hogy Fonyódon 1919. évi augusztus hó 28-án Tószegi dr. Freund Albert, Gráner Albert és Hamburger Ede ottani lakosok meggyilkoltattak.

Ez ügyben az illetékes hatóságok a bűnvádi eljárást lefolytatták.

35./ Panaszolták, hogy Pápán 1919. évi augusztus hó folyamán a pápai rendőrség fogházából elcipelték Muli Józsefet.

Idevonatkozólag csak annyi volt megállapítható, hogy nevezettet ismeretlen katonák elvitték a fogházból Devecserbe, de útközben társaival együtt szökni akart, mire agyonlőtték.

36./ Panaszolták, hogy Velemi András jászapáti lakost 1919. évi augusztus hó folyamán polgári egyének feljelentése folytán román katonák agyonlőtték.

A folyamatba tett nyomozás eredménnyel nem járt, a cselekmény különben is kegyelem alá esik.

37./ Cservenka Miklós, a szociáldemokrata párt titkára 1920. évi január hó 16-án lakásáról eltűnt.

Az államrendőrség által folytatott nyomozás eredménnyel nem jár. A csendőrfelügyelőség ügyészségétől megkeresésemre ez ügyben választ nem kaptam.

38./ Somogyi Bélát és Bacsó Bélát ismeretlen egyének 1920. évi február hó 17-én megölték.

Ez ügyben a m. kir. budapesti katonai körletparancsnok mint illetékes parancsnok Ü. 1151/20. szám alatt hozott határozatával az előzetes megállapításokat megszüntette, és a feljelentést

félretenni rendelte, mert a további eljárástól bizonyítékok hiánya miatt eredmény nem várható, s mert gyanúsítottakat bűncselekmény nem terheli. A velem közölt iratokból megállapítottam, hogy ez ügyben polgári egyént nyomatékos gyanú nem terhel, különben is, a cselekmény kegyelem alá esik.

39./ A Kecskeméti Kir. Ügyészségtől felterjesztett iratok szerint Szabadszállásról 1919. évi szeptember hó 7-én és 8-án állítólag Felföldi Dezső, Baski László, Francia Kiss Mihály és társai elcipeltek Löwensohn Sándort, Varju Ignácot és S. Kovács Istvánt. Ezeknél pénzek is voltak. Nevezettek eltűntek.

Az annak idején teljesített nyomozás eredménnyel nem járt. Nem kaptam megkeresésemre választ az iránt, hogy a katonai hatóságnál folyik-e az ügyben eljárás. Minthogy a nyomozás adatai arra mutatnak, hogy a tettesek katonák lehettek, a vonatkozó iratokat az eljárás lefolytatása végett áttettem a csendőrfelügyelőség ügyészéhez.

40./ Sutka Péterné szankmóricgáti lakos panaszolta, hogy 1920. évi októberében lakásán megjelent Francia Kiss Mihály és társai, s ott erőszakoskodtak.

A vonatkozó iratokat a csendőrfelügyelő ügyésze által hozzám áttett Ü. 180/21 szám alatti iratokkal együtt visszaküldtem a Kecskeméti Kir. Ügyészségnek, mert a cselekmény kegyelem alá esőnek látszik.

41./ 1920. évi karácsony táján Balogh Ferenc Budapesten pogromot akart rendezni. Ugyanezen évben elverte Kohn Pinkászt, Schwartz Ignácot, dr. Kemény Jenőt, ezen kívül Matern Ferenc és

Balogh Ferenc elverték Hetlinger Istvánt, Gabos Károlyt, és megfenyegették Farkas József tasi jegyzőt.

Az idevonatkozó Ü. 382/21 szám alatti összes nyomozati iratokat az eljárás folytatása, illetve a kegyelmi eljárás lejárata végett megküldöttem a Kecskeméti Kir. Ügyészség elnökének.

42./ Ezen kívül mintegy 10 különböző kisebb jelentőségű és zsidóüldözésekkel kapcsolatos ügyekben teljesítettem a nyomozást a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján, melyeket jelentőségük folytán felsorolni feleslegesnek tartok.

Ez ügyekben a feljelentést és a nyomozás iratait visszaküldöttem az illetékes kir. ügyészségekhez az eljárás folytatása, vagy a kegyelmi eljárás lejárata céljából.

Az említett ügyek között nem soroltam fel azt a három ügyet, amelyet, mint az összes ügyek között a legsúlyosabbnak látszókat, a többi ügyek közül kiválasztottam azzal a szándékkal, hogy a súlyos ügyekben a nyomozást a gyanúsítottak letartóztatása mellett teljesíttem. Ez ügyek ugyanis részint a cselekmények durvasága miatt, részint azért, mert rablás is történt, olyanoknak látszóttak, amelyeknél a tényállás föltétlenül tisztázandó, s mert a gyanúsítottak egy részének kiléte ismeretes volt, letartóztatásuk által a nyomozástól sikert vártam. Ez ügyeket részben a Budapesti Kir. Ügyészség útján, részben a M. Kir. Belügyminisztérium nyomozó osztálya útján a helyszínen is nyomoztattam. Ezek az ügyek: az izsáki kettős rablógyilkosság, a lajosmizsei gyilkosság és a rablás ügye, és a Balogh Ferenc és társai által elkövetett Engel Pál, Lefkovics Andor, Kohn Kertész Gábor, Gettler Jakab, Gettler Sándor, Gettler Erzsébet és Fridek Andor-féle máriaházi és gyár-

majori hétszeres gyilkosság ügye, hol annak komoly gyanúja merült fel, hogy rablás is követtetett el. Ez ügyekben több gyanúsítottat letartóztatásba helyeztem.

Mínthogy azonban ezt a három ügyet a budapesti kir. Főügyész Úr 1922. évi április hó 20-án kelt rendelete folytán 1922. évi április hó 21-én 1921. V. 1/7. f. ü. számú jelentésemmel a budapesti királyi Főügyész Úrhoz felterjesztettem, ez ügyekben további szerepem megszűnt, s így jelen összefoglaló jelentésemnek ezen három ügyre vonatkozó része az ezen ügyek továbbvitelével megbízott dr. Kovács Péter budapesti kir. ügyész jelentését foglalja magában.

IV. AZ IZSÁKI GYILKOSSÁG, A LAJOSMIZSEI ÉS A MÁRLAHÁZI ÉS GYÁRMAJORI GYILKOSSÁG ÜGYE:

1./ AZ IZSÁKI GYILKOSSÁG ÜGYE

1919. november elején Kecskeméten Zbona János, a Héjjas-különítménybe beosztott csendőr törzsőrmesternek tudomására jutott, hogy Pánczél Zoltán, Beck Sándor és Schmiedt Árpád izsáki lakosok másfélmillió koronát ajánlottak fel a kecskeméti román parancsnoknak abból a célból, hogy a megszállást legalább három héttel hosszabbítsák meg. Erre jelentést tett parancsnokának, Héjjas Ivánnak, aki ezen felháborodva azt a parancsot adta neki, hogy ezt a három zsidót el kell tenni lába alól. Ezt a parancsot Zbona és Danics tudomásul vették, és ketten vállalták a parancs keresztvitelét. E parancs folytán Zbona és Danics Cs. Tóth Gyula gyanúsítottal 1919. november 17-én Orgoványra mentek, s ott Juhász Istvánt vették magukhoz, úgyszintén Tóth Imre és Tóth

Ambrussal közölték a tervet, és a részvételre őket is felhívták, akik szintén vállalkoztak a cselekményben részt venni.

Este 9-10 óra közt indultak el Orgoványból Zbona, Danics és Cs. Tóth, és Izsákra megérkezve először Pánczél Zoltán lakásába mentek, ahonnan Pánczél kiharcolták, lakásából nagyobb összegű készpénzt, egy ezüst órát, egy drb. aranyláncot és több ruhaneműt kihordtak.

Innen Schmiedt Árpád szabómester lakásához mentek, ahonnan 10-11 ezer korona készpénzt és kb. 30-40.000 korona értékű férfi- és női ruhakelméket, egy duplafedelű aranyórát, láncot vittek el, és Schmiedtet szintén a kocsira kivitték.

Ezután Beck Sándor lakásából hasonló módon nagyobb összegű pénzt, ruha- és fehérneműket, egy aranyórát és láncot vittek el, és sértettet szintén a szekérre a másik kettőhöz vitték.

Gyanúsítottak a három sértettel Orgoványon keresztül a Tóth Imre tanyájára mentek, ahol ifj. Tóth Imre és Tóth Ambrus gyanúsítottak csatlakoztak hozzájuk, ásót, kapát és kötelet hoztak ki. Ekkor sértetteket egy kis erdőbe vitték, ott gyanúsítottak együttesen őket felakasztották és elásták.

Elvitt értékeken gyanúsítottak állítólag megosztottak.

Házkutatás alkalmával Tóth Imre tanyáján elásva az összes ruha- és fehérneműket megtalálták. Danics Mihálynál 2301 korona készpénzt, egy aranyórát, egy ezüstórát és egy aranyláncot, Juhász Istvánnál 3000-egynéhánszáz koronát találtak.

A lefoglalt bűnjeleket, mégpedig a ruha- és fehérneműket az izsáki csendőrség sértetteknek kiadta, az értékeket pedig az izsáki Népbankban helyezte el. E bűnjeleket azonban a Népbank Danics Mihálynak és Juhász Istvánnak katonai beavatkozás folytán kiadta.

Miután a M. Kir. Honvédelmi Minisztérium döntése szerint gyanúsítottak a cselekmény elkövetésekor tényleges szolgálatban álló katonák, illetve a szegedi vadászzászlóalj állományába tartoztak, így rájuk nézve a katonai-, illetve csendőrbíróság bír hatáskörrel, és illetékességgel az iratok további megfelelő eljárás végett a budapesti csendőrség felügyelője ügyészéhez tétetettek át, s az előzetes letartóztatásban levő Zbona János és Juhász István gyanúsítottak e rendelkezés folytán oda átkísértettek.

2./ MÁRIAHÁZI ÉS GYÁRMAJORI GYILKOSSÁG ÜGYE:

Kecskeméten 1920. év május végén az első számú szegedi vadász-zászlóaljban tényleges szolgálatot teljesítő Schmiedt Rudolf hadnagy egyik, eddig még ki nem derített parancsnokától azt a szóbeli parancsot kapta, hogy miután jelentés érkezett arról, miszerint a Solt környéki tanyákon lakó zsidó birtokosok és bérlők állítólag kommunista agitációt fejtenek ki, és munkásaikat felfegyverzik, megfelelő számú emberrel vonuljon ki a tanyákra, és amennyiben a jelentésben foglaltak valóknak bizonyulnak, a bűnösöket tartóztassa le, sőt, szükség esetén végeztesse is ki. E parancs folytán Schmiedt Rudolf 8-10 zászlóaljban szolgáló katonát magához vett, akik közt volt Korb Géza kecskeméti, Cserna István tizedes szabadszállási lakos, továbbá Balogh Lajos, Pulai Mihály és Ferenci nevű, ismeretlen tartózkodású katonák, és ezen kívül még 4-5 név szerint ki nem derített katonák. Schmiedt e csapattal Izsákra ment, s ott e parancsot közölte Balogh Ferenc gyanúsítottal, az ÉME izsáki osztályvezetőjével, s egyben felhívta, hogy több emberével csatlakozzék a parancs kivitelére. Balogh az izsáki ÉME tagjai közül odarendelte Kállai Gábor, Kállai Gyula, Mózes

István, Damásdi Pál, Damásdi Elek, Hörcsög Pál, Halász László, K. Szabó Áron izsáki lakosokat, akik, mint az izsáki karhatalom tagjai, fegyverrel el voltak látva.

E csapat 1920. június 1-én délután érkezett a gróf Nemes-féle majorba. Innen este 7-8 óra közt a Gyármajorba mentek, ahol Engel Pál, Lefkovics Andor és Kohn Kertész Gábor sértetteket letartóztatva este 10 óra tájban a gróf Nemes-féle major felé vitték, s ott egy erdő szélén Korb Géza, Balogh Lajos és Cserna András gyanúsítottak mindhármat kardvágásokkal megölték, majd több gyanúsított is odaérkezve a hullákat a helyszínen eltemették. A Gyármajorból néhány pár lovat és négy szekeret elrekviráltak. Ezek közül kettőt visszaküldtem másnap.

1920. június 2-án reggel valamennyien átmentek Schmiedt József tanyájára, ahonnan egy járőr küldetvén ki, a Gettler-tanyáról Gettler Jakabot és fiát, Sándort elhozta, ugyanakkor a sértett lakásából mintegy 2 q dohányt, 20-25 kg cukrot, nagy mennyiségű ruha- és fehérneműt, 2 drb. arany pecsétgyűrűt, 1 drb. 100 koronás, 1 drb. 20 koronás, 1 drb. 10 koronás aranyat, 35 drb. ezüst koronás, 20-25 darab Mária Terézia korabeli ezüstpénzt, 20-30 drb. konvertált sorjegyet és 50.000 korona értékű jelzálogkönyvet, összesen 300-400 ezer korona értékben a járőr tagjai jogtalan eltulajdonítási célzattal elvettek. E cselekmény elkövetői pontosan kideríthetők nem voltak, csak annyi volt megállapítható, hogy e járőr tagjai kecskeméti katonák voltak, s hogy e járőrben Pulai Mihály, Balogh Lajos, Cserna István és még több katona vett részt. A két Gettlert a Schmiedt-tanyának bognárműhelyébe zárták.

A Schmiedt-tanyáról délután 4 óra tájában indultak el hazafelé, magukkal vivén a két Gettlert is. Útközben a Gettler-tanyáról még kihozták Gettler Erzsébetet is. Estefelé a Katona

József tanyájánál állapodtak meg, s egy innen kiküldött járőr idehozta a munkásokat dolgoztató Fridek Andor intézőt Fekete-halom-pusztáról.

E négy sértettet aztán a Schmiedt és Balogh parancsára a személy szerint meg nem állapítható gyanúsítottak a Katona József tanyájától a Bor Lukács tanyájához vezető úton megfojtották, és hulláikat a Bor Lukács tanyájának közelében elásták.

Megelőzőleg ugyanis Bor Lukács gyanúsított is csatlakozott a cselekmény véghezvitelére, és e négy sértett meggyilkolásában ő is részt vett.

A Gyármajorból elrekvirált szekeret és két pár lovat a kecskeméti katonák vittek magukkal, s ez még mai napig sem került vissza, s az sem volt kipuhatolható, hogy két szekérrel mi lett.

Miután gyanúsítottakkal szemben a lázadás büntette megállapítható nem volt, és egyes gyanúsítottal szemben az 1921. évi november 3-án kelt magas kormányzói kegyelmi elhatározás alkalmazhatósága látszik fennforogni, az iratokat megfelelő eljárás, illetve a kegyelmi eljárás folyamatba tétele, továbbá a katonai hatáskör alá tartozó gyanúsítottakra nézve az iratoknak a csendőrség felügyelője ügyészéhez leendő áttétele végett a Kalocsai Kir. Ügyészséghez tétettek át.

3. LAJOSMIZSEI GYILKOSSÁG ÜGYE:

Kecskeméten a proletárdiktatúra bukása után a közbiztonsági szolgálatot az ún. Héjjas-féle karhatalmi különítmény teljesítette, amelynek Pataki Nándor, Francia Kiss Mihály, Jenei József, Sutus Mihály és Zana László gyanúsítottak is tagjai voltak. A románok kivonulása után, 1919. évi november közepe táján Pataki Nándor

mint a Kecskemét város VI. kerületének karhatalmi parancsnoka eddig kin nem derített feljebbvalójától azt a parancsot kapta, hogy a Kecskemétről Lajosmizse felé induló vonatot vizsgálja át, és az azon található kommunistákat tartóztassa le, esetleg végeztesse ki. Pataki e parancs folytán 1919. november 20 vagy 21-én éjjel 2 órakor Francia Kiss Mihállyal és két ismeretlen csendőrrel együtt kiment a vasúti állomásra, és a vonatra felszállva az utasokat igazoltatták, s ez alkalommal Neubauer Izidor kecskeméti gyufagyár-igazgatót, Nemes Sámuel tanárt, Wertheimer Jenő tanulót, és egy Fleitscher vagy Felischmann nevű rokkant katonát, mint kommunistagyanús egyéneket a lajosmizsei állomásfőnök hivatalos helyiségébe vitték, onnan azonban Fleischer nevű rokkant katonát szabadon engedték. Innen bementek a községházára, és rá következő reggel Lajosmizséről Fodor Zsigmond kereskedőt Pataki és Francia Kiss lakásáról elhurcolták, és a másik három sértetthez a községházára vitték.

E négy sértettet Monori Kiss József tanyájára vitték, akiket Francia Kiss Mihály és Pataki Nándor parancsára Monori Kiss József, Sutus Mihály, Jenei József és Zana László gyanúsítottak este 10 óra után kivégezte.

Sértetteket Pataki Nándor és Francia Kiss Mihály gyanúsítottak motozták meg, és a náluk levő ingóságokat Pataki Nándor vette magához, amiket a Rád Árpád tanú vallomásával valószínűsített előadása szerint Pataki a városparancsnokságnak szolgáltatotta be.

Arra nézve, hogy sértetteknél minő ingóságok és értékek voltak, pontos bizonyíték beszerezhető nem volt, s így nem nyert megcáfolást Patakinak az az előadása, hogy sértettektől mindössze

4-500 korona készpénzt, ként bankjegytárcát és egy ezüstórát vett el.

Miután gyanúsítottakkal szemben a lázadás megállapítható nem volt, és az eljárás adatai szerint gyanúsítottak cselekménye az 1921. évi november 3-án kelt magas kormányzói kegyelmi elhatározás alá látszik esni, ennél fogva az összes nyomozati iratok további illetékes eljárás, illetve a kegyelem tárgyában teendő előterjesztés céljából a Kecskeméti Kir. Ügyészséghez tétettek át.

Budapest, 1922. június 20. napján

Váry Albert
kir. koronaügyészhelyettes

[olvashatatlan aláírás]
kir. ügyész.

Az irat jelzete: HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Eredeti, géppel írt, aláírt.

5.

**Drozdy Győző felszólalása Héjjas Iván
és különítménye büntetteiről**

Részlet a nemzetgyűlés 226. üléséből¹⁴¹

1924. január 22.

Drozdy Győző: T. Nemzetgyűlés! Igazat adok igenis előttem szólott képviselőtársamnak abban, hogy ebben a Házban valóban nagyon sok beszéd hangzik el, talán sokkal több, mint kellene. Nem osztozom azonban abban a véleményében, hogy az ellenzéki oldalon történik a hiba, amikor ilyen sokat beszélnek. A felelősséget azért a sok beszédért, ami ebben a parlamentben elhangzik, a kormányra hárítom. A kormány az ezekben a beszédekben felhangzott okos, komoly és megbecsülendő kritikákat nem figyeli meg, azokat a komoly országépítő tanácsokat, amelyeket itt hallunk, nem mérlegeli és az ország javára nem értékesíti. Megállapíthatjuk, hogy ebben a nemzetgyűlésben, pl. az utolsó indemnítási vita tárgyalása alkalmával, annyi sok szép, nemes indítvány és javaslat hangzott el, hogyha a kormány figyelemre méltatná ezt és nem legtöbbször csak üres bársonyszékek merednének az ellenzék felé, akkor ennek a sok beszédnek nem sok alja lenne, hanem végre megindulhatna az ország újraépítése.

¹⁴¹ Nemzetgyűlési Napló, 1922/XIX. kötet, 297–302. A felszólalást Drozdy Győző emlékiratának legutóbbi kiadása is közölte: DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007, 408–416.

Mai felszólalásom tárgyát igen szűk keretbe vonom. Úgy látom, hogy teljesen kimerítették az ellenzéki szónokok azokat a témákat, amelyek itt az ország-újjaépítéséhez fontosak volnának. Én tehát azzal foglalkozom, ami a munkának és a fejlesztésnek alapfeltétele, a rend és konszolidáció kérdésével.

Minden termelésnek alapja az, hogy ebben az országban meglegyen a béke, a jogrend és teljes legyen a konszolidáció. Örömmel tekintek vissza az elmúlt egy-két hétben arra a pillanatra, amidőn Magyarország miniszterelnöke felállott ebben a képviselőházban és férfiasan kijelentette, hogy véget fog szakítani Magyarországon az úgynevezett turbulenciának és végre mindent el fog követni a kormányzat, hogy megszüntesse itt azokat a viszonyokat, amelyek még mindig bizonytalanná teszik a vagyoni- és életbiztonságot. Azért szeretnék segítségére lenni a kormányzatnak ezen a téren, hogy a konszolidációt teljesen kiépítsük és teljesen megteremtsük.

Mielőtt a legfontosabb esetekre mutatnék rá, egy kis kitérő, egy kis bevezetésként említem csak fel, hogy lehetetlen addig megteremtenünk itt a konszolidációt, amíg a csendőrségi és rendőrségi, közegek nem emelkednek a maguk hivatásának magaslatára, s amíg olyan dolgokat látunk napról-napra, amelyek méltán elkeseríthetik ennek az országnak népét. A szociáldemokrata szónokok számtalan olyan esetet soroltak itt elő, amikor csendőrök és rendőrségi közegek ártatlan embereket jogtalanul, brutálisan bántalmaztak és vertek. Íme, most jelentés érkezik hozzám Szekszárdról, hogy ott három rokkant összejejt azért, hogy a földreformban való részvételüket megbeszélhessék egymással, s ekkor megjelent közöttük a rendőrség egyik közege, magával hurcolta és a városházán, illetőleg a rendőrségen agyba-főbe verte őket, úgyhogy két hétig munka

nélkül voltak. (*Felkiáltások jobb felől: Ez tévedés! Lehetetlenség!*) Ez a dolog annyira nem tévedés, hogy a bizonyítékokkal mindenkor szolgálunk és amennyiben nem igazak, én leszek az első ember, aki bocsánatot fogok kérni ezért attól a brutális és embertelen Kiss Ernő nevű fogalmazótól, aki a kommünben a direktórium előadója volt, most pedig ezeket a verekedéseket és vérengzéseket végzi. Szekszárdon kikapnak az emberek azért, mert a *Népszavát*, vagy az *Esti Kurirt* olvassák. Van egy Horváth nevű detektív, aki a trafikban áll és nézi, hogy ki viszi onnan a Népszavát, vagy az *Esti Kurirt*, és aki ki meri vinni, annak másnap a rendőrséggel gyűlik meg a baja. Ezek a szegény, megvert rokkantak ügyvédet fogadtak maguknak, minthogy minden napra jelentkezésre rendelték be őket és az ügyvéd is megjelenik érdekükben a rendőrségen. Másnap, amikor a rokkantak jelentkezni mentek, agyba-főbe verték őket, mert keresztény létükre zsidó ügyvédet mertek a maguk védelmére a rendőrségre küldeni. (*Zaj bal felől.*)

De itt van egy másik eset, amely szintén a csendőrség brutalitásáról tanúskodik. Nem szívesen foglalkozom ezzel a témával, mert volt már alkalmam a nemzetgyűlésen, ebben a ciklusban felolvasni egy csendőri parancsot, amely arra oktatja ki a csendőrlegénységet, hogy miként kell úgy verni, hogy meg ne lássék, ki ne tudódjék és bár kértem a belügyminiszter urat, hogy a rendelet kiadói ellen indítsa meg az eljárást, s bár eredeti okmányokkal rendelkeztem az ügyre vonatkozólag, úgyhogy azt letagadni nem lehetett, azóta hallani sem lehetett erről a dologról, a csendőrpapancsnoknak pedig a haja szála sem görbült meg, nem igen érdemes tehát ezekkel a dolgokkal foglalkozni, mégis annak bizonyítására, hogy mindezt nem mi költjük: szívesen rendelkezésre bocsátom az alábbi levelet, mely a következőképpen szól (*ohrassa*):

»Nagyra becsült Szerkesztő Úr! Nem vagyok képes leírni azt a váratlan, de kimondhatatlan örömet, mely szívemet eltöltötte, mikor az önök újságja megérkezett hozzám, mert szívemből pártolom és szeretem. Velem igen sok jót tesz, ha olvashatom. Mert el kell hinni, hogy tanít, oktat, gyámja a szegényeknek és jó remény csillaga. Pedig nekem egy holtig tartó csúfos emléket hagyott, mégis pártolom. Akkor, mikor a felsőbb hatalom betiltotta a május 13 vagy 14-es újságot, este lámpagyújtáskor jött hozzánk két csendőr. Én már akkor ágyban voltam, az uram az istállóba végezte a dolgát a jószág körül. Hogy mit beszéltek kint az urammal, azt nem tudom, mert egy régi hűlés okozta nagy szót hallok. Az uram pedig, mint ilyen iskolázatlan, nem olvas újságot. Odajön közel hozzám olyan kérdéssel, hogy milyen újság jár nekem. Én ráfelelem, hát nem tudod. Mert a csendőr urak azért jöttek, hogy be akarják szüntetni. Én mondtam, hogy mit bánom én, semmi közöm hozzá. Akkor az uram lép közel a ládához, mert látta, hogy gyűjtöttem az újságot avégett, hogy a fiam rendelte meg, de nem olvasta, mert katonai szolgálatba léptették, azért szedtem össze, hogy bármikor jön haza, hogy mindet átolvashassa. De amit az uramnak mondtak, hogy mutassa fel, az a *Népszava* volt. Én, mikor látom, hogy az összes újságot veszi elő az uram, akkor leszálllok az ágyról és kérdem, hogy mit akarsz. Hisz ott van az asztalon. De nem mondhattam, de nem szólhattam csak annyit, hogy mit akarsz, akkor az egyik csendőr nekem ugrik a szuronnyal, hogy átdöf, a másik ordít oroszlánmódra, hogy mi maga, kommunista. Akkor mind a két kezem összeláncolta és mondta, mars a község-házhoz. Az uram csak annyit tudott szólani, csak hagynak talán rávenni egy szoknyát, mert úgy akartak egy ingben, de mégis meg-

engedték, hogy az uram kötött rám egy szoknyát és az összes újságot mind fel kellett vinni a községházhoz.

Átnézték mind, de akit akartam mondani, hogy az asztalon van, azért hazaküldték az uramat, nekem pedig ott kellett ülni összekötve. csak akkor engedtek el, mikor átnézték, amit kértek. Mikor kísértek az utón, ész nélkül visítottam, rám jött a szívbaj, összerogytam, még akkor is rugdostak és puskatussal döftek. Mikor sírásom közt mondtam, van-e Istenük vagy lelkük, hogy egy szerencsétlen siket, szívbajos ötvenkét éves vénasszonnyal így bánjanak egy újságért, akkor amilyet bírt, úgy ordított, ha siket, ne olvasson újságot. Még a tiszalöki szolgabíróhoz is be kellett menni urastól, de egy szót sem kérdett, csak az is ordított, mint a táltos, és mindkettőnket lezárással fenyegetett, hogy olyan újságot minek járatok. És mégis megörült a lelkem, most ismét megrendelem.« Szándékosan elhallgattam az újság nevét is, nehogy reklámszínézete legyen a dolognak.

Kováts-Nagy Sándor: Mindenki tudja!

Drozdy Győző: Csak az eset bizonyosságául olvastam fel ezt a levelet, de egy másik esetre vonatkozólag is kezeim közt van egy levél, melyben szavahihető, komoly emberek állítják, hogy a csendőrségi és rendőrségi brutalitások nemhogy szűnnének, de napról-napra nőnek.

Mándy Samu:¹⁴² Tessék feljelenteni!

Drozdy Győző: Ez a konszolidáció egy része. Addig pedig ebben az országban nem lehet rend, nem lehet. Munka, amíg ezeket a kelevényeket ki nem irtjuk. Szent meggyőződésesem szerint konszo-

¹⁴² Mándy Samu (1860–1942) földbirtokos, egységes párti nemzetgyűlési képviselő.

lidáció ebben az országban nem lesz addig, amíg mindenekelőtt a kecskeméti kelevényt teljesen, véglegesen és örökre ki nem pusztítjuk ennek az országnak a testéből. A kecskeméti kelevény! nem lehet elkendőzni, nem lehet betakarni, mert az rövidebb vagy hosszabb idő múlva, de mindenesetre ki fog fakadni, mert azt nem törvényesen, nem rendesen tüntették el és nem rendszeresen gyógyítják. Tudja meg végre ez az ország, hogy a konszolidációellenesek ligájának főfészeke nemcsak 1919-ben, de még ma is Kecskeméten van, ott tanyázik azon a környéken és ebben az országban egyáltalában nem lehet addig rend, amíg véglegesen le nem számoltunk azokkal a tömeggyilkosokkal és haramiákkal, akik Kecskemétről fenyegetik ennek az országnak a rendjét és közbiztonságát. Nekem módomban van a nemzetgyűlés és a kormány elé tární az összes erre vonatkozó adatokat, hogy amennyiben a kormánynak nem volt eddig módjában megtudnia, hogy tulajdonképpen kik azok, akik veszélyeztetik az ország békéjét, most megtudhassa. A csongrádi bombamerénylet után kiadott a kormány egy statáriális rendeletet, melyben becsületbeli kötelességévé teszi a rendőrfőkapitány a székesfőváros polgárainak, hogy akik fegyvereknek, bombáknak rejtegetéséről tudnak, azt jelentsék be és becsületbeli kötelességévé teszi minden polgárnak, hogy a kormánnyal együttműködjék a konszolidáció érdekében. Nos, nekem módomban van az egész alföldi brigád szervezetét a kormány elé terjeszteni, (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*) módomban van megnevezni mindazokat az egyéneket, kik mind a mai napig sem állítottak a bíróság elé, elkövetett szörnyűséges tetteik miatt, és módomban van megnevezni azokat, akik ma is az alföldi brigád szervezetéhez tartoznak és kisebb-nagyobb mennyiségű fegyvert rejtegetnek.

Horváth Zoltán: Ezt még nem tudja a belügyminiszter úr!

Drozdy Győző: Hogy az alföldi brigád mai működését, mai szereplését megértsük, és hogy lássuk azt a szörnyűséges veszedelmet, amelyet az jelent, kénytelen vagyok visszatérni arra a borzalmas nagy, 1919 őszén történt kecskeméti bűnügyre, melynek kiderítése a mai napig sem történt meg.

Kecskeméten, a katolikus egyház bérházában a második emeleten, a színházra néző oldalon lakik Szabó Antal m. kir. állampénztári tanácsos. Itt van neki kétszobás lakása, melyet már régen »bagolyvárnak« hívnak az érdekeltek. Ez a Szabó Antal 55-60 év körüli férfi, akit józanon nagyon ritkán látnak Kecskeméten. (*Derűtlenség a szélsőbaloldalon.*) Már a román megszállás alatt is az ő lakásába, az úgynevezett bagolyvárba jártak össze titkos konventikumokra az ébredők tagjai, különösen pedig azok vezetői. Ott, abban a lakásban azután sör, bor, pálinka és dorbézolások mellett, duhajkodások közben született meg az a gondolatuk, hogy bosszút kell állni a zsidóságon. Még a románok bent léte alkalmával összeállítottak, illetőleg csináltak egy feketelistát, s e feketelista tagjaira kimondották a bagolyvárban, hogy őket a románok segítségével össze fogják fogdosni, így is történt. Akiket a listára felvettek, azokat a románok segítségével összefogdosták és a törvényszék börtönébe zárták. Egy különítményt szerveztek annak végrehajtására, hogy velük végezzen. Ez a különítmény az úgynevezett Héjjas-különítmény, amely 1919. november 15-én, azon a napon akcióba lépett. Héjjas Iván kiadta a rendeletet, hogy november 15-éről 16-ára virradó éjszakán senkinek sem szabad lakását elhagynia, és akit az ÉME jelvénye nélkül meglátnak Kecskemét utcáin, azt az ő járőrei bátran lelőhetik.

Pikler Emil: Hallatlan! (*Mozgás a baloldalon.*)

Drozdy Győző: A románok kivonulásával csakugyan a Héjjas-különítmény vette át a rendfenntartás munkáját, és azzal kezdte, hogy már délelőtt lerészegítette, leitatatta csapatait; így készültek az esti munkára. A bagolyvár ez este volt a leghangosabb. Megjelentek ott azok, akik kieszték a nagy orgoványi és a kecskeméti gyilkosságokat, melyeknek sorozata azután egy hónapon keresztül állandó volt Kecskeméten.

Ezek a tanácskozásokon megjelentek, tehát mint értelmi szerzők indokoltan gyanúsíthatók – és legalább is annyit megkövetelhetünk, hogy a bíróság elé álljanak és kihallgassák őket arra vonatkozólag, hogy csakugyan részesek-e az értelmi szerzés bűnében? – a következők (*olvassa*): »Szabó Antal állampénztári főtanácsos, kinek lakásán, a katolikus bérházban, az úgynevezett bagolyvárban Jöttek össze; dr. Kéry János, törvényszéki bíró, Budapest, I., Győri út 2/C – szintén lejárt a gyűlésekre, Kecskemétre; dr. Zana Ferenc ügyvéd, Kecskemét, volt ÉME-elnök; dr. Magyar József ügyvéd; dr. Jeney Pál, az ÉME helyettes elnöke; dr. Kiss Endre ügyvéd, a Kecskeméti Közlöny szerkesztője; dr. Kiss József, volt árvaszéki ülnök; Révész István, pápai prelátus; Kuminergruber Emil, kegyesrendi tanár; Héjjas Aurél – Iván bátyja; Héjjas András – Iván öccse; Héjjas Tibor – Iván öccse; Höhhinger Miklós, gimnáziumi tanár; Kiss Ferenc, ny. táblabíró, volt kormánybiztos, főispán-helyettes a román idő alatt; Rád Árpád, közgazdasági egyetemi hallgató, volt tanító, tartalékos hadnagy; Nagy Bertalan, tartalékos hadnagy, az Ergonnál; Schmiedt Rezső, hadnagy, Budapest, I. vadászszázalóalj; Schmiedt Nándor degradált¹⁴³ őrmester, jelenleg Temesváron van; Berta István; Balog

¹⁴³ degradált = lefokozott.

Jenő, tartalékos hadnagy, Budapest; Balog Ferenc, tartalékos hadapród jelölt őrmester; Szűcs Rezső, tartalékos hadnagy, Amerikában van; dr. Farkas Béla, gyógyszerész; Sárközy Béla, kiskazda; Barna Tibor, állami rendőrfelügyelő; Demcsák József, fogalmazó; Dávid Nándor, százados; Kerekes Dezső, városi intéző; dr. Damó Zoltán; dr. Szabó Győző; dr. Dömötör István; Dragollovics Gyula és Muraközi Ferenc: Majtényi polgármester is ott volt néha, és természetesen Héjjas Iván és Francia Kiss Mihály is. (*Zaj.*)

Tehát Héjjas mint városparancsnok kiadta a rendeletet, hogy akit az ÉME jelvénye nélkül meglátnak az utcán, azt haladéktalanul lőjék le és kiadta a másik rendeletet is, hogy abban a csendben, amikor a városban senki megmukkanni sem mer, amikor az utcákon senki sem jár, akkor végezzék el azt a munkát, amelyet a feketelista tagjaira vonatkozólag előzetesen kiterveztek. (*Zaj.*)

Este tíz órakor, a kiosztott szerep szerint, csakugyan meg is kezdték a Szent Bertalan éjszakát. A városháztéren gyűltek össze, s innen részint kocsikon, részint gyalog vonultak el a törvényszék palotája elé, amelyet ellenállás nélkül nyomban megszálltak, és amelynek zárkáiból kivezették a feketelistának már előre oda bevitt tagjait.

Pakots József: A kecskeméti B-lista!

Drozdy Győző: Ezeket azután, kocsira rakták, szájukat betömték, szalmakötegekkel is átkötötték, hogy a tömés ki ne essék.

Horváth Zoltán: Rémes!

Rothenstein Mór: Keresztény és nemzeti munka!

Meskó Zoltán:¹⁴⁴ Ennek semmi köze a kereszténységhez!

Drozdy Győző: ...s kivitték őket a város szélére, ahol részint megfojtották, részint felakasztották, részint pedig különféle szerszámokkal addig verték agyba-főbe őket, amíg el nem pusztultak.

Pikler Emil: Mi volt ehhez képest Szamueli!¹⁴⁵

(Zaj és felkiáltások jobb felől: Ilyet már mégsem lehet mondani! Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)

Saly Endre: Egyformák! *(Elnök csenget.)*

Drozdy Győző: Az elpusztítottak névsora a következő *(olvassa)*: »Neumann Imre, dr. Stern Zsigmond, Czigány János, Lajos László, Vincze Lajos, Simon István, Kosa László. Szahovics György, Hajma József, Vércse Gábor, Bende József, Egyeki Mózes. P. Kovács István, Horváth Döme, Kurucz József, dr. Buday Dezső, Gubinyi Mihály, Turell László, Lugosy István, Polónyi Gyula, Kaufer Arthur, Pataki István, Lazarov Károly, Farkas Sándor, Szegedi Lajos, Takács György, dr. Halmos Lajos, Hrobál János, Bakonyi Antal, Faragó Pál, Villám István és Szűcs Lajosné.«

Saly Endre: Egyet kifelejtettél!

Drozdy Győző: Van még több is, ez csak az első ráta. A 33 ember közül 18-at kivittek a város határában levő úgynevezett Szikra-

¹⁴⁴ Meskó Zoltán (1883–1959) katonatiszt, kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok Egyesülete vezetőségi tagja, később az első nyilas-kereszties párt, a Magyar Nemzeti Szocialista Földműves- és Munkás Párt alapítója.

¹⁴⁵ Szamuely Tibor (1890–1919) újságíró, kommunista politikus, a Tanácsköztársaság hadügyi és közoktatásügyi népbiztosa, a vörösteror idején a hírhedt terroralakulat, a Lenin-fiúk megszervezője és parancsnoka, nevéhez számos politikai gyilkosság fűződik. A Tanácsköztársaság bukása után Ausztriába próbált szökni, de mikor a határon osztrák rendőrök megállították, a nála lévő pisztollyal öngyilkosságot követett el.

erdőbe, a Dömötör Márton-féle tanyától 200 lépésnyire a Tisza felé és ott temették el. Amennyiben a hatóság nem találná meg sírjukat, szívesen rendelkezésre bocsátom Kecskemét környékének térképét, amelyen pontosan meg vannak jelölve azok a sírok, amelyekbe ezeket az áldozatokat eltemették. Megadom azoknak nevét is, akik ezen sírokban nyugsznak.

A felsoroltak közül 18-an a Szikra nevű erdőben vannak eltemetve, 15-en pedig az Orgoványtól két kilométernyire fekvő Bugac nevű község erdejének szélén. Ez utóbbiakat exhumálták, és szintén az orgoványi erdőben temették el. (*Zaj bal felől.*)

Drozd Győző: Ugyancsak a törvényszék fogházából vitték el ez alkalommal a katonai lókérdőházba, amely Kecskeméttől szintén nincs nagyon messze: Berényi Pált, Berkes Sándort és Reismann Bélát; ezeket itt egy üres legénységig szobába zárták, s még két nap múlva is látták őket meztelenül, mígnem harmadnapon az épület padlásán felakasztották őket; mivel azonban nem haltak meg, félálétan, ahogy voltak, levágták a szerencsétleneket, kocsira rakták és kivitték a Máriakápolna nevű tanyára, ahol az út menti fákra újból felakasztották és addig kínozták őket, amíg meg nem haltak. Ezek ott a helyszínén fekszenek, az úttest mellett, alig félméteres sírokba, gödrökbe vannak eltemetve. Ugyancsak elvitték Satu Sándort és Hartenstein Ignácot is, ezeket azonban nem a törvényszéki, hanem a rendőrségi fogdából, s ezek a nyíri erdőben vannak eltemetve. Az előttem levő térképen meg van jelölve az a hely is, ahol sírjukat megásták. 1919 november 15-ike és 16-ika közötti éjjel saját lakásukból elhurcolták a következőket: Énekes Lászlót, Deutsch Imrét, dr. Fritz Rudolfot, Hegedűs Sándort, Csillag Bélát, Hajós Emmát és Faragó Bélát; mivel azonban az elhurcoltak részegek voltak és az egyik szekér kereke eltörött, erről a kocsiról,

amíg a kereket cserélték, Hajós Emmának és Faragó Bélának sikerült megmenekülnie, akik közül Hajós Emma jelenleg Kecskeméten lakik a Nagytakarék épületében és nagyon szívesen elmondja bárkinek az esetet. Ezeket az áldozatokat Jeney József ménteleki gazda tanyájára vitték – szintén meg van jelölve az áldozatok sírja –, a részeg társaság azután halálra kínozta őket, és a répaverembe ásta el.

Horváth Zoltán: Ez nem érdekli a belügyminiszter urat!

Drozdy Győző: Ugyancsak a lakásukból vitték el a következőket: Elek végrehajtónak a fiát, Szabó Mihályt, Achinszky Károlyt, Kovács Józsefet, Joós Ernőt, Váczi Jánost és Fekete Adolfot. Ezeket Zala József és Kiss József tanyájára vitték. Emlékezetes az az eset is, hogy amidőn 1919. november 22-én éjjel a lajosmizsei vonatról leszállították Fodor Ernőt, Wertheimer Jenőt, Neumann Izidort és Neubauer Izidort. Ezeket Kiss Sándor tanyájára vitték és ott végeztek velük. Ez azonban kellő időben kitudódott, feljelentést adtak be a hatósághoz, az ügyészség a nyomozást csakugyan meg is indította, kiküldtek rendőröket az előzetes nyomozás megejtésére, azonban a kiküldött rendőrök közül négyen ugyancsak ott maradtak, ott vesztek és többet vissza nem jöttek. A négy rendőr Schwerteczky, Dura és még másik kettő, akikről azóta sem derítették fel, hogy hol tűntek el. Annyira elfajult ott a vérszomj és annyira vadállatias gyönyörűséggel végezték ezeket a dolgokat, hogy például Francia Kiss Mihály egy alkalommal részeg jó kedvében csupán kedvtelésből lelőtt az utcán egy Lusztig László nevű fiút.

Pikler Emil: Francia Kiss Mihály tette, a nagy nemzeti hős? Az eljegyzése országos ünnep volt!

Drozdy Győző: A legtöbb esetről felvettek ott jegyzőkönyvet, de a katonai parancsnokság ezt a jegyzőkönyvet átkérte az ügyészségtől, azután nyoma veszett a jegyzőkönyvnek. Amidőn az amnesztia-rendelet megjelent, mesterségesen összetákolta ugyan egy pro forma végzést, csak azért, hogy az illetékeseknek az amnesztiát házhoz szállíthassák, ellenben egyáltalában meg sem kísérelték a bűntény adatait felderíteni, mert ha csak egy lépést tettek volna is, úgy amint a közöttük szereplő egyének az én kezemre juttatták az adatokat, azonképp a hatóság is bármikor megkaphatta volna ezeket az adatokat. Érdekes, hogy az agnoszkálást is azokkal az orvosokkal végeztették, akik valószínűleg maguk is az értelmi szerzők társaságában voltak, még pedig dr. Damó Zoltánnal és dr. Szabó Győzővel. Ha azt nézzük, hogy ennek a nagyszabású bűncselekményeknek kik voltak a végrehajtói, hogy a törvény kezére jutottak-e, hogy legalább amnesztiát kapott-e valamennyi, azt látjuk, hogy nem állottak sem bíróság előtt, sem amnesztiát nem kapott legnagyobb részük, mert a végrehajtó névsora, akik ezeket a gyilkosságokat elkövették és nem feleltek érte a következők: Héjjas Aurél, Héjjas András, Héjjas Tibor, Muraközi Ferenc, Héjjas sógora, kispazda, Szikra-pusztára szállította kocsival az áldozatokat, Héjjas Iván, aki az orgoványi gyilkosságnál szintén személyesen jelen volt.

Pikler Emil: Sohasem gyilkolt ő!

Gr. Hoyos Miksa:¹⁴⁶ Muszáj annak igaznak lenni!

Rassay Károly: Az emberek meghaltak, az igaz!

Drozdy Győző: Ezek azoknak nevei, akik eltűntek. Ha valakit meggyilkoltak és az illetőnek elrabolták pénzét, óráját, őt magát

¹⁴⁶ Gróf Hoyos Miksa (1874–1956) agrárpolitikus, földbirtokos, a felsőház tagja.

pedig eltemették, bizonyos, hogy gyilkosok is vannak. Már pedig a társaságból jelentkezik valaki, aki ezeknek a gyilkosoknak nevét megmondja. Én a kormányszatnak és az összes hatóságoknak rendelkezésére állok és minden szavamat, amit itt állítok, bizonyítani óhajtom.

Rassay Károly: Felesleges, mert már amnesztiában részesültek!

Pikler Emil: Gróf úr, kár védeni a gyilkosokat!

Gr. Hoyos Miksa: Nem védem, sohasem védem!

Drozdy Győző: A többi végrehajtók nevei a következők: Jenői József gazdálkodó, ménlekei pusztá; Pataky Nándor tartalékos főhadnagy, mérnök, jelenleg Budapesten vendéglős; Danics Mihály, bezárva Budapesten; Danics József kocsis, Kecskeméten; Ferenczi József kupec, Ferenczi László kupec; Kricseh József, volt városi írnok, kiscgazda kocsival; Zubornyák Mátyás, Héjjas Iván volt tisztiszolgája, (Britannia); Zombori Mátyás kiscgazda, kocsival; Paksi László kiscgazda, kocsival; Kulay Mihály városi írnok; Sikari Kovács Elek kocsival; Felföldi Elek kocsival, Felföldi Dezső kocsival, Felföldi Gyula kocsival, Felföldi Sándor kocsival, akik négyen részt vettek nemcsak az orgoványi elhurcolásokban, hanem az Ördög János gazda meggyilkolásában, kirabolásában, valamint Elek és Dezső a Gróf Móríc kirablásában és megölésében is; G. Lepény Mihály tart. honvéd őrmester, Raád Árpád hadnagy, Schmidt Rezső hadnagy; Schmidt Nándor; Nagy Bertalan hadnagy, Nagy Lajos hadnagy; Illy László hadnagy; Balogh Ferenc hadnagy; Balogh Jenő; Grassay József rendőrfogalmazó; ifj. Csabay János gazdálkodó; Nyúl Balázs hentes; Nyúl István gazdálkodó, sertés-kereskedő; Blank Artúr nyomdász; Túri László orvosnövendék; Tőkés Elemér tart. hadnagy, biztosítási tisztviselő; Szende Vargha Sándor tart. hadapródjelölt, őrmester, gazda és kertész; Paski

László orgoványi gazdálkodó; Korb Géza tart. hadapródkelölt őrmester, pénzügyi tisztviselő; Füvessi Imre tart. hadapródkelölt őrmester, pénzügyi tisztviselő, volt vörös hadnagy; Horváth József gazdálkodó Bugacon; Horváth Pál gazdálkodó Bugacon; Szabó Sándor gazdálkodó Kiskunfélegyházán; Szemerédi Dániel tart. főhadnagy, Szánk; Szemerédi Illés gazdálkodó, Szánk; Rácz Dezső gazdálkodó, Szánk; Tápai Sándor Jászszentlászlón; Tápai József, Tápai Miklós Jászszentlászlón; Korom József volt csendőr, Kiskunfélegyháza; Dragollovieh Gyula, Dragollovieh József, dr. Magyar József ügyvéd, dr. Zana Ferenc ügyvéd és dr. Zana József, ez utóbbi három kocsikkal; Vadnai Rudolf; Csabai János; Csabai Gergely; Füzessy főkapitány két fia; Francia Kiss Sándor és Francia Kiss Mihály.

Rassay Károly: Márványtáblát, emléktáblát nekik!

Pikler Emil: Itt a kupolacsarnokban kapnak márvány-táblát!

Drozdy Győző: Miután én ezt a dolgot nem kabarécsinálás szándékával és nem azért hoztam a nemzetgyűlés elé, hogy hecceket csináljunk, nem is akarok ezzel az eseménnyel tovább foglalkozni, még csak elítélő megjegyzést sem fűzök hozzá, mert hiszen az egész nemzetnek és az egész világ kultúremlékiségének megvetése tapad ezeknek az embereknek neveihez, akikről a bíróság be fogja bizonyítani, hogy csakugyan elkövették ezeket a bűncselekményeiket.

Lendvai István:¹⁴⁷ Mi van a szabad szerelemmel?

Drozdy Győző: Képviselő úr, önnek a szabad szerelemről nincs joga beszélni, mert majd megnézzük, hogy a szabad szerelemnek ki

¹⁴⁷ Lendvai István (1888–1945) író, költő, újságíró, radikális jobboldali politikus, a fajvédő párt nemzetgyűlési képviselője.

az apostola: az-e, aki egy tisztességes asszonynak a férje és a gyermekét saját nevére íratja, vagy pedig olyan valaki, aki e téren nem teszi meg a maga keresztényi kötelességeit, ön és a szabad szerelem ikertestvérek. Önnek ilyen szemrehányást tenni nincs joga.

Gaal Gaston:¹⁴⁸ Bár még nekem is volna szabad szerelmem! (*Derültség.*)

Drozdy Győző: Az alföldi Héjjás-brigádnak és az egész alföldi brigádszervezetnek ez a társaság volt az alapja, a fundamentuma, ebből épült ki. itt van a vezérkar, amint azt a következő adatokból meg tudjuk állapítani: azt olvasom az újságokban és a hivatalos jelentésben is, hogy Héjjas Iván végre jó útra tért, a rendőrségi kihallgatásnál könnyezett és úgy, mint a kommunisták tömeggyilkosa, Cserni József, a rendőrség spiclijévé szegődött és a rendőrség kezére játszotta azokat az alakokat, akikkel a kommünben a bűntényeket elkövette, ugyanúgy szerepel most Héjjas Iván, csak-hogy Csernit elérte a maga megérdemelt sorsa, Héjjas Iván azonban ma is barátja olyan nagy uraknak, akik az ország fórumán a legelsőként jelentkeznek. Héjjas Iván szereplése azonban szorosan összefügg ezekkel a gyilkosságokkal, és bár megígérte a rendőrségnek, hogy leleplezi az Alföldi Brigádöt és a kormány kezére játssza az elrejtett bombákat, fegyvereket és hadianyagot, a mai napig sem olvastam, hogy két héttel ezelőtt tett ígéretének eleget tett volna és csakugyan beszolgáltatta volna azt a hadianyagot és bombamennyiséget, amelyet szervezetével az Alföldi Brigádnál rejteget. Én komolyan veszem az igen tisztelt miniszterelnök úr kijelentését, hogy a konszolidációt minden eszközzel meg

¹⁴⁸ Gaál Gaszton (1868–1932) nagybirtokos, politikus, előbb az Országos Kisgazdapárt elnöke, majd az Egységes Párt nemzetgyűlési képviselője és alelnöke.

akarja teremteni, komolyan veszem a belügyminiszter urnak is ezt a szándékát és azért annak megvalósításában segítségükre sietek. Felolvasom az Alföldi Brigád szervezetét. A központja itt van Budapesten. Kecskeméti szervezetét úgy hívják, hogy Héjjas-brigád. Ennek katonai parancsnoka Hübl Milán ezredes (Kecskemét), soron kívül lépett elő. Helyettes parancsnoka Szávits alezredes (Kecskemét), szintén soron kívül lépett elő. Század-parancsnokok: Makay Zsiga kapitány (Budapest), Thurzó Béla főhadnagy (Budapest), Szakács István tartalékos főhadnagy (Kecskemét), Szemerédi Dániel tartalékos főhadnagy (Szánk). Beosztottak: fegyveres löszertiszt Dávid Nándor százados, pirotechnikus tiszt, nála vannak az összes fegyveres bombaelrejtésekről szóló adatok; élelmezési tiszt Orbán Nándor polgári leányiskolái igazgató (Kecskemét); pionír tisztjük Muraközi Jenő tart. főhadnagy (Kecskemét, Szikra); orvosok: dr. Szabó Győző, dr. Müller Frigyes, dr. Damó Zoltán.

Rassay Károly: Ezeknek a haláleset beálltát kell igazolni!

Drozdy Győző: Századvezetők, mint a tisztek helyettesei: Horváth József gazdálkodó (Bugac), Szabó Sándor gazdálkodó (Félegyháza), Rácz Dezső gazdálkodó (Szánk), Horváth Pál gazdálkodó (Bugac). A Héjjas-zászlóalj első százada gyülekezik a bugaci Horváth-féle csőszháznál, a második század gyülekezési helye Kiskunfélegyháza a dohánybeváltó előtt, a harmadik század gyülekezőhelye a járszentlászlói temető mellett van, a negyedik századé pedig a szanki községháza mellett. A Héjjasok és Francia Kiss Mihály ennek a zászlóaljnak vezérkarában foglalnak helyet. A lőszer- és fegyvermennyiségnek egy része a következő helyeken van elrejtve, és figyelmébe ajánlom a kormánynak, hogy haladéktalanul intézkedjék, hogy még ott találja őket, amikor megjelennek kutatni.

(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap már nem lesznek ott!) Ferenc József-laktanya (Kecskemét), Horthy-laktanya (Kecskemét), Nagy Ferenc és társai fatelepe (Kecskemét), Felföldi Sándor tanyája (Orgovány), Felföldi Gyula tanyája (Orgovány), Felföldi háza (Orgovány), Rácz Dezső tanyája (Szánk), Rácz András (Szánk), Szemerédi testvérek tanyája (Szánk), Szkari Kovács Elek tanyája (Matkó). Azon kívül Polyák János szőlőjében, Polyák Péter szőlőjében, Zombori Imre tanyáján, Szabó Sándor tanyáján Kiskunfélegyházán, és különösen ezt az utóbbit ajánlom figyelembe. A Kecskeméten lakók a lókórháznál, a Huszár-laktanya mellett gyülekeznek. A felesketett tagok száma nem annyi, mint amennyit hivatalosan megállapítottak, szóval 182–250, hanem a felesketettek létszáma a 2000 főnyit is meghaladja, még pedig úgy, hogy egyetlen egy parancsra Kecskemét piacán ennyi ember állott volna fegyverbe.

Nem akarom ezt a dolgot tovább firtatni, a kormányon a sor, hogy teljesítse kötelességét. Csak azt jelentem még ki, hogy amíg ebben az országban nincs konszolidáció, és a bűnösök, gyilkosok szabadon járnak, amíg olyan rendszer van ebben az országban, amely ezt eltűri... *(Zaj bal felől.)*

Rakovszky István: A capite rendet kell teremteni.

Drozdy Győző: ...addig én a kormány iránt bizalommal nem viseltethetem, és ezért az indemnitást nem fogadom el. *(Helyeslés bal felől)*

6.

**Részlet a Magyar Királyi Belügyminisztérium
radikális jobboldali titkos szervezetek felfedése
tárgyában készült bizalmas jelentéséből Héjjas Iván
Alföldi Brigád nevű, 1926-ban állítólag még mindig
működő paramilitáris szervezetéről
Budapest, 1926.**

[...]

Alföldi Brigád

Tulajdonképpen feloszlott. Ezt azonban fenntartással kell fogadni, mert sok jel vall arra, hogy a Brigád, habár fegyvereit tényleg átadta, vagy legalább nagyjából beszolgáltatva, tagjaiban még él és létezik. Megszervezése közvetlenül a bolsevizmus letörése után elsőrendű fontosságú hatalmi érdek volt. Ma tulajdonképpen ellenzéke az ÉME-nek, mert a IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály kivételével, amely az Alföldi Brigádhoz szit, valamennyi ÉME-szerv ellenlábas a Alföldi Brigádnak.¹⁴⁹

Vezetője: Héjjas Iván

Gödöllőn: dr. Endre László

¹⁴⁹ A belügyminisztériumi iratból egyértelműen kiderül, hogy a Héjjas Iván vezette egykori paramilitáris alakulat, az Alföldi Brigád titkos társaságként formális feloszlása után is tovább működött, noha tevékenysége minden bizonnyal jóval mérsékeltabb mederben folyt, mint a radikális jobboldali paramilitáris alakulatok „fénykora” (1919–1923) idején.

Majsán: dr. Endre Zsigmond képviselő

Csongrádon: Piroska János főhadnagy, Gutpintér János

Gyomán: Brassó Greising József

Baján: Kollár Miklós

Gyulaházán: Pethő Károly

Szolnokon: Krisz Károly, Nagy Imre, Zeley Ferenc, Vigh Illés

Battonyán: Novotny István

Valamikor tagjai voltak még: Pálóczy Horváth István, Endre Iván, Alszeghy Béla, Fogel Zoltán, dr. Huszka Ernő, Erdélyi Lóránt, Görgey György és vitéz Vannay László. Az itt felsoroltak valamennyien előkelő társadalmi pozíciót töltöttek be. A Brigád összesen nem számít több tagot kétezernél. Héjjas Iván a számot 30.000-re teszi. Ez túlzás.

[...]

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. Eredeti, gépelt, aláírás nélkül.

7.

**Vitéz dr. Héjjas Iván tanúvallomási jegyzőkönyve
a Budapesti Királyi Törvényszék vizsgálóbírája előtt
a bűnpártolás vétsége miatt korábban elítélt
Kiss Gábor Jenő ügyében
Budapest, 1940. március 21.**

Tanúkihallgatási jegyzőkönyv

Készült a bűnpártolás vétségével terhelt Kiss Gábor Jenő
újrafelvételi ügyében indított bűnügyben a BUDAPESTI KIR.
TÖRVÉNYSZÉK VIZSGÁLÓBÍRÁJA előtt
1940 évi március hó 21 napján.

Jelen voltak:

Nagy Pál

kir. tvszéki tanácselnök, vizsgálóbíró

Bárdfalvi Istvánné

jegyzőkönyvvezető.

A megjelent tanú a Bp. 210. §-ában foglaltakra figyelmeztetés után
a hozzá intézett kérdésekre a következőkben válaszol:

Neve: vitéz Dr. Héjjas Iván

Kora: 48 éves

Szüllőhelye: Kecskemét

Lakóhelye: Budapest, Jégverem u. 6.

Családi állapota: nő

Vallása: ref.

Foglalkozása: miniszteri osztályfőnök

Viszonya a terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekeltkekhez: érdektelen

Szenvedett-e kárt az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében: -----.

Az ÉME Nemzetvédelmi Osztálya központjának vezetője én voltam, a minisztrációs¹⁵⁰ vezető pedig ifj. dr. Dániel Sándor. Emlékszem arra, hogy 1923 talán augusztus havában jelentette nekem ifj. dr. Dániel, hogy nála jelentette Kiss Gábor Jenő, aki a szentesi nemzetvédelmi osztály parancsnoka volt, hogy nemzetvédelmi célra egy ismeretlentől 5.000.000 koronát kapott, és én tényleg mondtam Dánielnek, hogy ezt az összeget tényleg nemzetvédelmi célra kell felhasználni, és az összeg kezelése a központ által felülvizsgálandó és ellenőrzendő. Dr. Dániel közölte velem azt is, hogy azt az utasítást adta Kiss Gábor Jenőnek, hogy az 5.000.000 koronát a bankba helyezze, és annak felhasználása csak nemzetvédelmi célra történhet, és ez összeg felett a központ rendelkezik, és a felülvizsgálatot is az összeg hová fordítása tekintetében a központ őrzi ellen. Hogy azután miképp történt ennek az összegnek a felhasználása és miképp az ellenőrzése, arról közvetlenül nem tudok, azt azonban tudom, hogy eben az időben nagyobb mennyiségű szöveget vásároltak az alakulat részére, amelyből egy nagyobb mennyiség a kecskeméti központhoz is került.

¹⁵⁰ Héjjas Iván feltehetőleg adminisztratív vezetőre céloz.

Akik a nemzetvédelmi egyesület tagjai lettek, esküt voltak kötelesek tenni, és tényleg e tett esküjéből folyóan nem árulhatta volna el Kiss tett esküjének megszegése nélkül azt, hogy ha bevallja az ellene folyó bűnügy során azt, miszerint az kérdéses összeget nemzetvédelmi célra használta fel. Kiss Gábor Jenőt már régebbi idő óta ismerem, és nevezett az 1920–1924 években a tiszamaros-szögi ÉME-főcsoportnak volt a parancsnoka, és az ÉME részére önzetlenül kiváló szervezési munkákat végzett, és annak idején részt vett embereivel a nyugat-magyarországi felkelésben is. Egész működése alatt ellene sem katonai, sem adminisztrációs, sem pedig gazdasági szempontból kifogás fel nem merült.

Tanú a Bp. 455. §-a értelmében vallomásra újabb figyelemztetése után esküt tett.

A jkv. felolvasás után hh. aláíratott.

Kmf.

Nagy Pál

kir. tvszéki tanácselnök, vizsgálóbíró

Bárdfalviné

jegyzőkönyvvezető

Héjjas Iván

Az irat jelzete: HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Eredeti, géppel írt, aláírt.

A KÖNYVBEN ELŐFORDULÓ FONTOSABB TÖRTÉNELMI SZEMÉLYEK ÉLETRAJZI ADATTÁRA

Bethlen István (1874–1946) gróf, jogász, politikus, diplomata, miniszterelnök, a Horthy-korszak politikájának egyik kulcsfigurája. Már fiatalon Ferenc József egyik magyar bizalmasa volt. 1919 februárjában kezdeményezésére alakult meg az ellenforradalmi Nemzeti Egyesülés Pártja. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, ahol a szegedi kormány képviselőjeként az ellenforradalmi komité egyik vezetője lett. A Simonyi-Semadam-kormány lemondása után létrehozta az egységes kormányzópártot, de az új kormányt nem sikerült megalakítania. A Teleki-kormány bukása után, 1921. április 14-én miniszterelnök lett. Titkos politikai egyezséget kötött a szociáldemokrata párttal, majd miután a Kisgazda Párt felszámolására irányuló több kísérlete sikertelen maradt, híveivel együtt belépett a pártba, amelynek Nagyatádi Szabó István mellett az egyik vezetője lett. E pártból és a hozzá csatlakozott konzervatív pártokból létrehozta a Keresztény Kisgazda Földműves és Polgári Pártot (a korabeli köznyelvben: Egységes Párt), amely magva volt a későbbi kormánypártnak. 1922-ben szűkítette a választójogot, a városok kivételével visszaállította a nyílt szavazás rendszerét. A népszövetségi kölcsön megszerzésével és a súlyos adóemelésekkel elősegítette az ország gazdasági konszolidációját, amit 1929-ig további nagy összegű külföldi kölcsönök felvételével tartott fenn. 1926-ban a személyét is érintő frankhamisítási botrány megingatta pozícióját. 1931-ben

lemondott, de továbbra is jelentős szerepet játszott a magyar politikában, mint a kormányzó bizalmas barátja és tanácsadója. 1935-ben Gömbös Gyula miniszterelnökkel támadt ellentéte miatt kilépett az Egységes Pártból és ellenzékbe vonult. Az 1939-i választások után Horthy a felsőház örökös tagjává nevezte ki. 1943–44-ben egyik vezetője az angolszászok felé közeledő politikai áramlatnak, a sikertelen kiugrási kísérletnek. 1944 őszén a szovjetek letartóztatták, egy ideig házi őrizetben tartották, majd Moszkvába vitték, ahol 1946-ban egy rabkórházban hunyt el.

Drozdy Győző (1885–1970) kisgazdapárti politikus, országgyűlési képviselő. Esztergomban tanítóképzőt, Budapesten gyógy-pedagógiai szaktanfolyamot végzett. Részt vett a Függetlenségi Kisgazda Párt megalakításában (1920. október), ennek listáján a kiskomáromi kerület nemzetgyűlési képviselője lett (1922–26). A nemzetgyűlésben számos alkalommal felszólalt az antiszemitizmus és a radikális jobboldali szervezetek által elkövetett bűncselekmények ellen. 1926-ban kivándorolt az Egyesült Államokba, Chicagóban megszervezte az Amerikai Magyar Revíziós Ligát. 1932-ben tért haza, a Nemzeti Egység Pártja programjával ismét országgyűlési képviselő lett (1935–39). Liberális politikus, az angolszász orientáció híve volt, átlépett az FKgP-be (1939). 1945 után újra bekapcsolódott a politikai életbe. 1945 tavaszán – rövid ideig – a budapesti I. kerületi. Nemzeti Bizottság elnöke volt, 1945. november 4-én az FKgP listáján mandátumot szerzett. 1946. március 12-én a munkáspártok nyomására 19 jobboldali politikus-sal együtt kizárták az FKgP-ből, de mandátumát 1947 nyaráig megtartotta. Egyik alapítója volt a Sulyok Dezső vezette Szabadság Pártnak. 1947 nyarán visszavonult a politikától, 1947-től 1950-ig

Baracskán élt. 1951-től 1953-ig a budapesti vásárcsarnokban, mint betanított segédmunkás, 1953-tól 1954-ig az Autokernél mint könyvelő dolgozott, később különböző alkalmi munkákból tartotta fenn magát. 1965-től politikai munkássága elismerésül kivételes nyugdíj ellátásban részesült. A hatvanas évek végén az MTA Történettudományi Intézetének felkérésére megírta emlékiratait, mely több kiadásban megjelent. Vö. DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

Eckhardt Tibor (1888–1972) politikus, ügyvéd, országgyűlési képviselő. Berlinben, Párizsban s a budapesti tudományegyetemen tanult, 1908-ban államtudományi doktorátust szerzett. Pályáját vármegyei tisztviselőként kezdte, 1918-ban Torda–Aranyos vármegyében főszolgabíró s az önkéntes karhatalom parancsnoka. 1919–20-ban az aradi, majd a szegedi ellenforradalmi kormány miniszterelnökségének sajtóügyeit irányította. 1922-ben a Keresztény Kisgazdapárt listáján ngy.-i képviselő lett. 1923-ban az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik alapítója és elnöke volt, a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt egyik vezetője, 1928-tól a Magyar Revíziós Liga ügyvezető alelnöke. Az 1926. évi választásokon kisebbségben maradt. 1930-tól a Független Kisgazdapárt tagja, Gaál Gaszton halála után a párt elnöke (1932–1940). 1931-től Miskolc, 1933-tól Mezőcsát országgyűlési képviselője. 1934–35-ben Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején, mint Magyarország népszövetségi főmegbízottja eredményesen képviselte a magyar érdekeket a Sándor jugoszláv király meggyilkolása miatt keletkezett feszült helyzetben. 1936-tól titkos tanácsos; országgyűlési képviselő (1935–39; 1939–41). 1940-ben lemondott a FKgP elnökségéről.

1935 után ellenezte a német orientációt, az angolszász irányzat híve volt. A kormányzó és Teleki Pál miniszterelnök megbízásából 1940 nyarán az USA-ba ment, hogy ott kapcsolatokat építsen ki, ahonnan soha nem tért vissza. Előadó lett a georgetowni egyetemen. 1945 után a szovjetellenes és antikommunista emigráció egyik vezéralakja, a Magyar Nemzeti Tanács egyik megszervezője és végrehajtó bizottsági tagja lett.

Francia Kiss Mihály (1887–1957) katona, különítmény-parancsnok, a fehérterror résztvevője. Az I. világháborúban tiszthelyettesként szolgált. A Tanácsköztársaság idején a Kecskemét környéki szentkirályi ellenforradalmi Fehér Gárda egyik szervezője, összekötő saját ellenforradalmi csoportja és a Szegeden szervezkedő Prónay-különítmény között. A Tanácsköztársaság bukása után Héjjas Iván különítményének tagja, a fehérterror egyik hírhedt irányítója. Prónay Pálhoz és Héjjas Ivánhoz hasonlóan nevéhez számos kegyetlen, önkényes politikai gyilkosság fűződik. Tévékenyen részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben is, mint a gerillahadviselés specialistája. A különítményesekre vonatkozó 1921. november 3-i közkegyelem miatt a Horthy-korszak során nem ítélték el semmilyen atrocitásért, melyben részt vett. 1945 után Kovács József álnéven élt Magyarországon, az orgoványi pusztán bujdosott. 1947. május 13-án és 1948. július 28-án távollétében háborús és egyéb bűncselekmények miatt halálra ítélték. 1956-ban, a forradalom kitörése után saját nevén jelentkezett a rendőrségen, perének újrafelvételét kérte. 1957. március 8-án előzetes letartóztatásba helyezték egy razziát követően, amikor elfogták. Előbb 1957. június 13-án, majd 1957. augusztus 9-én emberek törvénytelen megkínzása és kivégzése, valamint más bűntettek elkövetése miatt

egyaránt halálra ítélték. 1957. augusztus 13-án kivégezték Budapesten.

Friedrich István (1883–1958) legitimista politikus, miniszterelnök, mérnök, gépgyáros. A budapesti és charlottenburgi műegyetemen mérnöki oklevelet szerzett, majd a budapesti és a berlini egyetemen jogot hallgatott. 1908-ban gépjavító műhelyt, majd Mátyásföldön vas- és gépgyárat alapított. 1918-ban a Károlyi-kormányban hadügyi államtitkár volt. A Tanácsköztársaság idején, mint az egyik ellenforradalmi csoport vezetőjét letartóztatták, de megszökött. A Fehér Ház nevű ellenforradalmi szervezet tagjaként 1919. aug. 6-án részt vett a Peidl-kormányt eltávolító puccsban. Habsburg József főherceg megbízása alapján rövid ideig 1919. augusztus 7-étől november 25-ig (vitatható legitimitással rendelkező) miniszterelnök, majd 1920. március 15-ig hadügyminiszter. 1920 áprilisában kilépett a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjából és külön pártot alapított, amely 1922-ben egyesült ifjabb Andrássy Gyula csoportjával és felvette a Szövetkezett Keresztény Ellenzék nevet. Az 1920-as évek elején megalapította a Szittyák Tábora elnevezésű szélsőjobboldali szervezetet. Tisza István gyilkosainak perében vád alá helyezték, de a bíróság felmentette. 1921-ben részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben. 1922-ben az újjáalakult, erősen ellenzéki Keresztény Nemzeti Párt (Andrássy–Friedrich párt) budapesti déli listájának vezetőjeként, 1926-ban a Keresztény Gazdasági Párt színeiben, 1928-ban a budapesti déli kerület egyéni képviselőjeként nyert képviselői mandátumot, 1931-ben és 1935-ben a budapesti északi választókerület egyéni képviselője lett. 1938-ban már nem szerzett mandátumot, kikerült a politika élvonalából. 1951-ben mint politikus már elfeledettnek számított, de júliusban

mégis letartóztatták Grósz József koncepció perének kapcsán, majd augusztusban a budapesti Fővárosi Bíróság a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezésének és vezetésének hamis vádjával 15 évi börtönbüntetésre ítélte. A váci börtönben hunyt el 1958-ban.

Gömbös Gyula (1886–1936) katonatiszt, politikus, Magyarország honvédelmi minisztere és miniszterelnöke. Hivatásos katona volt, az I. világháború végéig vezérkari századosi rangot ért el. Politikai pályafutását 1919-ben kezdte, amikor a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) elnökévé választották. Vezetőségi tagja volt az Ébredő Magyarok Egyesületének is. Bécsben részt vett az ellenforradalmi komité szervezésében, a Tanácsköztársaság idején a szegedi ellenforradalmi kormány hadügyi államtitkára, 1919-től Bécsben a szegedi kormány meghatalmazottja. Horthy bizalmas híve, 1920-ban kiskgazdapárti programmal mandátumot szerzett. Nagy szerepe volt az 1921. szeptember-októberében a nyugat-magyarországi felkelés szervezésében és az 1921. októberi királypuccs letörésében. 1922 januárjában csatlakozott az Egységes Párthoz és irányította az 1922-es választási harcot. 1923 nyarán kilépett a kormánypártból és 1924. november 13-án megalakította a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot. 1928-ban megegyeztethetett Bethlen Istvánnal, visszatért az Egységes Pártba és hadügyi államtitkár lett. 1929. október 10-étől honvédelmi miniszter, 1932. október 1-étől miniszterelnök. Meghirdette 95 pontból álló programját, törvényt hozatott a kormányzói jogkör kiterjesztéséről, átszervezte a kormánypártot (Nemzeti Egység Pártja), intézkedéseket léptetett életbe a totális fasizmus kiépítésére, kísérletezett a szakszervezetek felszámolásával, a munkásosztály

fasiszta jellegű szervezetekbe való bevonásával. Folytatta az Olaszországgal és Németországgal való szoros együttműködést, 1933 júniusában a kormányfők közül elsőnek kereste fel Hitlert. 1934-ben szerződést kötött Olaszországgal és Ausztriával, majd Németországgal is, és elkötelezte magát a németek agressziós politikája mellett. 1935 márciusában szembekerült a kormánypárt konzervatívabb Bethlen-csoportjával, de felülkerekedett. Átalakította kormányát, majd kormányzói kézirattal feloszlatta a nemzetgyűlést. Az általa irányított 1935. évi választásokat a minden addiginál erősebb kormányterror jellemezte. A választások után régi szegedi különítményes tisztársait fontos politikai és katonai pozíciókba helyezte. 1936-ban, vesebetegségben hunyt el Münchenben.

Héjjas Iván (1890–1950) földbirtokos, az első világháborúban katonatiszt, az Osztrák–Magyar Légió vadászpilótája, majd a fehérterror idején paramilitáris vezető, különítményparancsnok, akinek nevéhez Prónay Pál századossal együtt számos önbíráskodás és politikai gyilkosság fűződik. Egyik alapítója és vezetője az Ébredő Magyarok Egyesületének; a két világháború közti Magyarország egyik meghatározó katonai múlttal rendelkező szélső-jobboldali politikusa, ugyancsak Prónay Pállal együtt egyik értelmi szerzője és irányítója az 1921-es nyugat-magyarországi felkelésnek is. Az 1920-as években alkut kötött a Bethlen-kormánnyal és konszolidálódott, irreguláris katonai tevékenységét látszólag abbahagyta. 1927–1931 között a kunszentmiklósi választókerület parlamenti képviselője, később különböző magas pozíciókat töltött be a Kereskedelmi- és Közlekedésügyi Minisztériumban. 1944 végén a szovjetek elől Spanyolországba menekült, 1947-ben a népbíráóság

távollétében halálra ítélte. 1950-ben, emigrációban, a spanyolországi Vigóban hunyt el.

Horthy Miklós (1868–1957) katonatiszt, politikus, régens kormányzóként 1920 és 1944 között Magyarország államfője. 1883-ban végezte el a Fiumei Haditengerészeti Akadémiát. 1892 és 1894 között föld körüli úton vett részt a SAIDA nevű korvett fedélzetén. 1909 és 1914 között I. Ferenc József császár egyik szárnysegédje és bizalmasa volt, ekkoriban szerezte első politikusi tapasztalatait. Az első világháborúban a NOVARA gyorscirkáló parancsnokaként szolgált, ekkor aratott katonai győzelmei tették ismertté a nevét, IV. Károly 1918. február 28-án kinevezte az osztrák–magyar hadiflotta parancsnokává. Az első világháború elvesztése után Horthynak kellett végrehajtania az osztrák–magyar hadiflotta leszerelését, illetve a hajók Szerbiának történő átadását. A háború után rövid ideig családja kenderesi birtokán gazdálkodott, majd 1919-ben a Károlyi Gyula gróf vezette szegedi ellenkormány felkérte a hadügyminiszteri tisztség elvállalására, mint a felbomlott monarchia egykori hadseregének legmagasabb rangú magyar nemzetiségű tisztjét, aki sem az őszirózsás forradalomban, sem a tanácsköztársaságban nem vállalt szerepet. Megszervezte az úgynevezett Nemzeti Hadsereget, majd annak fővezéréként részben függetlenítette magát a szegedi ellenforradalmi kormánytól, és az ország egyetlen használható fegyveres ereje felett rendelkezett. Egy ideig kacérkodott a katonai diktatúra bevezetésének gondolatával, de polgári politikusok és az antant képviselőinek nyomására elvetette ennek lehetőségét. Egyes források szerint jelentős felelősség terheli a tanácsköztársaság utáni jobboldali megtorlás-sorozatban, a több száz ember életét követelő fehérterrorban. Az antant is

egyre inkább Horthyval tárgyalt, mint a magyar államhatalom tényleges képviselőjével, így módon pedig egyre esélyesebbnek látszott az államfői pozícióra is. 1919. november 16-án csapatai élén bevonult Budapestre, az országgyűlés pedig 1920. március 1-jén választotta Magyarország kormányzójává, ezáltal a királyt helyettesítő ideiglenes államfő és a fegyveres erők főparancsnoka lett. 1921-ben kétszer hiúsította meg IV. Károly visszatérési kísérleteit, majd megindulhatott a Bethlen István miniszterelnök nevével fémjelzett konszolidáció tízéves időszaka. Az 1929-es gazdasági világválságnak jelentős szerepe volt az ország jobbra tolódásában, közvetve ez vezetett Gömbös Gyula miniszterelnöki kinevezése is. Horthy mind a szélsőbal-, mind a szélsőjobboldali mozgalmakkal szemben állt, az 1930-as években mindenféle radikalizmust igyekezett háttérbe szorítani. Államfőként az 1930-as években aktivitás, később az ország Németország agressziós politikája melletti elköteleződése idején egyre inkább a passzivitás jellemezte, bár a revizionista törekvéseket végig élénken támogatta. 1942-től igyekezett csökkenteni az ország háborús részvételét, 1944. októberében hozzá hű, mérsékelt politikai körök közreműködésével megkísérelt kiugrani a második világháborúból, ám részben a németbarát főtisztok hadseregen belüli túlsúlyának ez nem sikerülhetett. Horthyt mindenképpen közvetett felelősség terheli a magyarországi holokausztért, bár 1944-ben arra még volt ereje, hogy a budapesti zsidóság deportálását leállítsa. Magyarország német megszállása után, 1944. október 16-án kényszer hatására lemondott, kényszerűen átadta a hatalmat a Szálasi Ferenc vezette németbarát nyilas kormánynak, és a németek őrizetébe került. A nürnbergi perben tanúként hallgatták ki, részben idős korára tekintettel vádat nem emeltek ellene. 1948-tól családjával

portugáliai emigrációban élt családjával, ahonnan élénk kapcsolatot tartott az emigráns magyar politika is és katonai körökkel. 1957-ben hunyt el. Terjedelmes emlékiratot hagyott hátra, melyben saját politikusi szerepét pozitívan értékeli: HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

Kánya Kálmán (1869–1945) diplomata, politikus, külügyminiszter. Diplomáciai pályafutását Konstantinápolyban kezdte mint alkonzul, 1904-ben konzullá nevezték ki, 1905-től a közös külügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1913-ban a Monarchia mexikói követe, meghatalmazott miniszter. 1920-tól 1925-ig a külügyminiszter állandó helyettese. 1925-ben berlini követ lett, majd 1933. február 4-től 1938. november 28-áig külügyminiszter a Gömbös-, Darányi- és Imrédy-kormányokban. Az ő külügyministersége alatt ment végbe Magyarország csatlakozása a Berlin–Róma-tengelyhez a revizionista politikai törekvések jegyében. Ezen belül az Olaszországgal való fokozott együttműködéssel igyekezett ellensúlyozni Németország egyre növekvő hegemoniáját, de megkísérelt a lehetőségekhez képest jó kapcsolatokat fenntartani a nyugati hatalmakkal, illetve a kisantant felé is tett közeledő lépéseket. 1938 augusztusában Horthy és Imrédy németországi látogatása napjaiban Bledben megegyezett a kisantant államokkal Magyarország fegyverkezési egyenjogúsága elismerésének kérdésében, amivel legalizálni kívánta a magyar háborús készülődést. 1938. szeptember 20-án Imrédy miniszterelnökkel Berchtesgadenbe repült és felkérte Hitlert a magyar területi igények támogatására. 1938 októberében vezetője volt a komáromi magyar–csehszlovák tárgyalásokon részt vevő delegációnak. Miután az 1938. november 21-ei német olasz demars miatt Kárpát-Ukrajna tervezett megrohanásától az Imrédy-

kormánynak el kellett állnia, lemondott a külügyminiszterségről. 1935. október 4-én Horthy örökös felsőházi taggá nevezte ki. A II. világháború idején a Bethlen–Kállay vezette politikai csoporthoz tartozott. 1945-ben hunyt el. Pályájáról lásd bővebben: TÓTH Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán (1869–1945)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

Ostenburg-Moravek Gyula (1886–1944) katona- és csendőrtiszt, különítményparancsnok, radikális jobboldali politikus. A Magyarországi Tanácsköztársaság bukása után Sopron csendőrparancsnoka volt. Különítménye gyilkolta meg – többek között – Somogyi Bélát és Bacsó Bélát, a Népszava újságíróit. 1920. március 1-jén, a kormányzóválasztáskor a csapatai biztosították a rendet a Nemzetgyűlésben. 1921. augusztus 28-án megtagadta meg Sopron kiürítését, ezzel lehetőséget teremtve arra, hogy a város végül Magyarország része maradhasson. Csendőrei segítségével a nyugat-magyarországi felkelés eredményeképp jött létre 1921. november 4-én a rövid életű Lajtabánság de facto állam. A második királypuccs alkalmával (1921. október 20–23.) különítményével Sopronban állomásozott, és IV. Károly királyhoz csatlakozott, aki Sopronban ezredessé léptette elő. 1921. október 21-én, a budaörsi csata után rövid ideig fogságban volt, majd 1921. október 25-én amnesztiában részesült. Végül nyugdíjazták és félreállították, különítményét feloszlatták. Ezek után ismert, de kevésbé befolyásos radikális jobboldali politikusként működött. 1932-ben Prónay Pállal közösen létrehozta a Magyar Országos Fasiszta Pártot, mely a kormánypárt szélsőjobboldali ellenzékeként működött, majd beleolvadt egyéb pártkezdeményekbe. 1944-ben hunyt el Budapesten.

Prónay Pál (1874–1946) földbirtokos, katonatiszt, radikális jobboldali politikus, különítményparancsnok, rövid ideig Lajtabánság de facto állam államfője. Budapesten a Ludovika Akadémián végzett, az első világháborúban a Jászkun Huszárezredben szolgált és századosként szerelt le. A Tanácsköztársaság kikiáltása után, Szegeden 1919. júniusban leszerelt tisztekből és altisztekből különítményt szervezett, amely együttműködött Horthy Nemzeti Hadseregével. A Tanácsköztársaság bukása után különítményesei számos atrocitást követtek el. Az 1920-as években vezető szerepet töltött be az Ébredő Magyarok Egyesületében. Döntő szerepet játszott a nyugat-magyarországi felkelés kiobbantásában: a felkelés során a magyar irreguláris alakulatok megakadályozták az osztrák rendőrök és csendőrök bevonulását a Magyarország által a trianoni döntés nyomán kiűrt Sopronba és az elcsatoltan ítélt határterületre, majd az 1921. október 4-ére összehívott nemzetgyűlésen kikiáltották a független Lajtabánságot, melynek vezetőjévé megválasztották Prónayt lajtai bán címmel. A fegyveres ellenállás kényszerítette az antant hatalmakat a soproni népszavazás (1921. december 14.) kiírására. IV. Károly király második visszatérési kísérlete idején Prónay megtagadta a legitimista katonai egységek elleni fellépést, ezzel lényegében kegyvesztetté vált. A két világháború közti időszak egyik ismert, de az 1930-as években már nem meghatározó radikális jobboldali politikusa. Budapest ostroma idején újabb különítmény szervezésébe fogott, amely azonban nem játszott különösebb szerepet a háborúban. A szovjet csapatok 1945. március 20-án elfogták és elhurcolták, majd a Szovjetunió Állambiztonsági Szerveinek Különleges Tanácsa 1946. június 10-én 20 év kényszers munkára ítélte. Halálának pontos időpontja máig

ismeretlen, feltehetően szovjet fogságban hunyt el valamikor 1946 táján vagy később.

Rád / Raád Árpád (1896–1950) erdélyi származású katonatiszt, különítményparancsnok. Az első világháborúban hadnagyként a Székely Hadosztály soraiban harcolt, majd Héjjas Iván különítményéhez csatlakozott, annak egyik alparancsnokaként az izsáki és az orgoványi gyilkosságok egyik felelőse. A nyugat-magyarországi felkelésben is osztagparancsnokként vett részt. Az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetője tagja volt. A két világháború között különböző közlekedési vállalatoknál forgalmi felügyelőként dolgozott, illetve számos szélsőjobboldali párt és egyesület alapításában játszott szerepet. Az 1940-es években a nyilasokhoz csatlakozott. A fehérterrorban való részvételéért, elsősorban izsáki és orgoványi gyilkosságokért a népbíróság 1949-ben halálra ítélte, 1950-ben kivégezték.

Siménfalvy Tihamér (1878–1929) ezredes, később tábornok, radikális jobboldali katonatiszt volt a Horthy-korszakban, aki többek között a német és az osztrák szélsőjobboldali körökkel is kereste a kapcsolatot. A rendelkezésre álló adatok szerint ő volt az 1920-as években ő Kettőskereszt Vérszövetség nevű, a kormánnyal és a Honvédelmi Minisztériummal szorosban együttműködő, terrorcselekményeket és diverzáns akciókat elkövető katonai titkos társaság alapítója és vezetője. Az 1920-as évek elején vezérkari tisztként részt vett a katonai titkosszolgálat, a későbbi 2. vkf. osztály, illetve az ugyancsak titkosszolgálati feladatokat is ellátó 5. vkf. sajtó- és propagandaosztály megszervezésében is.

Szmrecsányi György (1876–1932) legitimista politikus, Pozsony vármegye főispánja, nemzetgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője. Jogi tanulmányainak befejezése után a statisztikai hivatalban, később a kereskedelmi minisztériumban dolgozott. 1905-ben a Szabadelvű Párt programjával választották országgyűlési képviselővé, de hamarosan a Néppárthoz csatlakozott. 1917 és 1918 között Pozsony város és vármegye főispánja volt. A Tanácsköztársaság alatt, 1919-ben Bécsbe menekült és élénken részt vett a Bethlen István által vezetett Antibolsevista Comité tevékenységében. A legitimista mozgalom egyik legaktívabb szereplőjeként tagja volt a Tanácsköztársaság bukása utáni első és második nemzetgyűlésnek, amelynek 1920-tól 1921-ig az alelnöke is volt. IV. Károly visszatérési kísérleteit élénken támogatta, emiatt mind a politikában, mind az Ébredő Magyarok Egyesületében háttérbe szorult. 1932-ben hunyt el Budapesten.

Teleki Pál (1879–1941) politikus, miniszterelnök, földrajztudós, egyetemi tanár, az MTA tagja. Egyetemi tanulmányai után 1903-ban államtudományi doktor, majd a budapesti egyetem földrajzi tanszékén egyetemi gyakornok lett. A külföld 1909-ben figyelt fel tudományos munkásságára. Svájcban érte a Tanácsköztársaság kikiáltásának híre, 1920. április 19-étől a Simonyi-Semadam-kormány külügyminisztere, július 19-étől 1921. április 13-áig Magyarország miniszterelnöke. Ratifikáltatta a trianoni békét, fellépett a különítmények garázdálkodása ellen, meghozatta a nemzetgyűléssel a zsidóellenes numerus clausus törvényt, a Nagyatádi Szabó-féle földreformot. IV. Károly első visszatérési kísérlete után lemondott. 1926-ban belépett a kormánypártba, 1927-től 1938-ig felsőházi tag, majd ismét képviselő. 1924–25-ben népszövetségi megbízásból

tagja volt a moszuli olajvidék Irakhoz tartozását javasló szakértői bizottságnak. Kiállt a Párizs környéki békék revíziója mellett, számított Németország közreműködésére az európai status quo megbontásában, de elsők közt ismerte fel a hitleri birodalom veszélyességét is. 1938. május 14-től vallás- és közoktatásügyi miniszter Imrédy Béla kormányában. 1938-ban a komáromi cseh-magyar tárgyalásokon előkészítője az első revíziós eredménynek. 1939. február 16-ától 1941. április 3-áig másodízben miniszterelnök. Csatlakozott az antikomintern paktumhoz, végrehajtotta Magyarország kilépését a Népszövetségből. Meghozatta a második zsidótörvényt és egy mérsékelt földreform-törvényt. A II. világháború kitörésekor elhárította a német csapatok átszállítási kérést, az olasz semlegességre támaszkodva a fegyveres semlegesség álláspontján állt, a lengyel menekülteket befogadta. Jugoszláviával örökbarátsági szerződést kötött semlegesítése céljából. Az 1941. márciusi belgrádi németellenes fordulat nyomán azonban Hitler éppen Jugoszlávia ellen kívánt katonai együttműködést, revíziós lehetőséget ajánlva fel Magyarországnak. 1941. április 3-án öngyilkosságot követett el, Horthyhoz írt búcsúlevelében elítélte a Jugoszlávia elleni magyar támadást.

Váry Albert (1875–1953) jogász, ügyész, ügyvéd, országgyűlési képviselő. Budapesten végezte a jogi egyetemet. Diplomája megszerzése után rövid ideig ügyvédként dolgozott, majd 1904-ben vidéki bíró lett. 1908-tól Budapesten királyi ügyész, 1914-től sajtóügyekkel foglalkozó ügyész volt, lényegében a háborúellenes sajtó cenzúrázásával foglalkozott. A tanácsköztársaság alatt nem vállalt szolgálatot, annak bukása után újra elfoglalta hivatalát és a budapesti királyi ügyészség vezetőjévé nevezték ki. A Friedrich-kor-

mány Váryt bízta meg azon személyek ellen felkutatásával és felelősségre vonásával, akik a tanácsköztársaság alatt politikai tevékenységet végeztek. Váry Albert nyomozati tevékenysége révén körülbelül 8-10 ezer embert tartóztattak le, azonban ennél lényegesen kevesebb került később ténylegesen börtönbe. A vallomásokból, jelentésekből, beszámolókból, bírói ítéletekből készítette el *A vörös uralom áldozatai Magyarországon* című, először 1921-ben megjelenő könyvét, mely szerint a kommunista kormányzat tevékenysége 587 dokumentált halálos áldozatot követelte. A vörösterroret követő fehérterror idején a kormány Váry kezdeményezésére hozta meg azon rendeletét, mely szerint a katonai hatóságoknak polgári személyekkel szembeni intézkedési jogköre egyértelműen megszűnt. A kormány megbízásából a fehérterror tetteseinek és áldozatainak felderítését is elkezdte, munkáját azonban Horthy Miklós kormányzó 1921. november 3-ai amnesztiarendelete szimbolikussá alacsonyította. 1923 és 1926 között az emigráns magyarok hazatérésének elősegítésén fáradozott, erre megnyerte Nagy Emil és Pesthy Pál igazságügyminisztereket, illetve a miniszterelnököt, Bethlen Istvánt is. 1926 novemberében falusi otthona, Csengőd felkerlte, vállalja el az 1926. évi novemberi-decemberi választásoknál az országgyűlési képviselőiséget. Váry, mivel egyetértett Bethlen irányelveivel, eleget tett a felkérésnek. Országgyűlési képviselőként a Nemzeti Egység Pártjának volt tagja, s a párt liberális szárnyához tartozott. Első felszólalása 1927. május 4-én hangzott el, és ebben szót emelt a politikai elítéltekkel szembeni megbocsátás érdekében. Emiatt Wolff Károly képviselő a képviselőház folyosóján *vörös főügyésznek* nevezte. A sajtóban és a képviselőházban egyaránt küzdött a munkanélküliség ellen, szociális intézkedések bevezetését szorgalmazta. Cikkeit többek

közt a Pesti Napló közölte. Váryt háromszor, 1926-ban és 1931-ben és 1935-ben is megválasztották országgyűlési képviselővé. Váry nem értett egyet Gömbös Gyula fajvédő politikájával, az ország németbaráttá válásával és szélsőjobbra sodródásával pedig 1938-ban visszavonult a politikától. 1944. március elején leköltözött Balatonfüredre, majd eljárást indítottak ellene nyilasellenes nyilatkozatai és magatartása miatt. Feleségével megkíséreltek Svájcba emigrálni, sikertelenül. Ezután visszaköltöztek Budapestre, s Váry itt vészelte át az ostromot. Magyarország szovjet megszállása után a politikai rendőrség kihallgatta. 1947-ben fontos tanúvallomást tett Héjjas Iván és társai népbírósági perében. A kommunista hatalomátvétel után kitelepítették Hunyára, ám a kitelepítés feloldása után sem térhetett vissza a fővárosba, így Csengődre költözött, és itt is hunyt el 1953-ban.

FORRÁSJEGYZÉK

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai pere.

HU-BFL-VII-5-c-25646/1924. Márffy József és társai pere.

HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Kiss Gábor Jenő pere.

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbíró-sági pere.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

HU-MNL-OL-K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek

HU-MNL-OL-K 64-a-1921-41-187. Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921

HU-MNL-OL-P 1360. Magyar Országos Véderő Egylet.

Szakirodalmi források

Árnyékhadserég?. Válogatott dokumentumok a Kettős kereszt Vérszövetség katonai titkos társaság 1920-as évekbeli működéséről, forráskiad. KÁNTÁS Balázs, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2020.

BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27.

BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés . 1921. augusztus 28.-október 4.*, Valóság, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58.

BÖDŐK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918-1920*, Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia, 1991/20, 51–67.

CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, Archívnet, 2015/3.

https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html

DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156.

GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

HALMI József, *17699/920 belügyminiszeri akta Héjjas Ivánról. A Bécsi Magyar Újság munkatársától*, in *Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében*, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 50–53.

Horthy Miklós titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921, kiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924, forráskiad. KARSAI Elek–NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.

Nigel H. JONES, *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble, 1995.

KÁDÁR Gábor–VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában*, ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpont, 2012.

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkossagok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek

KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendszetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 64–92, 87–91.

KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio Kötetek 2., 2020.

NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.

NÁNDORI Pál, *A Marseille-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezérről. Kozma Miklós*, PolgArt Kiadó, Budapest, 2001.

PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó-MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.

PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2014.

PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918-1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf-TAKÁCS Tibor-TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.

ROMSICS Ignác, *A Duna-Tisza közze hatalmi-politikai viszonyai 1918-19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.

SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142.

TÓTH Imre, *Lajtabánság. Felkelőállam a nyugati végeken*, Rubicon, 2020/4, 8–17.

UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkef. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.

VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

ZINNER Tibor, *Az ébredőke fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

Az első világháború utáni forradalmak kora, majd a tanácsköztársaság bukása utáni zavaros, polgárháborús időkben, 1919 nyarától kezdve a szegedi ellenforradalmi kormányt támogató katonai és félkatonai fegyveres erők, elsősorban a Horthy Miklós későbbi államfő által vezetett Nemzeti Hadsereg és hozzá csatlakozó, formálisan annak alárendeltségébe tartozó milíciák országszerte követtek el súlyos atrocitásokat. Ez a paramilitáris erőszakhullám részben válasz volt a tanácskormány hasonlóan erőszakos, elnyomó intézkedéseire, részben az egyes egyéni eseteket csupán a személyes bosszú, a vesztes háború miatti bünbakképzés pszichózisa, illetve nem egyszer pusztán az anyagi haszonszerzés lehetősége motiválta. A vörösterroret felváltó fehérterror 1919-től egészen 1921-ig tartott, illetve utóhatásai különböző súlyos, politikai indíttatásból elkövetett bűncselekmények formájában még 1922 és 1923 folyamán is érezhetőek voltak, a terror tehát a trianoni békeszerződés aláírását és a magyar állam közjogi rekonstrukcióját követő időszakra is áthúzódott. Az új magyar kormányzat a konszolidáció első éveiben csak lassan, vonakodva lépett fel a különböző fegyveres csoportok önkényes garázdálkodása ellen. A főként frontról hazatért, számos esetben poszttraumás stresszben szenvedő, túlfűtött nacionalista érzelmektől hajtott katonák és hozzájuk csatlakozó civilek kegyetlenkedését eredményező, elsősorban a Prónay Pál, Ostenburg-Moravek Gyula és Héjjas Iván különítményparancsnokok nevével fémjelezhető paramilitáris erőszakhullám eseményei közül is kiemelkedik a Duna–Tisza közén, illetve részben Budapesten 1919 és 1921 között zajló cselekménysorozat, melyet a Héjjas Iván főhadnagy alárendeltségébe tartozó milicisták követtek el, amely összesen körülbelül 3-400 ember életét követelte, és amelynek ügyében ugyan számos hatósági vizsgálat is indult, de a tettesek érdemi felelősségre vonása végül elmaradt.